

MUUTTUVA JA PYSYVÄ SUURVALTA

Yhdysvallat suomalaisten sanomalehtien kommentoivissa teksteissä erilaisina
maailmanpoliittisina kausina

Kirsi Johanna Maunula

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Viestintä
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2011

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Maunula, <u>Kirsi</u> Johanna			
Työn nimi – Arbetets titel – Title MUUTTUVA JA PYSYVÄ SUURVALTA Yhdysvallat suomalaisten sanomalehtien kommentoivissa teksteissä erilaisina maailmanpoliittisina kausina			
Oppiaine – Läroämne – Subject Viestintä			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Tammikuu 2011	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 92 + 2
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielman tarkoituksena on tarkastella sitä muutosta, jonka Yhdysvallat käy läpi suomalaisten sanomalehtien kommentoivissa teksteissä lähihistorian aikana. Tarkemmin ilmaistuna, tarkoituksena on ollut selvittää, näyttäytykö Yhdysvallat suomalaisissa sanomalehtikommenteissa pelkästään maailmanpoliittisten muutosten ja presidenttien vaihdosten valossa vai onko mukana jonkin pidempi, historiallinen tematiikka, jolla Yhdysvalloista normaalisti kirjoitetaan ja jolla presidentin linjapuhetta kommentoidaan.</p> <p>Tutkimuksen näkökulmana ja samalla metodologisena viitekehyksenä on diskurssianalyysin ja sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Tarkoituksena on tarkastella kommentoivia tekstejä, ei pelkästään sosiaalisen todellisuuden tapahtumia raportoivina tai heijastavina, vaan myös sosiaalista todellisuutta rakentavina. Koska diskurssianalyysi ei itsessään ole selkeä tai yhtenäinen analyysimenetelmä, työssä on käytetty menetelmällisenä työkaluna kriittisen lingvistiikan analyysitapaa. Tutkimusaineistoa on analysoitu erityisesti Vesa Heikkisen (1999) ja Sari Pietikäisen (2000) analyysitapoja hyödyntäen. Tärkeimpinä teoreettisina taustaoletuksina edellisten tavoin myös tässä tutkielmassa ovat diskurssianalyysin eri suuntauksia edustavat lähteet kuten Faircloughn (1992, 1997, 2003) sekä van Dijkn (1985, 1999) ja Gunther Kressin (1985) näkemykset tästä lähestymistavasta. Koska tutkittava ilmiö kiinnittyy niin sanomalehtien pääkirjoitusten kuin poliittisen historiankin konteksteihin, on ilmiön taustoittamiseksi ja johtopäätösten tueksi nojattu myös esimerkiksi Salovaara-Moringin (2004, 2009), Rusin (2003), Jakobsonin (1998, 2005) ja Hemánuksen (1972, 1983) ajatuksiin.</p> <p>Tutkielman aineisto on rajattu viimeisten 25 vuoden ajalle siten, että on poimittu neljä maailmanpoliittisten muutosten tai Yhdysvaltain presidentin vaihdosten kannalta olennaista aikakautta. Samalla on noudatettu suurimmalta osalta myös sen kansainvälisen tutkimusprojektin rajoituksia, jonka osana tämä tutkielma syntyi. Tutkimusaineistoa on siten kerätty vuosilta 1984, 1994, 2004 sekä 2010. Mukaan on kyseisiltä vuosilta otettu Yhdysvaltain presidentin pitämän linjapuheen pitopäivästä kaksi viikkoa eteenpäin kestävä periodi, jonka ajalta on kerätty neljän suomalaisen sanomalehden kommentoivat tekstit, pääkirjoitukset, kolumnit ja tausta-artikkelit, joissa otetaan kantaa Yhdysvaltain presidentin pitämään vuosittaiseen linjapuheeseen.</p> <p>Tutkimusaineiston valossa Yhdysvallat näyttäytyy suomalaisten sanomalehtikommentaattoreiden teksteissä toisaalta muuttavana, mutta samalla myös muuttumattomana suurvaltana. Maailmanpoliittinen muutos – siirtymä kylmästä sodasta yhden suurvallan aikaan näkyy suomalaisessa kommentoinnissa. Samoin näyttäytyy selkeänä kahden erilaisen presidentin, George W. Bushin ja Barack Obaman vastaanotto. Toisaalta aineistossa ei näy pelkästään muutos, vaan Yhdysvallat on suomalaisille kommentoijille myös muuttumaton suurvalta jolta odotetaan paljon ja jota kritisoidaan sen mukaan – aikakaudesta riippuen joko suomalaisesta tai eurooppalaisesta positiosta käsin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords diskurssi Yhdysvallat kommentoiva teksti geopolitiikka sosiaalinen todellisuus			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 POLITIIKKA-AIHEINEN KOMMENTOIVA TEKSTI	6
2.1 Kommentoiva teksti lajityyppinä	6
2.2 Kommentoivan tekstin valta ja merkitys	8
2.3 Suomalainen kommentointiperinne	9
3 KOMMENTOINNIN REUNA-EHDOT, ULKOPOLIITTINEN TODELLISUUS	11
3.1 Kylmän sodan ajan varovaisuus	11
3.2 Voimatasapainon muutos ja kommentoinnin uudet olosuhteet	13
3.3 Näkökulman muutos – ”anti-Bushismista Obamaniaan”	14
3.4 Yhdysvaltain presidentin persoona ja vaikutusvalta	16
4 DISKURSSIANALYYSI JA KOMMENTOIVA TEKSTI	17
4.1 Kommentoivan tekstin diskursiivinen luonne	17
4.2 Diskurssianalyysi ja kriittinen lingvistiikka kommentoitavien tekstien analyysissä	19
5 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	21
5.1 Aineiston rajaus ja kerääminen	21
5.2 Aineiston määrällinen kuvaus	23
5.3 Tulkintojen läpinäkyvyys ja diskurssianalyttinen lähestymistapa	25
5.4 Laadullisen analyysin kulku	26
6 VOIMAKAS JA VÄRIKÄS, 1984	33

6.1 Näkökulmat ja temaattinen rakenne	33
6.2 Palopuhediskurssi: ”Reaganin sanan säilä heilui”	35
6.3 Supervaltdiskurssi: ”Vaalivuosi heiluttaa maailmaa”	37
6.4 Kylmä sota -diskurssi: ”Reagan ojensi sovinnon kättä”	38
6.5 Pettymysdiskurssi: ”Ulkopolitiikka on rakennettu pehmeälle pohjalle”	41
6.6 Yhteenveto: Suurvaltopolitiikkaa ja retoriikkaa	42
7 NEUTRAALI JA VETÄYTYVÄ, 1994	45
7.1 Temaattinen rakenne	45
7.2 Toivodiskurssi: ”Clinton panee omaa taloa kuntoon”	47
7.3 Huolidiskurssi: ”Huolia Clintonin ulkopoliitikasta”	49
7.4 Korjausdiskurssi: ”Clinton esitti ohjelman Yhdysvaltain suunnan muuttamiseksi”	50
7.5 Yhteenveto: Poissaoleva ja väritön Yhdysvallat	52
8 EPÄLUOTETTAVA JA EPÄILYTTÄVÄ, 2004	54
8.1 Temaattinen rakenne	54
8.2 Mainospuhediskurssi: ”Kaikki asiat kuvataan ruusunpunaisessa valossa”	56
8.3 Tyytymättömyysdiskurssi: ”Presidentti luistelee liukkailla jäillä”	58
8.4 Yhteenveto: Epäluottamusta ja pettymyksiä	60
9 ODOTUKSIA JA UUELLEENARVIOINTIA, 2010	62
9.1 Temaattinen rakenne	62
9.2 Romahdusdiskurssi: ”Ymmärtämättömyyden kuilu”	64
9.3 Menneisyysdiskurssi: ”Bushin oppi jätti Obaman tienhaaraan”	66

9.4 Vastakkainasetteludiskurssi: ”Kansalaisten kasvava tietämättömyys ja epä- älyllisyys”	68
9.5 Pikkuvelidiskurssi: ”Euroopan huuto kuuroille korville”	69
9.6 Yhteenveto: Obamaniasta romahdukseen	71
10 MUUTTUVA SUURVALTA?	73
10.1 Presidentit kommentoinnin kohteena	73
10.2 Odotus ja pettymys historiallisena jatkumona	74
10.3 Muutoksia ja pysyvyyttä	76
11 JOHTOPÄÄTÖKSET	78
11.1 Kylmän sodan ajan kommentoinnista 1990-luvulle	78
11.2 Epäsuosiosta suosioon, Bushista Obamaan	80
11.3 Diskursiivinen Yhdysvallat	80
12 DISKUSSIO	83
LÄHTEET	85
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Jokainen havainnoi maailmaa ja sen tapahtumia ainakin osittain oman maantieteellisen tai geopoliittisen sijaintinsa ehdoilla. Voidaankin väittää, että pääkirjoitusten kaltaiset kommentit kuvastavat maan geopoliittista asemaa (Salovaara-Moring & Maunula 2011). Suomalaiset ovat tarkkailleet lähihistorian erilaisina kausina Yhdysvaltoja erilaisista geopoliittisista asemista: Neuvostoliiton naapurina ja myöhemmin eurooppalaistuneina keskustelijoina. On siis oletettavaa, että suomalainen Yhdysvaltoja kommentoiva puhetapa on muuttunut maailmanpoliittisten muutosten myötä. Kun vielä kylmän sodan loppuvuosina 1980-luvulla Neuvostoliitolla oli sanansa sanottavana suomalaisesta sanomalehtikirjoittelusta (ks. esim. Salminen 1996), 1990-luvulla tuo paine oli ainakin periaatteessa poistunut. 2000-luvun alkupuolella monien eurooppalaisten huulilla ovat puolestaan olleet George W. Bushia kohtaan tunnetut antipatiat, kun taas hänen seuraajansa Barack Obama on saanut melko erilaista kohtelua osakseen.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella maailmanpoliittisten muutosten ja presidenttien vaihdosten vaikutuksia suomalaiseen Yhdysvaltoihin liittyvään kommentointiin viimeisten 25 vuoden aikana. Tarkoitus on myös pohtia sitä, näyttäytykö Yhdysvallat pelkästään muutosten valossa vai onko mukana jokin muu ulottuvuus. Tutkimuskysymykset kuuluvat: millainen Yhdysvallat rakentuu suomalaisten sanomalehtien kommentoivissa teksteissä eri aikoina, ja miten maailmanpoliittiset muutokset ovat kommentointiin vaikuttaneet. Näyttäytyvätkö diskursiiviset tavat kenties erilaisina kuin mitä maailmanpoliittisten tilanteiden perusteella voisi olettaa? Näihin kysymyksiin pyritään vastaamaan tarkastelemalla erilaisina maailmanpoliittisina kausina pidettyjen Yhdysvaltain presidentin linjapuheiden vastaanottoa suomalaisessa sanomalehdistössä. Erilaisten kausien muutoksia edustaa tässä tutkielmassa muutos vuodesta 1984 vuoteen 1994 eli kylmän sodan päättyminen, sekä muutos vuodesta 2004 vuoteen 2010, Yhdysvaltain presidentin vaihtuminen kritisoidusta pidettyyn. Tutkielmani on myös osa kansainvälistä tutkimusprojektia¹, jossa vertailtiin eri maiden sanomalehtien reaktioita Yhdysvaltojen ulkopoliittisiin toimiin.

Tässä työssä mielenkiinto kohdistuu nimenomaan mielipideteksteihin tai *kommentoiviin teksteihin* merkittävänä suhtautumistapoja ja yleistä mielipidettä rakentavina tekijöinä.

¹ Kuvaus projektista liitteessä 2.

Tutkielman aineistona ovat lehden institutionaaliset mielipiteet (Hemánus 1972, Heikkinen 1999) eli pääkirjoitukset ja kolumnit. Vielä internetinkin aikakaudella sanomalehtien pääkirjoitukset ovat tärkeä foorumi, jossa määritellään institutionaalisten mielipiteiden lisäksi yleisempiä teemoja, identiteettejä ja suhteita ulkomaihin (Riegert & Pettersson 2011). Toisaalta näkökulma on *diskurssianalyttinen*: tekstejä tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden rakentumisen kannalta. Tekstit rakentavat ja uusintavat joitakin tiettyjä *puhetapoja* ja totuuksia kohteestaan, tässä tapauksessa Yhdysvalloista. Siten tutkielmani kytkeytyy *sosiaalis-konstruktivistiseen* tutkimusperinteeseen.

Lähestyn tutkielmani kohdetta toisessa luvussa kommentoivien tekstien ja poliittisen kirjoittelun tutkimuksen näkökulmasta. Lajityyppi rajoittaa ja määrittää puhetapoja (Kress 1985, 28), joten kommentoivien tekstien lajityypin ymmärrys on välttämätöntä. Kontekstualisoinnin ja tulkinnan vuoksi kolmannessa luvussa avataan aineiston rajauksen puitteissa tärkeät maailmanpoliittiset taustatekijät, tapahtumat ja kommentoinnin edellytykset. On kuitenkin huomioitava, että tämän tutkielman tarkoituksena ei ole antaa kattavaa kuvausta lähihistorian maailmanpolitiikkaan tai lehdistönvapautteen liittyvistä tapahtumista, joten katsaus historiaan käsittää vain tulkinnan kannalta olennaisimmat asiat. Tutkielman fokus on nimenomaan teksteissä.

Neljäs luku perustelee näkökulman ja teoreettis-metodologisen viitekehyksen valinnan. Diskurssianalyttinen lähestymistapa omine haasteineenkin tarjoaa työkalut pohtia tutkimuskysymyksiä ja lähestyä tekstejä ei pelkästään todellisuutta heijastavina vaan myös sitä rakentavina elementteinä.

Tutkielmani empiirisessä osassa jokainen tarkasteluvuosi käsitellään omana lukunaan. Pyrin työni edetessä johtopäätöksiin pohtimaan Yhdysvaltojen olemuksen lisäksi myös sosiaalisen todellisuuden ja tekstin välistä suhdetta. Heijastaako teksti maailmaa vai rakentuuko todellisuus tekstissä? Tämä erityisesti diskurssianalyttisesti aineistoon lähestyviä tutkijoita pohdituttanut kysymys toki jatkaa olemassaoloaan edelleen, mutta tämä tutkielma pyrkii antamaan panoksensa tähän monisäikeiseen keskusteluun.

2 POLITIIKKA-AIHEINEN KOMMENTOIVA TEKSTI

Monissa sanomalehtien politiikka-aiheiseen kirjoitteluun perehtyneissä tutkimuksissa² aihetta lähestytään usein demokratian ja poliittisen vaikuttamisen näkökulmasta. Tässä tutkielmassa mielenkiinnon kohteena on puolestaan ulkopolitiikkaa ja toista maata koskeva kirjoittelu. Lisäksi valtaosa poliittisen kirjoittelun tutkimuksesta³ keskittyy pelkätään uutisteksteihin, joten kommentoivien tekstien tutkimuksella on siten vielä paljon ammennettavaa (ks. esim. Alonso Belmonte 2007, 1–5; Wang 2006, 3). Sanomalehtien pääkirjoitukset tarjoavatkin hyvää materiaalia kun halutaan kriittisesti tarkastella tapahtumien erilaisia kulttuurisia tulkintoja muuttuvissa geopoliittisissa olosuhteissa (Salovaara-Moring & Maunula 2011, 92). Tässä tutkielmassa tekstityypillä tai genrellä on oma merkityksensä analyysin kannalta (vrt. Pietikäinen 2000, 276), joten kommentoivien tekstien ja pääkirjoituksen muotoa ja merkitystä avataan tässä luvussa.

2.1 Kommentoiva teksti lajityyppinä

Kommentoivilla teksteillä tarkoitan tässä tutkielmassa sanomalehtien pääkirjoituksia, kolumneja, ja kommentaareja eli tekstejä, joissa ilmaistaan kirjoittajan kanta johonkin asiaan⁴. Niissä voidaan myös esittää suosituksia ja ilmaista lehden linja yhteiskunnallisissa kysymyksissä ja jopa viihdyttää (Heikkinen 1999, 23), sekä suostutella ja argumentoida (Wang 2006, 31). Pääkirjoitus on Heikkisen mukaan lehden kannanottoa tai yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja lehden mielipiteen suhteuttamista vallankäyttöön (mt. 1999, 18–19). Pietilän (2008) mukaan pääkirjoitus on länsimaisen journalismin ”perusjaon” tuote, jossa uutinen ja kommentti on katsottu tarpeelliseksi erottaa toisistaan (ks. myös Hemánus 1972). Hemánus jakaa sanomalehden juttutyypit uutisiin, taustaselvityksiin ja kommentteihin, mutta raja näiden tyyppien välillä on liukuva (mt., 2). Liukuva rajanveto taustaselvityksen ja kommentin välillä sopii myös tämän tutkimuksen nä-

² Esim. McNair 2000, Kuhn ja Neveu 2002, Paletz 1987, Gamson 1992, Tumber 2000.

³ Esim. Pietikäinen 2000, Fairclough 1997, Schudson 1995, ks. myös Allan 1998, Bell & Garret 1998 (toim.), Huovila 2001, Malek 1997 (toim.), Paletz 1987 (toim.), Seib 1997.

⁴ Sanomalehtien kommentoivaa lajityyppejä voidaan tutkia joko erottelemalla pääkirjoitukset ja muut mielipidetekstit toisistaan tai tutkia niitä yhdessä. Heikkinen (1999) on päättänyt pelkkien pääkirjoitusten tarkasteluun, mutta esimerkiksi Salovaara-Moring (2004) sekä Wang (2006) tarkastelevat niitä yhdessä. Toisaalta olisi mahdollista pohtia eri sanomalehtien välisiä eroja, kuten Salovaara-Moring (2004) on tehnyt. Tutkimusaineiston rajaukseen liittyvistä syistä mukana ei ole lukijoiden lähettämiä mielipidekirjoituksia – tähän palataan tarkemmin aineiston esittelyn yhteydessä.

kökulmaan: uutisen taustaa selostava artikkeli voi olla myös kantaaottava (ks. esim. HS 26.1.1984).

Selvin ero pääkirjoituksen ja muunlaisen kommentoivan kirjoituksen välillä on pääkirjoituksen virallisuus. Hemánuksen mukaan pääkirjoitus on foorumi, ”jossa lehdellä instituutiona on legitiimi oikeus esittää omat arvostuksensa” (mt. 1972, 5). Pääkirjoitukset edustavat lehden linjaa, kun taas kolumni, kommentti ja mielipide ovat kirjoittajiensa omia mielipiteitä (Heikkinen 1999, 9; van Dijk 1999, 21–22; ks. myös Salovaara-Moring 2004; Hemánus 1972; ks. jaottelusta myös Wang 2006, 31–32). Pääkirjoitukset esittävät yleensä jonkinlaisen ”arvioivan uskomuksen” [alkup. lainausmerkit] ja tuovat esiin arvoja. Jotta uskomuksen esittäminen olisi mielekästä, lukijan on jaettava esittäjän kulttuuriset taustat ja perusteet. (van Dijk 1999, 29–30.) Hobsbawn ja Lloyd pohtivat kuitenkin sitä, miten paljon lehden linjalle uskolliset kommentaattorit tosiasiaa esittävät pelkästään omia mielipiteitään (mt. 2008, 8), eli myös esimerkiksi kolumnit olisivat ainakin lähellä lehden virallista linjaa. Myös Hemánus (1972) ottaa kantaa tähän: lehti ei todennäköisesti halua pitää palveluksessaan kommentoijaa, joka esittää jyrkästi lehden linjasta poikkeavia mielipiteitä (mt. 3). Lehdessä esitetyllä mielipiteellä, olkoon se pääkirjoitus tai kolumni on siis merkitystä tietynlaista linjaa ja suhtautumistapaa ilmentävänä tekstinä.

Heikkisen (1999) mukaan pääkirjoitukset luonnollistavat olemassa olevia valtasuhteita ja kielen valtaa tuottavia käytäntöjä, mutta myös muut kommentoivat tekstit kuten vierailijoiden kirjoitukset ja kolumnit, tarttuvat aiheisiin pääkirjoitusten tavoin. Kuten todettu, pääkirjoitukset ilmaisevat mielipiteitä ja paljastavat jotain vallitsevasta ideologiasta.

Pääkirjoituksissa on pyrkimys etäännyttää teksti konkreettisista ihmisistä ja esittää asiat abstraktilla tasolla (Heikkinen 1999, 272–278). Pääkirjoitus (ja kommentoiva teksti) lajityyppinä noudattaakin tiettyjä diskursiivisia ja kielellisiä sääntöjä, jotka vaikuttavat sekä tekstien tuottamiseen että tulkintaan (Kress 1985 28–29). Pääkirjoituksen kirjoittaja on tietoinen tekstilajia koskevasta diskursiivisista ja sosiokulttuurisista käytännöistä. Kirjoittajan käytössä olevia keinovalikoimia rajoittavat myös viestintätilanne, yhteiskunnalliset olosuhteet sekä kielen sisäiset normit. (Heikkinen 1999, 223–224.)

2.2 Kommentoivan tekstin valta ja merkitys

Heikkisen mukaan pääkirjoitus voi pyrkiä vaikuttamaan lukijaansa eksplisiittisesti tai implisiittisesti, avoimesti tai piiloisesti. Vaikuttamispyrkimys on joka tapauksessa aina mukana. (Heikkinen 1999., 225.) Mielipidetekstit ovat ideologisia sillä niissä käsitellään jaettua sosiaalista todellisuutta (van Dijk 1999, 22). Näin ollen tavat, joilla Yhdysvalloista mielipideteksteissä puhutaan, ei ole neutraaleja vaan jollain tasolla ideologisia. Pääkirjoituksissa ja muissa kommentoivissa teksteissä annetaan asioille erilaisia merkityksiä, arvotetaan ja selvennetään lukijoille asioita tietystä geopoliittisesta näkökulmasta käsin (Salovaara-Moring 2004, 125; Salovaara-Moring & Maunula 2011).

Ideologia ja diskurssi ovat saman ilmiön kaksi eri puolta: diskurssi tekstissä ilmentää ideologiaa ja myös pitää sitä yllä (Kress 1985, 30–31). Andersonin mukaan sanomalehdet rakentavat siten myös kansallista ideologiaa, identiteettejä ja stereotypioita (Anderson 1991, Billig 1995 ref. Li 2009, 86). Lin mukaan rakentuvat identiteetit eivät ole staattisia vaan tietyt historialliset olosuhteet ja sosiokulttuuriset tapahtumat muokkaavat niitä ja nostavat esiin erilaisia ilmenemismuotoja teksteissä. Tapahtumat eivät yksinään muokkaa identiteettejä vaan tekevät sen vuoropuhelussa diskurssien kanssa. Diskurssit ovat siten osa kansallisten identiteettien rakentumisesta. (Li 2009, 114–115.)

Teksteissä mielikuvat, stereotypiat ja identiteetit elävät pitkään (Le 2006) eli historialla on suuri merkitys kommentoinnin rakentumisessa. Journalisteilla on siten suuri valta määrittellä, miten historia vaikuttaa tulkintaamme nykyhetkestä (Edy 1999 ref. Le 2006, 709). Len mukaan kylmän sodan aikaiset asetelmat vaikuttavat vielä pitkään käsityksiin ”vastapuolesta”. Esimerkiksi ranskalaisten ja yhdysvaltalaisien käsitykset venäläisistä rakentuvat sanomalehtien pääkirjoituksissa yhä tänäkin päivänä kylmän sodan hengessä ja pohjautuvat negatiivisiin käsityksiin. Historia on siten merkittävässä roolissa nykyisissä kuvauksissa ja ”toisen” rakentumisessa; nykyiset representaatiot kehystyvät historiallisilla kollektiivisilla muistoilla. (Mt. 2006, 717, 722–723; ks. myös Hellman 2011, 54.) Kylmän sodan aikaiset suhteet voivat siis vaikuttaa jopa nykyiseen suhtautumiseen tiettyjä maita kohtaan.

Kommentoivilla teksteillä on myös muunlaista valtaa. Lindsay H. Hoffman ja Michael D. Slater (2007) ovat perehtyneet mielipidetekstien maailmaan, mutta hieman eri näkökulmasta. He ovat keskittyneet erityisesti ”maallikkodiskurssien” ja eliittidiskurssien vertailuun tutkimalla samasta aiheesta kirjoitettuja mielipidekirjoituksia ja pääkirjoituk-

sia sekä kolumneja. (Mt., 58–61.) Hoffmanin ja Slaterin mukaan ammattilaisten käyttämä arvopuhe toistuu maallikoiden kirjoituksissa – pääkirjoitukset ja kolumnit siis luovat kehystä myös suuren yleisön tavalle kirjoittaa asioista. Pääkirjoituksilla ja kolumneilla on painoarvoa yleisempää puhetapaa rakennettaessa. Ne tuottavat ideologisia merkityksiä, jotka toistuvat muualla, mediateksteissä ja sosiaalisessa todellisuudessa. (Mt., 70.) Pääkirjoitusten valta ulottuu myös poliittisen eliitin päätöksentekoon ja yleisen mielipiteen muodostukseen – ne toimivat päättäjien materiaalina (Salovaara-Moring 2004, 126).

2.3 Suomalainen kommentointiperinne

Edellä esitetystä aiemmasta tutkimuksesta on huomattava, että analyysin kohteena ovat olleet muut myös kuin suomalaiset tekstit. On siten oikeutettua pohtia, voidaanko niiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä suoraan verrata suomalaiseen aineistoon⁵. On siis tarpeen paneutua myös suomalaisten kommentoivien tekstien erityispiirteisiin ja luoda luotettavampaa pohjaa tämän tutkielman aineiston käsittelylle ja tulkinnoille.

Vaikka pääkirjoituksen pitäisi ilmaista nimenomaan mielipiteitä, historia on usein osoittanut suomalaisen pääkirjoituksen tapauksessa muuta. Pietilän mainitsemassa Lappalaisen opinnäytetyössä tutkittiin pääkirjoituksia vuodelta 1967, ja siinä todetaan, että 20 prosenttia pääkirjoituksista ei ottanut kantaa lainkaan (Lappalainen 1970 Pietilän 2008, 75 mukaan). Suomalaiset pääkirjoitukset eivät ole perinteisesti olleet analyytisyyden, iskevien kannanottojen, nopean reagoinnin tai argumentaation malliesimerkkejä (Pietilä 2008, 554). Pietilä arveleekin, että toteava, niukasti argumentoiva ja neutraali tyyli kumpuaa pitkälti sensuurin vuosista ja kylmän sodan ajan varovaisuudesta (mt., 559).

Pietilän kanssa samoilla linjoilla ovat myös eri maiden välistä vertailevaa tutkimusta tehneet tutkijat. Tirkkonen-Condit ja Liefländer-Koistinen ovat vertailleet suomalaisia pääkirjoituksia englantilaisiin ja saksalaisiin. He toteavat, että suomalaisissa kirjoituksissa kantaa ei tuoda esiin samalla tavoin kuin englantilaisissa tai saksalaisissa (mt.,

⁵ Wang antaa esimerkin erilaisista kommentointikulttuureista: kiinalaiset ja australialaiset terrorismiin liittyvät kommentaarit erosivat erityisesti kannanottojen voimakkuudessa ja ulkopuolisten lähteiden käytössä. Varovaiset kiinalaiset kommentaarit viittasivat useimmiten ulkopuolisiin lähteisiin, eivätkä esittäneet mielipiteitä ominaan kun taas australialaiset ottivat selvästi kantaa ja pyrkivät vakuuttamaan lukijan argumentoinnillaan. (Wang 2006.)

1989, 173). Vertailussa suomalaiset pääkirjoitukset (vuodelta 1986) osoittautuivat erityisesti informatiivisiksi ja taustoittaviksi artikkeleiksi, joiden pohjalta lukija voi itse muodostaa mielipiteensä. Selkeä väittäjä löytyi vain pienestä osasta tekstejä kun taas englantilaiset ja saksalaiset pääkirjoitukset ottivat valtaosin selkeästi kantaa ja esittivät väitteitä. Kirjoittajat toteavat, että ”ajan henki” ohjaa omalta osaltaan kirjoittajia varovaisempaan kirjoitustyyliin ja puolueettomuuteen. (Mt., 179.) Tuo mainittu ”ajan henki” onkin kenties ollut läsnä myös Lappalaisen tutkimissa kirjoituksissa 1960-luvulla.

Suomessa pääkirjoituksen muoto ja tehtävä ovat muuttuneet vuosien saatossa erilaisten sanomalehtien sisäisten ja niiden ulkopuolisten olosuhteiden ohjaamina. Ne ovat saaneet alkunsa useiden, lehden ulkopuolistenkin, tahojen yhteistyön tuloksina. Niitä ovat muokanneet erilaiset poliittiset kaudet, joista lähihistoriassa merkittävin lienee YYA-sopimuksen aikakausi ja ulkopoliittisiin aiheisiin liittyvä varovaisuus. (Hemánus 1972; Salminen 1979, 195–200 ref. Pietilä 2008, 537–538, 501–502.) Suomalaisen pääkirjoituksen juurtuminen vakituiseksi instituutioksi on kestänyt kauan sillä lajityyppinä pääkirjoitus on ”aikuistunut” vasta 1970-luvulla vapautuessaan poliittisista sitoumuksista. Samalla tapahtui pääkirjoituksen arkipäiväistyminen – tyyli on muuttunut toteavamaksi ja neutraalimmaksi. (Pietilä 2008, 549–560.)

3 KOMMENTOINNIN REUNAEHDOT, ULKOPOLIITTINEN TODELLISUUS

On olennaista ymmärtää, *millaisesta asemasta käsin Suomessa on lähihistorian aikana tarkasteltu Yhdysvaltoja*. Tekstit ovat osa oman aikansa kulttuuria ja syntyvät sekä ajan että paikan muodostamien olosuhteiden vaikutuspiirissä (Li 2009). Tulkinnan kannalta kommentoinnin olosuhteiden ymmärtäminen on välttämätöntä (ks. esim. van Dijk 1985, 6), joskaan se täysin ei poista oman taustani ja ajalle tyypillisten tulkintatapojen vaikutuksia.

3.1 Kylmän sodan ajan varovaisuus

Kun Yhdysvallat nousi Ronald Reaganin kaudella 1980-luvulla maailman ylivoimaiseksi supervallaksi, kylmässä sodassa elettiin erityisen ”jäätävää” aikaa (Riegert & Pettersson 2011, tulossa). Yhdysvaltojen kilpailu Neuvostoliiton kanssa kiihtyi ja näkyi esimerkiksi asevarusteluna. Suomi oli tuolloin Yhdysvaltojen näkökulmasta ”epäilyttävä valtio” [alkup. lainausmerkit], koska sille ja muille länsimaille oli epäselvää kumpaan suuntaan – itään vai länteen – Suomen ulkopoliittinen linja jatkossa kehittyi. (Jakobson 2005, 131–133.)

Kun eurooppalaisittain kylmä sota näytti amerikkalaisten kamppailulta Neuvostoliittoa vastaan (Cox 2004, 5–7), kylmän sodan loppuvuosina Yhdysvallat nähtiin esimerkiksi Ruotsissa usein suurvaltakamppailun toisena osapuolena ja hyväntahtoisena jättiläisenä (Hammarlund & Riegert 2011, 21). Silti Reaganin toimia saatettiin verrata varomattoman juopon tekoihin, ja huomio kiinnittyi myös hänen värikkääseen esiintymiseensä. (Hammarlund & Riegert 2011, 22.)

Suomi puolestaan oli ”erityistapaus” noudattaessaan Paasikiven-Kekkosen linjana tunnettua puolueettomuuspolitiikkaansa (Rusi 2003, 7–8; Penttilä 2008, 14). Suomen ja Yhdysvaltain kahdensivulisiä suhteita määrittä ensisijaisesti maailmanpolitiikka ja suurvaltojen voimatasapaino, joten suhteita rakennettiin YYA-sopimusta ja Neuvostoliittoa kunnioittaen (Jakobson 2005, 162–163; *The United States and Finland: An enduring relationship* 1989, 29–31). Suomi olikin Neuvostoliiton rajavaltioista ainoa, joka vältti liittämisen itäblokkiin (Mead 1991, 307).

Suomessa kylmän sodan ja YYA-sopimuksen vuosien suomalainen lehdistönvapaus on asetettu kyseenalaiseksi puhumalla suomalaisesta *itsesensuurista*. Varovaisuutta ja ilmaisunvapauden rajoittamista kutsuttiin myös *suomettumiseksi*, länsisaksalaisten politiikan tutkijoiden 1950-luvulla kehittämän *Finnlandisierung*-käsitteen mukaisesti. Se merkitsi saksalaisnäkökulmasta Neuvostoliiton valvontaan alistumista ja itsesensuurin kautta tapahtuvaa länsimaisen sananvapauden heikkenemistä. (Tarkka 1992, 202–203; Salminen 1996, 237–240; Kulha 2002, 95–98; Salovaara-Moring 2009, 216; ks. myös Mead 1991, 312.)

Lehdistönvapautta tutkineen Hemánuksen mukaan itsesensuurissa ”journalisti itse asettaa rajat omalle journalistiselle työlleen”, rajaamalla pois tietyt aiheet tai käsittelemällä niitä ”vaarattomasta” näkökulmasta. Hänen mukaansa ulkopoliittiset intressit ohjasivat toimittajia sensuroimaan ilmaisuaan, mutta sitä ei nähty ongelmana, vaan järkevänä toimintana. Itsesensuuri 1980-luvulla ulkomaan aiheisiin liittyen oli kenties ajan käsityksen mukaan hyvän journalistisen tavan mukaista ja valtion intressien mukaista toimintaa, ei sananvapauden polkemista tai ”suomettumista”. (Hemánus 1983, 166–167.) Kuten Tommila ja Salokangas (1998, 279) huomauttavat, on vaikea määritellä, missä kulkee tarpeellisen varovaisuuden ja liioittelun raja.

Vaikka suomettumisen ja itsesensuurin käsitteillä viitataan usein nimenomaan Neuvostoliittoon tai sen liittolaisiin liittyviin teksteihin (Salminen 2003, 7), Neuvostoliitto oli tuolloin huolissaan myös länsimaita koskevista ”liian myönteisistä” kirjoituksista ja ”Yhdysvaltojen propagandasta” (Salminen 1996, 44). Neuvostoliitto muun muassa varoitti suomalaisia amerikkalaisuuden ihannoinnista, kapitalismin huumasta ja neuvostosuhteiden unohtamisesta (mt. 183; ks. myös Klinge 2001, 35–36). Vaatimuksena oli, että tasapuolisuuden ja ”symmetrian” [alkup. lainausmerkit] nimissä aina Neuvostoliittoa kritisoitaessa oli kirjoitettava kriittisesti myös Yhdysvalloista (mt., 176). Siten myös länttä koskevat kirjoitukset olivat tarkkailun kohteina ja siten mahdollisen itsesensuurin alaisia.

Salminen mukaan suomettumisen ja itsesensuurin aika jättikin pitkän varjon mielikuvaan suomalaisesta tiedonvälityksestä. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on Euroopassa ja Yhdysvalloissa vielä pitkään kysely suomalaisesta lehdistönvapaudesta Venäjään ja idänpolitiikkaan liittyen. (Salminen 1996, 259–260.) Toisaalta Nordenstreng (2001, 210–221) toteaa, että suomalainen ulkomaan uutisointi on ollut samankaltaista

kuin muualla Euroopassa ja itse asiassa muita neutraalimpaa ollessaan vapaata ”länsi-propagandasta”.

3.2 Voimatasapainon muutos ja kommentoinnin uudet olosuhteet

Kylmän sodan ajan ideologinen kamppailu päättyi rauhanomaisesti ja uusi aikakausi alkoi 1990-luvun taitteessa (Rusi 2003, 42–45). Muutokset voimatasapainossa vaikuttivat merkittävästi myös Suomen asemaan maailmassa ja suhteessa länteen (Rusi 2003). Yhdysvallat jäi kylmän sodan asetelmien murruttua maailman ainoaksi supervallaksi (Jakobson 2005, 151). Vanhojen valtapiirien murtuminen mutkisti suhtautumista esimerkiksi Jugoslavian alueen sotiin, ja Yhdysvalloilla oli tuolloin merkittävä rooli kylmän sodan purkautumisesta johtuvien konfliktien ratkaisussa (Rusi 2003, 49–51; Jakobson 2005, 138–140; Ekholm 2004, 33–34). Tuolloin Yhdysvallat nähtiin sekä eristäytyvänä että toisaalta moninapaisen maailmanpoliittisen voimatasapainon yhtenä osapuolelana (Hammarlund & Riegert 2011, 21).

Ulkopoliittisesti uusi aikakausi merkitsi Suomelle mahdollisuutta integraatioon Euroopassa, ja vasta unionin jäsenyys siirsi Suomen virallisesti osaksi länttä (Rusi 2003, 57; Jakobson 1998, 2–7). Kliseeksikin muodostunut hokema Suomen erityisasemasta idän ja lännen välillä alkoi vähitellen muuttua kun kahdenväliset suhteet korvautuivat monenvälisillä (Mead 1991, 308). Suomen kylmän sodan jälkeisen geopoliittisen aseman määrittely tuntuu kuitenkin olevan tulkitsijasta riippuvainen. Rusin (2003) mukaan suomen asema ”erityistapauksena” päättyi, kun Neuvostoliitto hajosi. Penttilä puolestaan tukee Jeppersonin ja kumppaneiden näkemystä kylmän sodan jälkeisestä tyhjiöstä. Suomessa ei olisi Penttilän mukaan osattu määritellä sitä, onko Suomi nyt osa länttä vai edelleen ”erityistapaus” ja puolueeton maa. (Penttilä 2008, 8–9, ks. myös Jepperson et al. 1996.)

Toinen kylmän sodan päättymistä ajallisesti seuraava muutos oli siirtyminen *geotalouden* aikakauteen. Poliitiikka alkoi painua talouden taustalle kansainvälisiä suhteita koskevassa keskustelussa. (Rusi 2003, 115–117.) Kylmän sodan päättyminen mahdollisti myös uudenlaisten näkökulmien muodostamisen Yhdysvalloista ja vapaamman kommentoinnin ulkopoliittisiin aiheisiin liittyen. Nyt ei ainakaan tasapuolisuuden ja ”symmetrian” nimissä tarvinnut arvostella Yhdysvaltoja. (vrt. Salminen 1996.) Salmisen sa-

noin, toimittajakunta heräsikin ”itsesensuurin kohmeloon” [alkup. lainausmerkit] 1990-luvun alussa (Salminen 1996, 53–54). Neuvostoliiton hajoaminen vapautti suomalaiset lopullisesti Venäjän otteesta ja kommentoinnin olosuhteet alkoivat muistuttaa länsimaisia olosuhteita (Salminen 2003, 7). Suomi alkoi sijoittua hyvälle sijoille sananvapauslauseissa, mutta kylmän sodan päättyminen ei muuttanut Suomen geopoliittista paikkaa äkkirysäyksellä. Venäjän vaikutus ei ollutkaan poistunut vaan vanhojen itsesensuurin mekanismien tilalle nousi uusia. (Salovaara-Moring 2009, 213; Salovaara-Moring & Maunula 2011.) Esimerkkinä sananvapauden uudeltaisista haasteista voidaan käyttää vaikkapa Suomen mahdollista EU-jäsenyyttä käsittelevää journalismia 1990-luvulla (Mörä 1999).

Suomalaiset journalistit ja politiikan kommentoijat näyttävät edelleen pyrkivän neutraaliuteen suhteessa kommentoitaviin aiheisiin. Heille totuus ei ole pysyvä tila, ja puolueettomuus on usein perusteltu lähestymistapa. (Salovaara-Moring & Maunula 2011.)

3.3 Näkökulman muutos – ”anti-Bushismista Obamaniaan”

Kun suomalainen kommentointi on 2000-luvulla ollut kylmän sodan aikojen kaltaisista ulkopoliittisista vaikutuksista vapaata, haasteet ovat olleet uudeltaisia. Yhdysvaltoja koskeva kommentointi onkin saanut uusia näkökulmia tai muotoja, jos sellaisena voidaan pitää eurooppalaista kriittistä, antiamerikkalaista tai ”anti-Bushismista” suhtautumista Yhdysvaltoihin ja sen presidenttiin (ks. esim. Riegert & Pettersson 2011). 2000-luvulla mielipide Yhdysvalloista on ollut kriittinen suhtautuminen yksinapaisen maailmanpoliisin rooliin (Hammarlund & Riegert 2011, 21). Penttilän mukaan suomalaisten suhtautumista Yhdysvaltoihin ja sen johtamaan Natoon on hallinnut erityisesti johtohahmona toimiva George W. Bush. (Penttilä 2008, 25–26, Jakobson 2005, 149.) Jakobsonin mukaan uudeltaisen itsesensuurin tai suomettumisen uhka voikin vaania juuri hankalassa suhtautumisessa Natoon: halutaan olla mukana yhteisessä puolustuksessa ja pysytellä kuitenkin poissa liittoutumasta (Jakobson 1998, 7).

Heti Bushin ensimmäisenä virkavuonna 2001, syyskuun 11. päivän iskut käynnistivät ”sodan terrorismia vastaan”, ja Bush pääsi kansalaisten tuella tositoimiin kansainvälisen terrorismin nujertamiseksi. Jakobsonin (2005) mukaan edes Yhdysvaltojen liittolaiset eivät olleet täysin samoilla linjoilla Irakin toisen sodan suhteen, ja arvostelu Bushia

kohtaan kasvoi sekä kotimaassa että Euroopassa. EU:n ja Yhdysvaltojen suhteet nousivatkin keskustelun kohteeksi Bushin virkakauden alettua (Ekholm 2004, 9). Myös yleinen mielipide Euroopassa kääntyi Yhdysvaltoja vastaan (Jakobson 2005, 150). Nyt Yhdysvaltojen kritisointi olikin eurooppalaisille aiempaa helpompaa: kylmän sodan uhka ja mahdolliset ”turvallisuuspoliittiset seuraukset” eivät olleet estämässä kritiikkiä. Yhteisen vihollisen kadottua antiamerikkalaiset⁶ mielipiteet nostivat päätään monissa Euroopan maissa. Euroopassa alettiin kiinnittää huomiota Yhdysvaltojen epäkohtiin, hyvinvoinnin epätasaiseen jakautumiseen, rikollisuuteen ja oikeusjärjestelmään. (Jakobson 2005, 142–149; 2003, 299–300.) Hellman toteaa ranskalaisten myöntäneen oman antiamerikkalaisuutensa ja pohtineen sen syitä ja oikeutusta (Hellman 2011, 62). Saksassa antiamerikkalaisuus Bushin kausilla nähtiin puolestaan normaalina suhtautumistapana Yhdysvaltoja kohtaan (Pettersson 2011, 45). Riegert ja Pettersson kysyvät kuitenkin, oliko kyse ennemminkin ”anti-Bushismista” kuin antiamerikkalaisuudesta (mt. 2001, 3).

Bushin valinta toiselle kaudelle marraskuussa 2004 kuitenkin tasoitti tunnelmia Euroopassa. Kärkevää kritiikkiä ei kannattanut enää jatkaa samaan malliin kuin aiemmin. (Jakobson 2005, 151–152.) Vaikka Suomen virallinen kanta Yhdysvaltain suhteisiin on ollut se, että ”transatlanttiset suhteet” [alkup. lainausmerkit] ovat tärkeitä (mt., 166), Suomen kansa on kuitenkin ollut hieman eri linjoilla. EVA:n raportissa vuodelta 2007 kuvaillaan suomalaisten suhtautumisen Yhdysvaltoihin olleen ”aina penseää, mutta nyt ollaan jo pakkasen puolella”. Tuolloin Yhdysvaltojen maailmanpoliittisia toimia piti oikeina 6 % suomalaisista. (Haavisto – Kiljunen – Nyberg 2007, 119–120.)

Kun Barack Obama valittiin Yhdysvaltain presidentiksi, transatlanttiset suhteet olivat yhä huonossa kunnossa (Riegert & Pettersson 2011, tulossa). Suhtautuminen Yhdysvaltoihin onkin ollut murroksessa Bushin kausien päätyttyä. Suhteet Eurooppaan ovat parantuneet ja uutta presidenttiä kohtaan on ladattu odotuksia yhä paranevista suhteista.

⁶ Antiamerikkalaisuus (tai Amerikan-vastaisuus) on historiallinen ja kulttuurinen ilmiö. Se juontuu 1700–1800 –lukujen eurooppalaisten intellektuellien kritiikistä uutta mannerta kohtaan. Ilmiön toinen syntypiste on 1960-luvun Yhdysvaltalainen amerikanvastaisuus, joka liittyy esimerkiksi Vietnamin sodan kritiikkiin. Antiamerikkalaisuudesta käydään värikkästä keskustelua. Debatin kohteena ovat ilmiön oikeutus, järjenvastaisuus, tunteenomaisuus ja monet muut ulottuvuudet. Antiamerikkalaisuus ymmärretään useimmiten negatiiviseksi ennakoasenteeksi Yhdysvaltoja kohtaan, mutta ilmiötä arvostellaan sen irtoamisesta amerikkalaisesta yhteiskunnasta ja sisäisen kritiikin siirtymisestä sellaisenaan esimerkiksi eurooppalaiseen keskusteluun ja asenneilmastoon. Käsitteen määritelmä riippuu usein siitä, mitä ”leiriä” käsitettä käyttävä keskustelija edustaa: Yhdysvaltoja itseään kritisoivaa vai antiamerikkalaisuutta ilmiönä kritisoivaa puolta. Keskustelijoiden oma asenne paljastuu käsitteen käytössä ja mielipiteen ehdottomuudessa. (Alaketola-Tuominen 1988, 76–116; Berman 2004; Boyd ja Turner 2007, 115–120; Chew 1997, 12; Hollander 1995; Kroes 1996; Lacorne et al. 1990; Markovits 2007; Sardar ja Davies 2002; Stam ja Shohat 2007;)

(Penttilä 2008, 11.) Populistisesti aihetta lähestyvä professori Keijo Korhonen arvioi kuitenkin, että ”Obamania” on tullut tiensä päähän, ja konkreettinen viranhoito on karsinut positiiviset tunnelmat (Korhonen 2009, 230). Myös Obaman ja Bushin eroja on Korhosen mukaan liioiteltu: ulkopolitiikassa linja on hänen mielestään sama mutta erilaiseen tyyliin verhoiltu (mt., 121–122). Toisaalta on esitetty, että Obaman kaudella Euroopasta on tullut yhä vähäpätöisempi Yhdysvalloille. Euroopan maat ovat vain yksittäisiä liittolaisia muiden joukossa ja myös Euroopan taloudellinen merkitys on vähenemään päin. Jäljellä on vain yhteinen kulttuurinen ja arvoperusteinen liitto. (Riegert & Pettersson 2011.)

3.4 Yhdysvaltain presidentin persoona ja vaikutusvalta

Kuten edellä todettiin, ulkopoliittisten ja kommentoinnin vapauteen liittyvien olosuhteiden lisäksi Yhdysvaltoihin liittyvää kommentointia ohjailee myös suhtautuminen sen presidenttiin. Yhdysvaltojen presidentti on kansakuntansa symboli, jonka kautta koko maata tarkastellaan (Riegert & Pettersson 2011). Yhdysvaltain presidentti on uutiskriteerien valossa tärkein yksittäinen henkilö, sillä poliittiset onnistumiset ja virheet vaikuttavat myös maalimantalouteen ja konfliktien ratkaisuihin. Hänellä on siis suuri valta sekä poliittisesti että taloudellisesti – onhan Yhdysvallat edelleen maailman johtava taloudellinen suurvalta. (Jakobson 2005, 112.)

Ekholmin mukaan henkilövaihdoksilla onkin suuri merkitys Yhdysvaltojen politiikassa, sillä presidentin vaihtuminen merkitsee myös muiden hallinnon jäsenten vaihtumista. Hän toteaaakin, että ”Clintonin Amerikka oli erilainen kuin Bushin Amerikka”. (Ekholm 2004, 74.) Vaikka tutkimuskirjallisuudessa ei korosteta Yhdysvaltain presidentin puoluekannan merkitystä suhteiden suuntaajana, oletan edellä esitetyn valossa, että myös sillä on merkitystä. Historia on osoittanut, että ei ole samantekevää, kuka on maan johdossa. Greenstein (2002) mainitsee tästä varsin tunnettuja esimerkkejä: John F. Kennedy ratkaisemassa Kuuban kriisiä ja Mihail Gorbatšov uudistamassa Neuvostoliittoa ja luomassa parempia suhteita länteen (mt., 13–14).

4 DISKURSSIANALYYSI JA KOMMENTOIVA TEKSTI

4.1 Kommentoivan tekstin diskursiivinen luonne

Kuten luvussa 2 todettiin, kommentoivien tekstien kirjoittajat kuvailevat ilmiöitä ja tapahtumia tietyin sanavalinnoin, käyttävät tietynlaisia lauseenrakenteita ja nostavat esiin tärkeiksi katsomiaan yksityiskohtia. He eivät kirjoita asioista objektiivisesta, ulkopuolisesta asemasta käsin, vaikka kohteena onkin ulkomaat: heidän näkökulmansa perustuu johonkin ja sulkee samalla muita näkökulmia pois. Heidän kuvauksensa tapahtumista ei siten ole neutraali esitys siitä, miten asiat tapahtuivat (ks. Jokinen 1999, 39). Sen sijaan jokainen kirjoittaja luovuttaa oman panoksensa siihen puhetapojen joukkoon, joilla - tämän tutkimuksen tapauksessa - puhutaan Yhdysvalloista. Eliitin puhetavat heijastavat maan geopoliittista asemaa. Nuo puhetavat myös rakentavat jaettua käsitystä siitä, millainen Yhdysvallat on ja miten sen presidenttiin suhtaudutaan suomalaisessa keskustelussa. (Salovaara-Moring & Maunula 2011.)

Tarkoitukseni ei ole eritellä kehyksen ja diskurssin käsitteiden eroja ja yhtäläisyyksiä laajemmin, vaan valita tutkimusongelmaan ja näkökulmaan hyvin soveltuva analyysitapa. Kehyksen ja diskurssin käsitteiden läheisyyden vuoksi, edellinen on syytä käsitellä lyhyesti. Kehyksen ja diskurssin suhde todellisuuteen on samankaltainen. Myös kehys rajaa puhetapojen joukkoa diskurssin tavoin, ja sisältää ennakkokäsityksen siitä, miten todellisuus on rakentunut. Kehysanalyysissa voidaan niin ikään tarkastella metaforia asioita selkeyttävinä ja tietynlaista todellisuutta rakentavina, tyypillisinä tapoina puhua tietystä asiasta. (Ks. esim. Väliverronen 1996, 107–123.)

Viimeaikoina pääkirjoituksia, politiikkaa ja kansallisen identiteetin muodostumista onkin tutkittu enimmäkseen diskurssianalyttisellä lähestymistavalla (ks. esim. Huang & Chen 2009, Le 2006, Li 2009, Riegert & Pettersson 2011). Diskurssianalyttisen lähestymistavan ajatus kielen sosiaalisesta ja todellisuutta muovaavasta luonteesta pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Sosiaalisen konstruktionismin suhde totuuteen on kriittinen: tekstit eivät heijasta maailmaa ja totuutta sellaisenaan tai ”puhtaana” kuten yllä Jokisen määritelmässä. (Gergen 1994; Burr 1995 ref. Jokinen 1999, 39 ks. myös Jørgensen & Phillips 2002.) Sen sijaan todellisuudesta kertovat määrittelyt osallistuvat todellisuuden luomiseen (Väliverronen 1996, 40).

Kielenkäytön näkeminen konstruktivistisena, todellisuutta rakentavana on myös ongelmallista ja laajalti kritisoitua (Pietikäinen 2000, 63). Vaikka yhdyin sosiaalisen konstruktionismiin näkökulmaan siitä että, kielenkäyttö rakentaa sosiaalista ympäristöämme, ajattelen myös että sosiaalinen todellisuus rajaa kielenkäytön tapoja ja määrittelee kieltä. Kommentoidut tapahtumat ovat oikeasti olemassa – ilmiöt ovat todellisia, mutta tapa puhua niistä vaikuttaa siihen, miten todellisuus ymmärretään (Väliverronen 1996, 43). Diskurssi toimii kuten välittäjä, joka toimii kielen ja sosiaalisen välissä. Kuten Fairclough toteaa, sosiaalinen todellisuus ei determinoi tekstiä, mutta diskurssi ei myöskään determinoi todellisuutta. (Fairclough 1992, 65; ks. myös Jørgensen & Phillips 2002, 12)

Jørgensenin ja Phillipsin mukaan ei olekaan olemassa täyttä yhteisymmärrystä siitä, mitä diskursseilla tarkoitetaan ja miten niitä voidaan analysoida (mt. 2002, 1). Monitahoinen teoreettinen tausta ja paikoitellen ristiriitainen tutkimussuuntauksen sisäinen keskustelu tekevät diskurssin määrittelystä hankalaa. Jokainen tutkija määrittelee käsitteen omasta teoreettisesta lähtökohdastaan käsin ja siten määritelmiä diskurssin käsitteelle on lukuisia. (Fairclough 1992.) Diskurssi voidaan ymmärtää lingvistisellä tavalla puhtaammin *tekstinä* taikka sosiaalisen teorian ja esimerkiksi Michel Foucault'n tavoin *eri tapoina jäsentää tietoa ja sosiaalista todellisuutta*. (Fairclough 1992, 3.) Teksteistä nousevat puhettavat voidaan myös nimetä Wetherellin ja Potterin (1987) ja diskursiivisen psykologian tavoin *tulkintarepertuaareiksi* (ks. myös Jokinen & Juhila 1999, 71; Jørgensen & Phillips 2002), tai Hallin (1997, 41) tavoin *diskursseiksi*. Heikkisen mukaan diskurssi muodostuu siten että tekstin tuottajien tekemät valinnat ja muotoilut synnyttävät tekstejä, jotka ovat *intertekstuaalisesti* yhteydessä toisiinsa (Heikkinen 1999, 53–55). Pietikäinen määrittelee tekstin ja diskurssin eron seuraavasti: Diskurssi viittaa nimenomaan kielenkäyttöön ja *teksti* puolestaan kielenkäytön materialisoitumiseen (mt. 2000, 61) eli teksti on sosiaalisen kanssakäymisen lingvistinen muoto (Halliday 1978 ref. Heikkinen 1999, 53; ks. myös Kress 1985, 27–29).

Tämän tutkielmassa yllä mainittuja lähteitä mukaillen diskurssilla tarkoitetaan sitä kielenkäytön ja ilmaisutapojen joukkoa, joka kytkee tekstit toisiinsa eli on intertekstuaalinen. Erityisesti tämän tutkielman fokuksessa on sanomalehden kommentoivan tekstin diskursiivinen luonne. Tekstit viittaavat tekstinulkoiseen todellisuuteen, joka materialisoiu tämän tutkimuksen tapauksessa nimenomaan kommentoivissa teksteissä. Ne sulkevat ulkopuolelleen tiettyjä puhetapoja ja käyttävät toisia. Tämän tutkielman käsittelemät diskurssit rajaavat mahdollisuuksien joukkoa, mutta tekevät sitä myös sosiaali-

sen todellisuuden ehdoilla. Diskurssi pohjautuu historiaan ja muodostaa lukijan tunteen tavan tulkita jotain aihetta rakentaen samalla uutta vanhan ympärille. (Fairclough 2003, Heikkinen 1999, Pietikäinen 2000, Jokinen & Juhila 1999, Kress 1985.)

4.2 Diskurssianalyysi ja kriittinen lingvistiikka kommentoivien tekstien analyysissa

Diskursiivinen tapa ymmärtää ja lähestyä sosiaalisen todellisuuden ilmiöitä ei tarjoa selkeää menetelmällistä työkalupakkia aineiston analyysiin. Diskurssianalyysi on enemminkin yksi sosiaalisen konstruktionismin teoreettisen pohjan jakavista teoreettis-metodologisista viitekehyksistä (Jørgensen & Phillips 2002, 4–5, 9). Yhteistä erilaisille diskurssianalyttisille tutkimustavoille on niiden *kriittisyys* eli pyrkimys analysoida valtasuhteita ja *sosiaalista muutosta* kriittisesti. Muutos diskurssissa kertoo muutoksesta sosiaalisessa todellisuudessa. (Jørgensen & Phillips 2002, 2; Fairclough 1992.) Diskurssista voi saada tietoa tutkimalla tekstejä, tämän tutkielman tapauksessa aineistona toimivia mielipidetekstejä. Tekstien tutkiminen ei kuitenkaan paljasta koko totuutta diskurssista, sillä sen hahmottamiseksi vaadittaisiin vielä monimuotoisempaa analyysia, joka ponnistaisi selkeämmin esimerkiksi *kriittisen diskurssianalyysin*⁷, CDA:n perinteestä (ks. esim. Pietikäinen 2000; Jørgensen & Phillips 2002.) Heikkisen mukaan kuitenkin kriittisen lingvistiikan ja kriittisen diskurssianalyysin suhde on varsin läheinen: *kriittistä lingvistiikkaa voidaan pitää yhtenä tapana tehdä kriittistä diskurssianalyysia*. (Heikkinen 1999, 29).

Tekemäni tutkimuksen sijoittaminen moneen suuntaan risteävässä lingvististen, diskursiivisten ja kriittisten tutkimusotteiden joukkoon ei ole yksinkertainen tehtävä. Pietikäisen (2000) näkemyksiin nojaten olisin voinut pyrkiä pois kriittisyydestä näkökulmana, sillä en tämän aineiston puitteissa pysty paneutumaan kaikkiin kriittisen diskurssianalyysin kolmeen ulottuvuuteen – olipa lähtökohtana sitten Faircloughn tai van Dijkn näkökulma lingvistiikkaan. Erontekoa puhtaasti kriittisen diskurssianalyysin alle kuulu-

⁷ Wodak ja Weiss (2005) ottavat esiin ongelman sosiaalisen ja kielellisen (tai diskursiivisen) näkökulman suhteesta. Heidän mukaansa useat diskursiivisen tutkimuksen tekoon liittyvät ongelmat perustuvat nimenomaan tähän suhteeseen. (Mt. 2005, 125–126.) Toisaalta Laclau ja Mouffin diskurssiteoria välttää tämän karikon toteamalla, että ei ole tarpeen tehdä eroa diskursiivisen ja jonkin muun välillä (ref. Jørgensen & Phillips 2002, 19). Suhtautuminen diskursiivisen ja sosiaalisen eroon voidaankin Jørgensenin ja Phillipsin mukaan jakaa janalle, jonka toisessa päässä ovat Laclau ja Mouffin kaltaiset näkemykset diskurssista ja toisessa puolestaan sosiaalisen todellisuuden determinoivaa luonnetta korostavat näkemykset. Näiden välissä sijaitsee esimerkiksi kriittisen diskurssianalyysin tapa suhtautua diskurssiin: ne sekä heijastavat että rakentavat todellisuutta. (Mt. 2002, 19–20.)

vaan tutkimusotteeseen puoltaa myös Jørgensenin ja Phillipsin (2002) määritelmä, jossa tulee selkeästi esiin CDA:n emansipatorinen tavoite. Heidän mukaansa CDA keskittyy alisteisten ryhmien ja ”kriittisen tietoisuuden” tukemiseen. Kriittisellä diskurssianalyysillä on siten aina valistava tai rakenteita purkava tavoite. (Mt., 88; ks. myös van Dijk 1985, 7–8.) He puolustavat kriittisyyttä tutkimuksen lähtökohtana: jos pyrkimyksenä on paljastaa jotakin itsestään selvistä ja todellisuutta rakentavista tavoista, tutkimus on välttämättä kriittistä (mt., 176).

Sijoitan siten oman tutkielmani osaksi kriittistä tekstintutkimusta, jossa pyritään pääsemään käsiksi teksteistä nouseviin diskursseihin ja merkitysten rakentumiseen. Pyrin siis tutkimaan sitä, miten erilaiset toimijat kuvaavat ilmiöitä ja selittämään sen avulla todellisuuden rakentumista (Suoninen 1999, 18). Heikkinen (1999) määrittelee kriittisen lingvistiikan kielen luonnollistuneiden rakenteiden ja implisiittisten merkitysten osoittamiseksi, ja tähän pyrin myös omassa työssäni. Pohdintaan siitä, onko kritiikitöntä tiedettä ylipäättään olemassa, en tässä syvenny, mutta yhdyin Heikkisen ajatuksiin kriittisyyden (yli)korostamisen turhuudesta. (Mt., 72–73)

5 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Aineiston rajaus ja kerääminen

Tässä tutkielmassa vuodet 1984, 1994, 2004 ja 2010 on valittu edustamaan erilaisia kausia maailman poliittisessa voimatasapainossa, ja kattamaan siirtymän kylmän sodan aikojen vahvasta itä-länsi-asetelmasta yhden suurvallan ja uusien geopoliittisten asemien aikaan. Aineiston rajaus pohjautuu liitteessä 2 mainitun tutkimusprojektin rajaukselle, mutta rajaus on tiiviimpi, jotta eri vuosien aineistot olisivat keskenään paremmin vertailukelpoisia.

Riebertin ja Petterssonin mukaan vuonna 1984 Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen kylmä sota oli kylmimmillään ja suurvaltojen keskinäiset kiistat esimerkiksi risteilyohjuksista olivat tyypillisiä piirteitä tuolle ajalle. Kylmän sodan päättymisen jättämä tyhjiö, Yhdysvaltojen näkymättömämpi rooli maailmanpolitiikassa ja toisaalta Suomen aseman uudelleenmäärittely olivat puolestaan vuoden 1994 piirteitä. Berliinin muurin murtumisesta oli kulunut riittävästi aikaa, jotta Yhdysvaltojen uudenlainen rooli olisi näkyvillä. George W. Bushin toisella presidenttikaudella Yhdysvallat harjoitti näkyvää interventiopolitiikkaa esimerkiksi Irakissa. Vuonna 2004 vuoden 2001 tapahtumista oli puolestaan kulunut riittävästi aikaa, jotta aineistossa näkyisi muitakin teemoja kuin Irakin sota. (Riebert & Pettersson 2011.) Tarkastelu päättyy vuoteen 2010 jolloin uusi presidentti Barack Obama oli toiminut virassaan vuoden ja määritteli maansa linjauksia ensimmäistä kertaa. Tältä osin tämän tutkielman rajaus poikkeaa edellä mainitusta, sillä tässä mukana ovat vertailukelpoisena aineistona reaktiot Obaman pitämään ensimmäiseen kansakunnan tilaa käsittelevään puheeseen.

Tutkimusaineistoa varten valittiin levikiltään neljä maan suurinta päivälehteä. Koska aineisto kerättiin osittain myös kansainvälistä vertailevaa tutkimusta varten, valintakriteerin oli oltava yhteneväinen muiden tutkimukseen osallistuvien maiden kanssa (ks. liite 2; Salovaara-Moring & Maunula 2010). Sanomalehtien Liiton levikintarkastuksen vuoden 2008 lukujen mukaan suurimmat päivälehdet Suomessa olivat: Helsingin Sanomat (myöhemmin HS), Aamulehti (AL), Turun Sanomat (TS) ja Kaleva (KA) (Sanomalehtien Liitto). Vuoden 2008 lukuja käytettiin kriteereinä jokaisen tutkimusajankohdan kohdalla yhtenäisyyden vuoksi, jotta ei kerättäisi eri aineistoa eri vuosina, vaikka järjestys listalla olisikin muuttunut. Iltapäivälehdet eli Iltasanomat ja Iltalehti rajattiin

aineiston ulkopuolelle, sillä tutkimuksen kytkeminen kansainväliseen vertailevaan tutkimukseen edellytti sitä, ja tässä tutkimuksessa haluan nimenomaan tarkastella laadukkaita päivälehtiä, en iltapäivälehtiä.

Aineisto kerättiin vuoden 1984 osalta mikrofilmeiltä. Tarkasteluperiodi käytiin läpi lehdittäin tutkimalla mikrofilmeiltä jokaisen päivän lehdestä pääkirjoitukset, mielipidetekstit sekä ulkomaan uutissivut. Vaikka uutisaineistoa ei tähän tutkimukseen kerätty, ulkomaan uutissivuilla oli usein kolumneja tai muita mielipidetekstejä Yhdysvaltojen tapahtumista. Vuoden 1994 aineisto kerättiin sekä mikrofilmeiltä että sanomalehden elektronisesta arkistosta (Helsingin Sanomien tapauksessa). Vuonna 2004 ja käytettiin niin ikään molempia tapoja, ja 2010 aineiston tuoreuden vuoksi oli mahdollista käyttää juuri ilmestyneitä sanomalehtiä, elektronista arkistoa ja Helsingin Sanomien sähköistä ”näköislehteä”. Elektroninen poiminta tapahtui käyttämällä hakuehtoina valittuja ajankohtia sekä hakusanoja ja lajityyppien mukaista rajausta, sanomalehden hakukoneesta riippuen.

Mukaan otettiin vain pääkirjoitukset, mielipidekirjoitukset, kolumnit ja kommentaarit. Selkeästi uutisgenreen kuuluvat tekstit rajattiin tarkastelun ulkopuolelle, sillä mielipide- ja pääkirjoituksissa tyyli on vapaampi, kieli on kuvailevaa ja arvot ja normit välittyvät neutraaliin kerrontaan pyrkivää uutistekstiä⁸ selkeämmin. Mielipide- ja pääkirjoitustekstejä olisi mahdollista tarkastella myös omina lajityypeinään. Pääkirjoitus kertoo lehden virallisesta linjasta ja on usein pienen joukon ”elitistisen” keskustelun paikka, kun taas mielipide- ja kolumnitekstit kuvaavat kirjoittajiensa omia ajatuksia ja laajempaa yhteiskunnallista keskustelua (ks. esim. Heikkinen 1999; Salovaara-Moring 2004, 71–72; Hobsbawn ja Lloyd 2008). Molempien tekstityyppien ideologinen ulottuvuus tekee niistä mielenkiintoisen aineiston tämän tutkimuksen kohdalla eikä tässä tutkimuksessa ei pyritä tekstilajien vertailuun, joten pääkirjoitusta ja esimerkiksi kolumnia käsitellään rinnakkain. Kommentoivien tekstien merkitystä, luonnetta ja lajityypin kehitystä tarkasteltiin luvussa 2.

Selkeästi samanlainen kommentoitava tapahtuma jokaisena seurantavuonna oli kansakunnan tilaa koskeva puhe, ”*State of the Union Address*”, eli Yhdysvaltojen presidentin kongressin istunnossa pitämä katsaus. Tämä tapahtuma toistuu jokaisen vuoden alussa, kun kongressin istuntokausi talvella alkaa. (ks. esim. Schudson 1995, 56) ja se on tele-

⁸ Tosin uutistekstikin tehdään aina jostain näkökulmasta käsin – journalismi ei ole puhdasta tapahtumien raportointia (Väliverronen 1996, 91).

visioitu 1960-luvulta lähtien. Ainoastaan presidentin ensimmäisen virkakauden virkaanastujaispuhe korvaa kansakunnan tilaa käsittelevän puheen.

Tätä tutkimusta varten on jokaiselta vuodelta kerätty Yhdysvaltojen presidentin pitämän kansakunnan tilaa koskevaa puhetta kommentoivat kirjoitukset yksi päivä ennen puhetta – jotta mahdolliset puheen sisältöä ennakoivat artikkelit saataisiin poimittua – ja kahden viikon ajalta sen jälkeen. Puheet pidettiin 25.1.1984, 25.1.1994, 20.1.2004 ja 27.1.2010, joten tarkastelujaksot vuosittain olivat: 24.1.–7.2.1984; 24.1.–7.2.1994; 19.1.–3.2.2004; 26.1.–10.2.2010. Kerätystä aineistosta on tämän jälkeen poimittu nimenomaan puhetta koskettavat tekstit, ja muut Yhdysvaltoja tai sen presidenttiä käsittelevät rajattu pois. Tämä rajaus tehtiin, jotta aineiston määrä pysyisi laadullisen tarkastelun kannalta järkevänä ja myös siksi, että näin uutisvirran vaikutukset saatiin vakioitua. Kun tarkastellaan joka vuosi samaa tapahtumaa, eivät muut tapahtumat vaikuta niin merkittävästi siihen, mitä Yhdysvalloista kirjoitetaan. Toki muut maailman ja kotimaan tapahtumat vaikuttavat aina siihen, kuinka suurella mielenkiinnolla juuri presidentin linjapuheeseen suhtaudutaan. On mahdollista että jokin muu mielenkiintoisempi aihe vie puheelle varatun palstatilan.

Kansakunnan tilaa käsittelevä puhe ei ole merkityksellinen ainoastaan Yhdysvaltojen kansalaisille ja kongressille. Se on muodostunut muuta maailmaa kiinnostavaksi ”linjanvedoksi”, jossa Yhdysvaltojen presidentti esittelee sisäpoliittisten suunnitelmiansa lisäksi ulkopoliittikan pääteemat. Yhdysvallat suurvaltana, talousmahtina ja ”maailmanpoliisina” kiinnostaa koko maailmaa. Kansakunnan tilaa käsittelevän puheen johdosta muun maan huomio on erityisen tarkkaan kiinnittynyt Yhdysvaltoihin.

5.2 Aineiston määrällinen kuvaus

Kerätyn aineiston määrä vaihteli vuosittain. Keräämisen jälkeen aineisto koottiin Excel-taulukkoon lehdittäin, siten että syntyi tietokanta kaikista artikkeleista. Tietokantaan kirjattiin artikkelin julkaissut sanomalehti, artikkelin päiväys, otsikko, lajityyppi ja lyhyt tiivistelmä. Maininnan arvoista aineiston esittelyn yhteydessä on myös se, että lukijoiden mielipiteitä ei aineistosta löytynyt, vaan aineisto muodostui lopulta ainoastaan pääkirjoituksista, vierailevien kolumnistien teksteistä, tausta-artikkeleista ja lehtien pysy-

vistä kolumneista. Kokonaisuudessaan puhetta kommentoivista kirjoituksista kertyi seuraavanlainen aineisto:

Vuosi	Yhteensä	Uutiskommentit/ tausta-artikkelit	Omat ja vieraile- vat kolumnistit	Pääkirjoitukset
1984	5	3	-	2
1994	3	-	1	2
2004	5	1	1	3
2010	8	2	-	6
Yhteensä	21	6	2	13

Taulukko 1: Aineisto tekstilajien mukaan jaoteltuna.

Huomionarvoista artikkelien määrässä on niiden suuri vaihtelu. Eniten kommentoijia kiinnosti Barack Obaman ensimmäinen linjapuhe vuonna 2010. Obamaa kohtaan ladattut suuret odotukset (ks. luku 3) selittänevät osan kommenttien määrästä. Vuosina 1984 ja 2004 Yhdysvallat kiinnosti kommentoijia yhtä paljon, sillä sekä Reaganin että Bushin puhe keräsivät viisi kommenttia. Vähiten suomalaisia sanomalehtikommentaattoreita kiinnosti Clintonin puhe: vain kolme kommentoijaa käsitteli sitä. Toisaalta vuosi 1994 ei ollut vaalivuosi kuten 1984 ja 2004, joten puheen painoarvo nähtiin ilmeisesti pienempänä. Useissa vuoden 1984 artikkeleissa viitataan vaalivuoden puheeseen jo ehdokkuutta edeltävänä ”vaalisaarnana” (HS 27.1.1984) tai ”vaalipropagandana” (AL 26.1.1984, Kopinski). Myös Bushin puhe 2004 aiheutti vaalispekulaatioita, ja sitä luonnehdittiin esimerkiksi ”vaalikampanjan lähtölaukaukseksi” (AL 22.1.2004). Toisaalta Yhdysvaltain epäselvempi asema vuonna 1994 ja myös kotimaan tapahtumat saattoivat aiheuttaa välinpitämättömämpää suhtautumista puheeseen. Käynnissä olivat ensimmäiset suorat presidentinvaalit, jossa mukana oli ensimmäistä kertaa naisehdokas. Lisäksi Suomen EU-jäsenyysneuvottelut olivat loppusuoralla, ja herättivät kommentaattoreiden kiinnostuksen Yhdysvaltojen presidentin puhetta voimakkaammin.

Määrällisen analyysin keinoin ei tässä tutkimuksessa analysoitu aineistoa tarkemmin, esimerkiksi sisällönanalyysia käyttäen. Syynä on lopullisen aineiston suppeus ja siten analysoitavuus tarkemmalla tasolla laadullisin menetelmin. Suppeudestaan huolimatta aineisto kattaa kokonaisuudessaan kaikki mainituissa sanomalehdissä julkaistut Yhdysvaltojen presidentin linjapuhetta kommentoivat tekstit tarkasteluajankohtana, joten sitä voidaan pitää kattavana tutkimusongelman ja -kysymysten kannalta.

5.3 Tulkintojen läpinäkyvyys ja diskurssianalyttinen lähestymistapa

Jørgensenin ja Phillipsin mukaan monet diskurssianalyttikot eivät kuvaa riittävän tarkasti sitä, miten analyysia on tehty (mt. 2002, 147), joten pyrin itse mahdollisimman tarkkaan analyysityön kuvaukseen. Heidän mukaansa sosiaalis-konstruktivistisen tutkimuksen luotettavuuden osoittamiseksi refleksiivisyys ja tutkijan analyysiprosessin läpinäkyvä kuvaaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä tekijöitä. He muistuttavat, että tekstin analyysin validiteetti on kytköksissä koko tutkimusprojektin validiteettiin. Niinpä analyysin tulee olla kiinteää eli useisiin analysoitavan tekstin ominaisuuksiin nojaavaa, kattavaa eli vastata aineistolle esitettyihin kysymyksiin sekä läpinäkyvää. Lukijan pitäisi pystyä seuraamaan tutkijan päätelmiä ja tulkintoja tutkielman tekstin perusteella. Omaan tekstiinsä tuleekin suhtautua kriittisesti ja arvioida päätelmien johdonmukaisuutta ja analyysin lähtökohdille uskollista analyysin kulkua. (Jørgensen & Phillips 2002, 172–174.)

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi ei ole yhtä selkeästi erillään analyysin tekemisestä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Luotettavuus rakentuukin tutkimusta tehdessä ja sitä tulee myös arvioida jatkuvasti. Kuten myös edellä mainitut Jørgensen ja Phillips esittivät, olennaista on tutkimusprosessin läpinäkyvyys ja tutkijan oma kriittinen suhtautuminen päättelyynsä sekä myös sen tuominen esiin tekstissä. (Eskola & Suoranta, 1999, 209–210.) Eskolan ja Suorannan mukaan Mäkelä (1990) nostaa arvioinnissa tärkeimmäksi sen, että ”tutkija on itse tietoinen aineiston kulttuurisesta paikasta ja sen tuotantoehdoista”. Silloin on mahdollista arvioida oman aineistonsa merkittävyyttä. (Ref. mt. 215.) Analyysia ei voi tehdä poimimalla satunnaisesti aineistosta vaan sen on oltava systemaattista eli analyysin on oltava kattavaa. Lukijoiden pitää pystyä seuraamaan tutkijan päättelyä eli analyysin on oltava arvioitavaa. Tässä auttaa tulkintojen esittäminen lyhyissä vaiheissa, jotta lukija ymmärtää, mistä tulkinta on peräisin. (Mt., 216–219.) On myös välttämätöntä kertoa, miten aineistosta löydetyt puhe- tavat toimivat diskursseina ja miksi ne ovat mielenkiintoisia (van Dijk 1985, 5).

Edellä esitetyt arviointikriteerit voidaan tässä tutkielmassa toteuttaa siten, että aineisto ymmärretään osana kunkin aikakauden todellisuutta. Toisaalta yksittäisen tekstin merkitystä ei pidä liioitella jotta ylitulkintaa ei pääse syntymään. Tärkeintä analyysin luotettavuuden ja arvioitavuuden kannalta on pyrkiä esittämään päättelyketju ja tulkinta lukijalle mahdollisimman selvästi (ks. esim. Eskola & Suoranta 1999). Pyrin toteuttamaan

nämä kriteerit kuvaamalla aineiston rajauksen, poiminnan ja valintakriteerit mahdollisimman tarkasti. Analyysin kuvauksessa pyrin aukottomaan esittämiseen: kuvaan prosessia siten kun olen analyysissä edennyt. Syntyvät tulkinnat tuen esimerkkien avulla ja pyrin perustelemaan ne käytettyjen menetelmien avulla mahdollisimman tarkasti.

5.4 Laadullisen analyysin kulku

Tutkielmani tarkoituksena on vastata kysymykseen, millainen Yhdysvallat rakentuu sanomalehtien kommentoivissa teksteissä eri aikoina, ja miten maailmanpoliittiset muutokset ovat vaikuttaneet suomalaiseen kommentointiin. Rakentuuko Yhdysvallat teksteissä sosiaalisen todellisuuden ehdoilla, vai näyttäytyvätkö diskursiiviset tavat erilaisina tai ristiriitaisina kuin mitä sosiaalisen todellisuuden perusteella voisi olettaa? Vastusten hahmottamista auttavat tarkentavat tutkimuskysymykset. Miten suosittu aihe Yhdysvaltojen presidentin vuosittainen puhe on ollut pääkirjoituksissa ja mielipideteksteissä? Mitkä aiheet nostetaan keskustelun kohteeksi ja millaisesta näkökulmasta niitä käsitellään? Millaisia puhetapoja käytetään kuvailtaessa Yhdysvaltoja maana ja sen presidenttiä maansa johtajana? Tässä tutkimuksessa pyrkimyksenä on vertailla eri aikakausia edustavia näytteitä keskenään. Ennen vertailua yksittäisistä vuosista on muodostettava mahdollisimman tarkka kuva.

Lähestyn aineistoa myös vertailemalla eri aikakausia edustavia näytteitä keskenään. Pyrkimyksenä on tarkastella eri vuosina esiintyvien puhetapojen eroja ja yhtäläisyyksiä, sekä etsiä selitysmalleja niille taustateorian avulla. Syvennyn aineistoon edellä kuvatun kriittisen lingvistiikan avulla. Tulkinnassa olennaista on löydösten tarkastelu kunkin aikakauden kontekstia vasten. Tekstit eivät synny tyhjiössä vaan sekä kommentoivat että rakentavat omaa aikaansa ja elävät kunkin aikakauden totuudessa. Ne myös syntyvät ajalle tyypillisillä tavoilla harjoittaa journalismia, kritisoida tai pidättäytyä kritiikistä. Tekstit siis kertovat jotain omasta ajastaan, Suomen geopolitiisesta paikasta ja kommentointikirjoittelun edellytyksistä. Analysoimalla tekstejä laadullisin menetelmin on mahdollista päästä eksplisiittistä pintatasoa syvemmälle ja tehdä tulkintoja piilossa olevista, implisiittisistä vaikuttimista. Tarkoituksena on ymmärtää ja tehdä näkyväksi tekstin ja taustatekijöiden yhteenliittymä.

Neljännessä luvussa pohjustettiin diskurssianalyysin ja kriittisen lingvistiikan käyttöä kommentoivan tekstin tutkimuksessa. Näiden menetelmällisten lähestymistapojen käyttöä käytännössä selvennetään tässä alaluvussa.

Ennen tekstin lingvististä analyysiä hahmotan aineiston temaattisella tasolla. Pyrkimyksenä on kartoittaa, millaisia teemoja teksteistä nousee esiin, ja millaisiin asioihin ja ilmiöihin kirjoittajat kytkevät Yhdysvaltain presidentin pitämän puheen. Kirjoituksen tärkein teema on luonnollisesti alussa, ja myöhemmin esiintyvä asia on alempana hierarkiassa. Otsikko ja ensimmäinen lause paljastavat olennaisimman teeman. (Van Dijk, 1985, 74–77.) Sovellan van Dijkin temaattista jäsentelyä lähinnä teematason esiin tuomisessa, en niinkään van Dijkin kriittisen diskurssianalyysin tavoin. Teksteissä esiintyvät teemat kokoan kategorioiksi jolloin niiden esiintyvyyttä päästään tarkastelemaan. Yhdessä tekstissä on useampia teemoja, joten temaattisen luokittelun taulukoissa yhteismäärä on juttujen määrää suurempi.

Vaikka teemojen tunnistamisessa runkona on van Dijkin esimerkki, kielitieteilijä Vesa Heikkistä (1999) ja hänen kommentoivia tekstejä analysoivaa tutkimustaan mukailen seuraan analyysissäni ensisijaisesti diskurssianalyttisen perinteen faircloughlaista linjaa. Heikkinen on käyttänyt väitöskirjassaan systeemis-funktionaalisen kieliopin keinoja analysoidakseen pääkirjoitustekstejä. Hänen analyysitapaansa mukailen otan lähempään tarkasteluun predikaattiverbit, adjektiivit, metaforat sekä otsikot. (Heikkinen 1999, ks. myös Fairclough 1997, 95.) Pietikäisen mukaan diskurssit näyttäytyvät erityisesti metaforissa ja sanavalinnoissa, joten niitä tarkastelemalla on mahdollista tunnistaa diskursiivisia rakenteita (mt. 2000, 157). Vaikka tarkoituksenani ei ole tehdä Heikkisen tavoin kielitieteellistä analyysiä, hänen käyttämänsä menetelmät auttavat hahmottamaan yksittäisten kieliopillisten valintojen merkitystä ja syventämään omaa analyysiani (ks. myös Pietikäinen 2000, 222). Näin pääsen pohtimaan esimerkiksi kuvailevien ilmausten ja predikaattivalintojen merkityksiä kullekin ajalle tyypillisissä konteksteissa.

Käytän esimerkkinä Helsingin Sanomissa 22.1.2004 julkaistua pääkirjoitusta ja selostan analyysini viimeisen vaiheen etenemistä sen avulla. Teksti sopii käytettäväksi esimerkkinä, sillä se on melko lyhyt mutta kuitenkin sisältää aineistolle tyypillisiä tapoja käsitellä Yhdysvaltojen presidentin pitämää linjapuhetta. Seuraava esimerkki ja jatkossa kaikki aineistosta peräisin olevat tekstinpätkät on kirjoitettu erilaisella fontilla, jotta analyysin mukana kulkevat näytteet erottuisivat muun tekstin joukosta riittävän selvästi.

Käytän analyysiluvuissa myös täytemerkintöjä [...] ja [---], joista ensimmäinen korvaa virkkeen sisältä poistettuja sanoja ja jälkimmäinen lainatun tekstikappaleen sisältä puuttuvia kokonaisia virkkeitä. Ensin mainittu tulee tarpeeseen kun virkkeestä jätetään pois analyysin kannalta epäolennaisempia sanoja, usein asiaa lukijalle selventäviä substantiiveja. Jälkimmäinen on puolestaan tarpeen kun samantyyppisiä sisältöjä samasta tekstistä yhdistetään yhdeksi näytteeksi eikä kaikkea välissä ollutta kannata kyseisessä yhteydessä toistaa. Pois ei ole kuitenkaan missään esimerkissä jätetty analyysin kannalta olennaisia tekstipätkiä eikä poistoa ole käytetty tehokeinona tai oman argumentin tukena. Analyysi itsessään on aina tehty aidon tekstin perusteella, jota myös seuraavan esimerkin pyrkimyksenä on selventää. Tilankäytöllisistä syistä on kuitenkin toisinaan tarpeen rajata näytteiden pituutta. Analyysissa käytän *kursiivia* korostaakseni tiettyä aineistosta lainattua ilmaisua selittämisen ja tulkinnan yhteydessä.

Bushin yllätyksetön mainospala

Yhdysvaltain presidentin vuotuinen puhe liittovaltion tilasta on perinteisesti tilaisuus luoda silmäys hallituksen saavutuksiin ja kertoa sen suunnitelmista ja näkemyksistä. Vaalivuonna esityksessä on väistämättä myös kampanjapuheen aineksia, varsinkin jos presidentti, kuten nyt, pyrkii itsekin voittamaan toisen virkakauden.

Presidentti George W. Bushin tämänkertaisessa puheessa puoluepolitiikka oli kenties vielä määräävämmässä asemassa kuin yleensä. Demokraattipuolueen ehdokkaat olivat Iowan valintakokousten vuoksi hallinneet julkisuutta useiden päivien ajan. Bush sai kongressin edessä tilaisuutensa päästä vuoroon, ja hän käytti sen täysin määrin.

Pääteemat olivat Yhdysvaltojen turvallisuus, talous ja yhteiskunta, eikä Bush antanut arvostelijoilleen tuumaakaan periksi. Maailma on hänen mukaansa turvallisempi Irakin sodan vuoksi, demokratia edistyy sekä Irakissa että Afganistanissa, jyrkät veronalennukset ovat virkistäneet talouden ja presidentin aloitteet kohentavat koulutusta, terveydenhuoltoa ja eläkejärjestelmää.

Kaiken kaikkiaan Bush lupasi entistä avokätisempää julkisten varojen käyttöä samalla kun verojen kevennykset muutetaan pysyviksi. Budjettivajeet supistetaan viidessä vuodessa puoleen nykyisestä tasostaan. Siinä yhtälössä riittää ratkaisemista toisella virkakaudella, jos Bush sellaisen marraskuussa voittaa.

Päättäneenä vuonna selvisi, ettei Irakilla ollut väitettyjä joukkotuhoaseita eikä juuri edes ohjelmia niiden kehittämiseksi. Bushilta on odotettu edes epäsuoraa tunnustusta, että hallituksen arvioissa

sodan aattona oli jotakin vikaa. Tunnustusta ei tietenkään saatu, mutta Bushilla oli uusi muotoilu Irakin vaarallisuudelle. Siellä oli harjoitettu "tusinoittain joukkotuhoojia sivuavia ohjelma-aktiiviteetteja". Osaako sitä enää täsmällisemmin ilmaista?

Analyysini alkaa tekstin otsikosta "Bushin yllätyksetön mainospala". Otsikot on Heikkisen (1999) mukaan mahdollista jakaa tyyppien mukaan erilaisiin ryhmiin. En tarkastele tässä otsikoita aivan yhtä hienojakoisesti, vaan kiinnitän huomiota Heikkisen mainitsemaan Tikkinen (1978) johtopäätökseen: "otsikot pyrkivät etupäässä 'vaikuttamaan'". Tietty asia on mahdollista esittää kirjoittajalle parhaiten sopivasta näkökulmasta ja painottaa tiettyjä asioita sen avulla. Otsikot luonnollistavat tekstinulkoista todellisuutta, abstrahoivat sitä ja "pysäyttävät" sen. Mielipiteen ilmaiseminen on helpompaa pysähtyneen maailman kuin prosessin kuvauksen kautta. (Heikkinen 1999, 124–126.)

Otsikko "Bushin yllätyksetön mainospala" on Heikkisen luokittelussa lauseke- ja sanaotsikoiden ryhmässä. Otsikoinnissa on tapahtunut Heikkisen nimeämä asian poimiminen ja nimeäminen ja siihen liitetty adjektiiviattribuutti. Näin on mahdollista esittää parhaiten sopiva näkökulma ja painottaa sitä – puhe oli yllätyksetön. (Ks. mt., 125.) Kirjoittaja haluaa korostaa, että Bushin puhe oli sellainen kuin odotettiin. Se oli kirjoittajan mielestä samalla myös vaalimainos tai vaalikampanjan avauspuhe, ja hän käytti mainostilaisuuden kongressin edessä hyödykseen. Otsikon "mainospala" viittaa puheen mainosluonteisuuteen: mainostajahan kertoo tuotteistaan vain niiden parhaat ominaisuudet ja jättää heikkoudet mainitsematta. Otsikossa pelkällä sukunimellä mainittu "Bush" osoittaa, että kirjoittaja ajattelee tekijän olevan tuttu. Otsikko toimii siis myös luonnollistavana (kaikkihan Bushin tietävät). Otsikko myös ohjaa temaattisen rakenteen hahmottamisessa: kirjoittajan päähuomio on kiinnittynyt puheen mainosluonteisuuteen.

Otsikko esittelee myös tekstin pääteeman: Puhe oli vaalipuhe ja vaalimainos, joten teemana on puheen sisällöstä huolimatta vaalit. Huomio kiinnittyy temaattisella tasolla myös sävyihin. Talouspuhe oli osa sisäpoliittista teemaa ja ulkopoliittikka näyttäytyi lopussa joukkotuhoojista puhuttaessa.

Alussa kirjoittaja kuitenkin esittelee arvioimansa puheen ja kytkee sen osaksi historiallista jatkumoa melko neutraalisti:

”Yhdysvaltain presidentin vuotuinen puhe liittovaltion tilasta on perinteisesti tilaisuus luoda silmäys hallituksen saavutuksiin ...” Liittovaltion tilaa käsittelevässä puheessa on ”vaalivuonna ... väistämättä myös kampanjapuheen aineksia.”

Kirjoittajan mukaan tämänkertainen puhe oli entisiä selkeämmin vaalipuhe – se on siis *aina* jossain määrin vaalipuhe – jossa Bush ”käytti sen [tilaisuuden päästä ääneen] täysin määrin.” Mukana on nyt arviointia Bushin esiintymisestä, mutta sävy on edelleen melko neutraali.

Seuraavassa kappaleessa mukana on jo arvioivampi sävy ja samalla implisiittinen tieto: Bush ei antanut arvostelijoilleen tuumaakaan periksi. Arvostelijoita siis on ollut, mutta ”*tuumaakaan*” metaforana kertoo, että minkäänlaista myöntymistä ei tapahtunut.

Yhdysvaltojen vaalien merkitys koko maailmalle ja myös Suomelle tulee esiin: ”Maailman on hänen mukaansa turvallisempi”.

Adjektiivit ovat Heikkisen mukaan merkittävä sanaluokka, sillä ne luokittelevat ja kuvailevat ja tuovat esiin eksplisiittisiä merkityksiä. Adjektiivien runsaus kertoo pääkirjoituksen ideologisesta merkityksestä. (Heikkinen 1999, 128.) Puhe oli *yllätyksetön*, puoluepolitiikka oli siinä normaaliakin *määrävämmässä asemassa*, veronalennukset ovat *jyrkkiä*.

Kirjoittaja ottaa myös esiin Irakin joukkotuhoaseet ja sen, että ”Irakilla [ei] ollut väitettyjä joukkotuhoaseita ...” Kirjoittajan mielestä Bushin olisikin pitänyt myöntää erehdyksensä niiden suhteen, mutta toisaalta hän ei uskonut tunnustuksen mahdollisuuteen: ”Tunnustusta ei tietenkään saatu ...” Hänen mielestään Bush ei myönnä virheitään, vaan paikkaillee niitä jopa huvittavin sanankääntein. ”Osaako sitä enää täsmällisemmin ilmaista?”, kirjoittaja kysyy viitatessaan Bushin muotoiluun ”*tusinoittain joukkotuhoaseita sivuavia ohjelma-aktiviteetteja*”. Tekstissä tulee näkyväksi Bushin kaudelle tyypillinen piikittely presidentin epämääräisiä puheita kohtaan.

Heikkisen mukaan metaforien käyttö on eräs pääkirjoitusten tehokeinoista. Metafora toimii siten, että yhden asian ymmärtäminen helpottuu toisenlaisen kuvailun avulla. Metafora on usein käytössä pääkirjoituksessa värittämässä kieltä ja helpottamassa vaikeaselkoisten asioiden ymmärtämistä. Metafora voi kuitenkin luonnollistua ja muuttua normaaliksi tavaksi puhua jostain asiasta. (Heikkinen 1999, 133–134.) Kirjoittaja käyttää metaforaa myös kritisoidessaan Bushin epärealistista taloudellista ajattelua: ”Siinä

yhtälössä riittää ratkaisemista toisella virkakaudella ...” Budjetti vertautuu matemaattiseen lauseeseen, yhtälöön, joka ei ratkea helposti.

Heikkinen ottaa esiin vielä ”itsestään tapahtuvien asioiden maailman”, joka on vahvasti läsnä pääkirjoituksissa. Toiminta kuvataan itsestään tapahtuvana ja ihmistoimija häivytetään ilmaisusta. (Mt., 136–140.) Esillä olevassa tekstissä esiintyy tätä jonkin verran: ”puhe ... on perinteisesti tilaisuus luoda silmäys” ja ”vaalivuonna esityksessä on ... kampanjapuheen aineksia”, ”demokratia edistyy”. Useimmiten Bush kuvataan kuitenkin aktiivisena toimijana: ”Bush lupasi”, ”presidentin aloitteet kohentavat”, ”Bushilla oli uusi muotoilu”. Passiivi- ja aktiivimuotoiset predikaatit kertovat siitä, kuinka vastuullisena tai aktiivisena toimijaa pidetään kuvatun asian suhteen. Jos käytössä on passiivimuoto, toimijan vastuu tapahtumista on piilossa. (Pietikäinen 2000, 145, ks. myös van Dijk 1999, 33.)

Myös se, miten toimijaa referoidaan, kertoo ideologisista valinnoista. Epäsuora esitystapa korostaa, että nimenomaan toimija oli jotain mieltä. (Ks. Heikkinen 199, 143–145.) ”Maailma on hänen mukaansa turvallisempi Irakin sodan vuoksi ...”, on paljastava rakenne. Kirjoittajan valinta, kertoo siitä, että hän ei välttämättä yhdy Bushin mielipiteeseen.

Kuten Heikkinen toteaa, useita vuosia vanhaa tekstiä tulkitaan ja luetaan nyt hyvin eri tavoin kuin tekstin syntyvuonna, vaikkapa vuonna 1984 (ks. Heikkinen 1999, 62). Olen seurannut mediasta sekä George W. Bushin että Barack Obaman osakseen saamaa julkisuutta. Bill Clintonin ja erityisesti Ronald Reaganin osalta omakohtainen kokemus jää vähäisemmäksi. Siitä huolimatta uskon, että aineistossa ilmenevät erot, kehityskaaret ja merkittävät temaattiset ja diskursiiviset valinnat näyttäytyvät huolellisen analyysin avulla. Myös tulkinnoissa yritän pitää mielessä tästä ajasta poikkeavat toimintatavat, tilanteet ja kontekstit. Kuten Pietikäinen toteaa, diskurssien tunnistamisessa olennaista on sekä lingvististen piirteiden että taustalla vaikuttavien asioiden ja ilmiöön liittyvien teoreettisten taustojen samanaikainen huomiointi (mt. 2000, 143).

Olen nostanut analyysilukuihin mukaan myös liitteessä 2 mainitun kansainvälisen projektin muiden tutkijoiden tuloksia ja huomioita. Niiden avulla havaintojen tekeminen myös tämän tutkielman aineistosta on luotettavampaa ja samalla omat havaintoni tulevat suhteutetuksi muiden lähes samanlaista aineistoa tutkineiden havaintoihin. Nämä

huomiot seuraavat toki myös johtopäätöksiin, mutta havainnollisuuden lisäämiseksi ne ovat mukana myös empiirisessä osassa.

Mainittakoon vielä erityisesti luvussa 6 näyttäytyvä eri sanomalehtien erilainen kommentointitapa. Vaikka tämäkin piirre ansaitsisi oman pohdintansa, en tässä tutkielmassa käsittele eri päivälehtien poliittisia taustoja ja niistä johtuvia erilaisia muotoiluja suhteessa Yhdysvaltoihin vaan keskityn *suomalaisten* päivälehtien tapaan kommentoida presidentin linjapuhetta.

6 VOIMAKAS JA VÄRIKÄS, 1984

Vuonna 1984 suomalainen lehdistö kommentoi maailman tapahtumia kahden suurvallan välisen kamppailun kontekstissa. Kylmä sota, asevarustelu ja ideologinen kilpailu olivat läsnä tuon ajan maailmanpoliittisessa tilanteessa. Suomi oli toisen suurvallan, Neuvostoliiton, naapurimaa. Suuri naapuri asetti tuolloin tietynlaisia paineita lehdistöä kohtaan ja sanomalehdistössä näkyi oletettavasti ulkopoliittisten realiteettien tunnustaminen (ks. luku 3; Salminen 1996, 2003).

6.1 Näkökulmat ja temaattinen rakenne

Kansakunnan tilaa käsittelevä puhe toimi monille kirjoittajille motivaattorina arvioida Reaganin mahdollisuuksia seuraavalle kaudelle ja tarkastella puheen sisältöjä vaalien kautta. Vaalit vaikuttivat joidenkin kirjoittajien mielestä turhan näkyviltä ja Yhdysvallat maana liian suurelta maailmanpoliittiselta toimijalta. ”Vaalivuosi heiluttaa maailmaa”, todettiin Helsingin Sanomien pääkirjoituksen otsikossa 29.1.1984. Ylitse suurvalta- ja vaaliteemojen nousi kuitenkin puhujan persoonaa ja puheen sävyjä käsittelevä tema. Kaikki kommentoijat ottivat jollain tapaa kantaa siihen, *miten* Reagan puhui.

Vaikka puhe⁹ itsessään käsitteli aiheita laidasta laitaan, avaruuden valloituksesta amerikkalaiseen työn sankareihin, kuten taulukosta 2 ilmenee, tarkastelun keskiöön nousi Reaganin poliittinen retoriikka. ”Reagan ylisti tuloksiaan” (Kopinski, 26.1.1984, AL) ilmaisee kirjoittajan mielipiteen esiintymisen laadusta – se oli ylistämistä. Toinen otsikko ”Reagan vakuutti rauhantahtoa” (Kopinski, 27.1.1984, AL) lähestyy asiaa hieman eri kulmasta. Kriittisesti esiintymiseen suhtaudutaan taas otsikossa ”Reagan runoili USA:n suuruudesta” (HS 27.1.1984). Tässä kirjoittaja on nimennyt Reaganin puhumisen runoiluksi – se viittaa jollain tapaa epäluotettavuuteen tai ainakin liioitteluun. Nykysuomen sanakirjan (1992) mukaan runoilu on halventava ilmaus mielikuvitukseksista ja usein todellisuutta vastaamattomasta tai vähän asiaa sisältävästä kerronnasta.

⁹ Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, 25.1.1984

Teema	Lkm
Puheen esitystapa	6
Yhdysvallat suurvaltana	5
Ulkopolitiikka ja suurvaltasuhteet	5
Vaalit	4
Sisäpolitiikka	2
Äänestäjien näkökulma	1
Talous	1
Puitteet	1

Taulukko 2: Reaganin linjapuhetta kommentoivissa teksteissä esiintyvät teemat. Esiintymiskertojen lukumäärä aineistossa yhteensä.

Ulkopolitiikkaa ja suurvaltasuhteita käsiteltiin niin ikään useita kertoja ja samaan aiheeseen palattiin uudelleen yhden tekstin sisällä. Tämän näkökulman erityispiirteisiin kuului se, että Yhdysvaltojen ulkopoliitikasta siirryttiin usein kuvailemaan Neuvostoliiton reaktioita Reaganin pitämään puheeseen.

Vuonna 1984 kommentoivien kirjoitusten tekijät olivat kuitenkin melko samoilla linjoilla sen suhteen, mitä puhetahtumasta nostettiin esiin. Toisaalta myös kertaalleen esiintyviä näkökulmia löytyi muutamia. Painotuseroja kritiikin suhteen kuitenkin löytyi. Se miten puheen sisällöt tai Yhdysvaltojen sen hetkinen tilanne tulkittiin, vaihteli jonkin verran.

Kuten aihepiiriin tarkastelu antaa ymmärtää, vuonna 1984 Reaganin pitämä kansakunnan tilaa koskevan puheen pitotapaa arvioitiin melko värikkäin sanankääntein. Asiasisältöä kommentoitiin niukasti: puhetta kuvailtiin menneiden saavutusten katsaukseksi, myönteisen ja toiveikkaan kuvan luomiseksi, hyvinvointiin ja talouteen keskittyväksi ja sovinnon eleeksi Neuvostoliittoa kohtaan. Esiin nousi *palopuhediskurssi*, jonka pääosassa olivat presidentti Reaganin persoona ja esitystapa.

Vaikka vuoden 1984 puheen kommentoinnin värikkäät ilmaisut ja ilmapiiriin liittyvät arvioinnit jättivät monin paikoin puheen tosiasiallisen sisällön sivuosaan, näyttäytyi teksteissä silti Yhdysvaltojen suuri merkitys maailmassa. *Supervaltdiskurssissa* kerrattiin Yhdysvaltojen voimaa ja ulkopoliitiikkaa, maailmanpoliittista tilannetta ja puheen vaikutuksia siihen. Kylmä sota, suurvaltojen kilpailu ja toisaalta suomalaisen median tarve tasapainoilla suurvaltojen välissä tulivat selkeinä esiin *kylmä sota* -diskurssissa. Neuvostoliitto kulki mukana kaikissa aineiston teksteissä, tai ainakin niiden lähellä ilmestyneissä muissa artikkeleissa.

Hieman ristiriitaisesti teksteissä näyttäytyvä ja johtava supervalta kääntyi kuitenkin liian sisäänpäin. *Pettymysdiskurssissa* ruodittiin presidentti Reaganin puheen liian *pienä* ulkopoliittista painoarvoa.

Millainen Yhdysvallat siis piirtyi suomalaisissa kommentoivissa teksteissä vuonna 1984? Seuraavassa syvennyttään esiin nousevien teemojen tarkempaan analysointiin.

6.2 Palopuhediskurssi: ”Reaganin sanan säilä heilui”

Kuten edellä todettiin, puheen esitystapaan keskittyvälle kirjoittamiselle oli tyypillistä viittaaminen presidentin puhetyyliin esimerkiksi kuvailemalla puhetta seuraavasti:

”... Reagan avasi kongressin istuntokauden isänmaallisella puheella, jonka kaunopuheisuus lähenteli runollisuutta. Puhe muistutti paikoin vaalisaarnaa: Reagan julisti muun muassa, että ’Yhdysvallat on uudestisyntynyt ...’ (HS 27.1.1984.)

”Kaunopuheisuus” viittaa siihen, että asiat on selitetty parhain päin – ”lähenteli runollisuutta” vielä alleviivaa tätä näkökulmaa. Se myös muistutti ”vaalisaarnaa”. Saarnaaminen on tulkittavissa siten, että kirjoittajan mielestä Reagan pyrki jollain tapaa opettamaan tai nuhtelemaan (Nykysuomen sanakirja 1992). Verbi ”julisti” korostaa voimakasta esitystapaa: Reagan ei vain puhunut tai lausunut vaan nimenomaan julisti. Sanavalinta kuvastaa myös Reaganin persoonan voimakkuutta kirjoittajan mielestä.

Saman artikkelin kirjoittaja viittaa myös muihin mielipiteisiin eli oppositioon:

”... Reagan maalaili liittovaltion tilaa koskevassa katsauksessaan, jonka demokraattinen oppositio leimasi heti ’tukahduttavaksi vaalipropagandaksi’. (HS 27.1.1984)

Demokraateilta peräisin oleva ilmaisu on lainausmerkeissä, kirjoittaja ei halua kirjoittaa sitä omilla nimissään. ”Maalailu” asettuu Heikkisen (1999, 278) mukaan referoiviin rakenteisiin, jotka samalla arvottavat.

Reaganin retoriikka korostuu jälleen:

”... Reaganin sanallinen säilä heilui mestarillisesti ... kun presidentti häikäisevän estottomasti, mutta ylilyöntejä silti taiten välttämällä kehui hallituksensa tekoja – eli itseään”. (HS 27.1.1984)

Itsensä kehuminen on suomalaiselle kulttuurille vieras poliittisen retoriikan muoto, vielä kun se on tehty ”häikäisevän estottomasti” – arvottavat adjektiivit ovat jälleen esillä. Vivahteikkaat ilmaisut ja metaforien, ”sanan säilä” ja ”ylilyöntejä”, käyttö rakentavat jälleen kirjoittajan kantaa ei pelkästään puhetta vaan presidentin esiintymistapaa ja politiikkaa kohtaan. Puheen esittämistä olisi voinut kuvata ilman metaforaa, sillä tässä yhteydessä sitä ei tarvita abstraktin asian konkretisoijana, ellei haluta korostaa puheen piirteitä. Arvottava ”mestarillisesti” toimii samaan tapaan. Helsingin Sanomien pääkirjoitus oli siis puheen suhteen varsin kriittinen. Sitä käsiteltiin kuitenkin myös positiivisemmalta kannalta:

”Presidentti ei kainostellut ylistäessään saavutuksiaan kolmen vuoden aikana, eikä hän aivan turhia puhukaan. Ylpeyden ja itseluottamukseen on syytä.” (AL 29.1.1984.)

Reagan ei ”kainostellut”, on kuitenkin piilokriittinen ilmaisu – kirjoittaja koki esiintymisen jopa liian itsevarmana. Suurieleinen tapa esiintyä ei ole kuitenkaan hänen mukaansa aivan tuulesta temmattua, sillä jotain konkreettista hyvää on tapahtunut. ”Eikä hän *aivan* turhia puhukaan” on varovaisesti positiivinen ilmaus. Reaganin puheissa on siis edes jotain todellista, sillä on olemassa jokin oikea syy olla ylpeä.

Puheen tyylin ylikorostaminen ja itse sisällön analysoinnin suppeus herättävät pohtimaan, miksi kirjoittajat ovat innostuneet kuvailemaan puhetta ja sen pitäjää niin värikkäin sanankääntein ja huikkein metaforin? Mikä merkitys näillä ilmaisuilla on?

Sisällön suhteen varovainen mutta ilmaisujen suhteen runsas tapa käsitellä Yhdysvaltoja sopi kenties luontevasti 1980-luvun suomalaisiin poliittisiin olosuhteisiin ja myös toimittajien työtapoihin. Reaganin persoonaa ja esiintymistapaa kommentoitiin värikkäästi kuitenkin myös muualla – saksalaisetkin toimittajat saattoivat lainata neuvostoliittolaisia ilmaisuja kuvaillessaan Reagania, vaikka tekivät sen kriittikittömämmin. Saksalaisten kommenteissa oli kuitenkin mukana myös positiivinen sävy: Reagan nähtiin Euroopalle tärkeänä hahmona. (Pettersson 2011, 40, 42.) Suomalaiset toimittajat eivät tarttuneet niinkään asiasisältöihin vaan siihen, miten Reagan ne esitti. Esiin nousee kriittinen puhetapa, jossa Reagan on kaunopuheinen ja hieman ylimielinen. Huomio kiinnittyy lisäksi aktiiviseen Reaganiin: hänen tekemisiään kuvattiin erityisesti aktiivimuodossa: *Reagan ei kainostellut, kehui, maalaili ja julisti.*

6.3 Supervaltadiskurssi: ”Vaalivuosi heiluttaa maailmaa”

Toinen aineistossa esiin nouseva tapa käsitellä aihetta liittyy Yhdysvaltojen merkitykseen maailmassa, maan vaikutusvaltaan niin taloudessa kuin maailmanpolitiikassakin (vrt. luku 3; Jakobson 2005). Otsikkotasolla tämä diskurssi näkyy Helsingin Sanomien otsikossa ”Vaalivuosi heiluttaa maailmaa” (HS 29.1.1984). Kirjoittaja näkee että koko maailma ”heiluu” Yhdysvaltojen vaalien vuoksi. Artikkelin lähempi tarkastelu paljastaa, että maailma ”heiluu” sekä taloudellisessa että poliittisessä merkityksessä.

Useissa artikkeleissa näkyy supervaltateema, jossa Yhdysvaltojen suuruus ja maailmanpoliittinen merkitys nousevat keskiöön. Yhdysvallat on liian suuri ulkopoliittisesti, sen vaalit liian merkitykselliset ja konflikti Neuvostoliiton kanssa huolestuttava (vrt. luku 3.1). Samalla tulevat esiin myös muut ulko- ja suurvaltapolitiittiset haasteet ja riskit. Teksteissä viitataan esimerkiksi yleiseen maailmanpoliittiseen tilanteeseen ja aletaan sitten eritellä riskejä ja tapahtumia tarkemmin.

”Reaganin hallituksella ei ole suuria ulkopoliittisia saavutuksia, ja esimerkiksi Libanonin tilanne on tikittävä aikapommi, joka saattaa räjähtää käsiin milloin tahansa”. (AL 29.1.1984)

Voimakkaan metaforan käyttö korostaa asian vakavuutta ja samalla konkretisoi abstraktia asiaa (vrt. Heikkinen 1999, 128). Libanonin tilannetta on vaikea kuvailla täsmällisesti, mutta ”tikittävä aikapommi” antaa lukijalle kuvan tilanteen vakavuudesta. Myös se, että pommi saattaa ”räjähtää käsiin” ja vieläpä ”milloin tahansa” korostaa sanomaa.

”Reaganin aloittama raju varusteluohjelma lienee saanut äänestäjien yleisen kannatuksen, mutta mielipidetutkimusten mukaan kansa ei katso hänen hoitaneen ulkopoliittikkaa yhtä hyvin kuin muita asioita.” (AL 29.1.1984.)

Edellä olevat näytteet viittaavat siihen, että ulkopoliitikassa on kommentoijien mielestä parantamisen varaa. Varusteluohjelmaa kuvataan voimakkaalla adjektiivilla ”raju” ja kansan tuki tuodaan esiin varauksellisesti: ”lienee”. Kritiikissä vedotaan kansalaisten mielipiteeseen, joten kirjoittajan ei tarvitse itse ottaa kantaa ulkopoliittikan hoitamiseen.

Maailmanpoliittisesti liian voimakas Yhdysvallat nousee esiin selkeästi myös sisäpolitiikkaan ja Yhdysvaltain presidentinvaaleihin painottuvassa kirjoituksessa:

”Presidentti Ronald Reaganin keskiviikkoinen puhe ... muistutti maailmalle mahdollisimman selvästi, että läntisen supervallan rytmissä on taas vuorossa vaalivuosi. Sen vaikutus tuntuu väistämättömästi kaikkialla maailmassa, koska Yhdysvaltain omaksuma maailmanpoliisin ja taloudellisen veturin osa on viime vuosina korostunut.” (HS 29.1.1984.)

Yhdysvallat on siis ”omaksunut” mainitut roolit ja nyt se näkyy vielä aiempaa vahvemmin, eikä vaalien vaikutusta voi välttää, mihin viittaa ”väistämättömästi” -adverbi. Kirjoittajan mielestä ”vaalivuonna on kaikkia Yhdysvaltain toimia tarkasteltava marraskuun vaalien luomissa puitteissa”. Kirjoittaja opastaa lukijaa tulkitsemaan sekä puhetta että muitakin toimia vaalivuoden kontekstissa. Yhdysvallat on suuri ja merkittävä, eikä siellä edes välitetä, miten muille käy:

”On täysin selvää, että Yhdysvaltain hallitus tulee jatkamaan itsekästä talouspolitiikkaa, joka ... tuntuu niin ystävien kuin vihollistenkin elämässä. --- Eniten kotoista suosiota [vaaleissa] tuova linja toteutetaan, olipa sen vaikutus paikallisiin asukkaihin [muissa maissa] mikä tahansa.” (HS 29.1.1984)

Yhdysvaltojen talouspolitiikka on kirjoittajien mukaan *itsekästä*: liian suuri ja mahtava supervalta tekee kirjoittajien mielestä mitä huvittaa, eikä ole kiinnostunut muun maailman murheista. Vaalit ja niiden vaikutus maailmanpoliittisesti herkkään tilanteeseen huolestuttavat kirjoittajia. Heidän kritiikkinsä näyttäytyy erityisesti runsaissa ja arvottavissa adjektiiveissa.

6.4 Kylmä sota -diskurssi: ”Reagan ojensi sovinnon kättä”

Kahden kilpailevan suurvallan väliset suhteet ovat ennalta arvattavasti esillä puheeseenkin liittyvissä kommentteissa. Suomen suhteita Yhdysvaltoihin määritteli tuolloin suurvaltojen välinen tasapaino, joten varovainen kommentointi oli ajalle tyypillistä (vrt. luku 3.1; Jakobson 2005, Rusi 2003, Salminen 1996). Kuten edellä kuvailtiin, Reaganin ulkopoliitikasta puhuttiin voittopuolisesti kriittisesti, mutta esiin nostettiin myös hyviä puolia, kuten seuraavassa näytteessä.

”Toisaalta hän [Reagan] ojensi jälleen sovinnon kättä Neuvostoliitolle vakuuttamalla haluvansa neuvotella ...”. (AL 29.1.1984)

Sama käsi ojentuu myös Helsingin Sanomien kirjoituksessa:

”Presidentti Reagan ojensi jälleen ‘rauhan käden’ Neuvostoliittoa kohden hyvin tunnepitoisin sanoin ja yritti väkisin kietoa demokraatit kannattamaan hänen arvostelluimpia ulkopolitiittisia linjanvetojaan vetoamalla ‘yhteiseen vastuuntuntoon’ ...” (HS 27.1.1984)

Sekä ”sovinnon” että ”rauhan” käsi ovat käytännössä synonyymeja. Molemmissa artikkeleissa tuo ele tehtiin *jälleen* eli ainakin kirjoittajien mukaan Reagan oli tehnyt niin jo aiemmin. Rauhankäden ojentaminen oli yhtä aikaa hyvä ja huono asia, sillä sen yhteydessä tapahtui ”väkisin kietominen”. Sama kirjoittaja on kuitenkin halunnut kertoa samasta asiasta myös neutraalimpaan tyyliin: ”Yhdysvallat haluaa rakentaa vakaamman perustan suhteelleen Neuvostoliittoon.” (HS 27.1.1984.)

Vuonna 1984 tyypillistä on myös Neuvostoliiton reaktion tai näkökulman tuominen esiin Yhdysvaltoja ja presidentin puhetta käsittelevissä kirjoituksissa. Vaikka kaikkien kirjoitusten aiheena on Ronald Reaganin pitämä kansakunnan tilaa käsittelevä puhe, tekstiin otetaan mukaan joko Neuvostoliiton näkökulma tai joku siihen liittyvä sivupolku. Kyseessä voi olla suurvaltojen välisen kamppailun lisäksi myös Salmisen mainitsema suomalaisen lehdistön pyrkimys ”tasapuolisuuteen ja symmetriaan” (Salminen 1996, 176).

Neuvostoliiton reaktio voidaan tuoda esiin vaikkapa diplomaatin käytöstä kuvailemalla:

”... diplomaattikunta, joka oli tuotu paikalle vanhimpansa, rennon rauhallisesti tapahtuvia seuraavan Neuvostoliiton suurlähettilään Anatoli Dobryninin johdolla.” (HS 27.1.1984)

Mukana on siis diplomaatin faktisen läsnäolon lisäksi tieto siitä että neuvostoliittolainen oli ”rennon rauhallinen”. Tätä toimijaa kuvailtiin melko positiivisin termein. Artikkelin aiheen kannalta (nykypäivänä) epäoleelliselta vaikuttava tieto on kirjattu esiin. Näin on toimittu myös seuraavassa:

”Jopa tilaisuudessa läsnä ollut Neuvostoliiton suurlähettiläs Anatoli Dobrynin yhtyi ensi kertaa miesmuistiin suosionosoituksiin ...” (Kopinski, 27.1.1984, AL)

Tähän sitaattiin sisältyy enemmän informaatiota kuin edelliseen. Kirjoittaja tuo esiin sen, miksi diplomaatin reaktio oli merkityksellinen – on kulunut pitkä aika siitä, kun neuvostoliittolainen reagoi puheeseen tällä tavoin. Metafora ”miesmuisti” toimii tässä yhteydessä asian merkityksellisyyttä alleviivaamassa. Samoin toimii ”jopa”.

Neuvostoliiton näkemykset ja merkitys asian käsittelyssä saatetaan tuoda esiin näiden tapojen lisäksi myös suoralla sitaatilla Neuvostoliiton antamasta lausunnosta.

”Mutta onko tämä vain ’epärehellistä ja kyynistä’ vaalitaistelupuhetta” – kuten Moskovassa väitettiin ... – vai vilpittömä pyrkimystä sopimuksiin?” (AL 29.1.1984).

Kirjoittaja kysyy: ”onko tämä”, ja esittää sitten kritiikin Neuvostoliiton kannanoton muodossa. Tekstissä rakentuu kiinnostava ristiriita. Alkupuolella Reaganin hieman mahtipontinen puhe on ollut kirjoittajan mielestä oikealla asialla ja saavutuksia kiistatta on. Hän ei oma-aloitteisesti nimeä puhetta vaalipuheeksi. Kun Moskovan kanta sitten otetaan esiin, kirjoittaja on jo (ainakin näennäisesti) epävarma. Tästä kielii kysymyslause ja Moskovan väittämän esittämä. Kritiikki Yhdysvaltoja kohtaan esitetään ”moskova-laisena” lainausmerkkejä apunaan käyttäen (ei kirjoittajan omana ajatteluna).

Kuten edellä, myös seuraavassa näytteessä jää paikoitellen epäselväksi, onko esitetty kritiikki kirjoittajan omaa vai Neuvostoliitosta lainattua:

”... viimeaikaiset amerikkalaispuheet luetaan Neuvostoliitossa vaalipropagandan piiriin. Moskova ei yksinkertaisesti usko, että Reagan olisi kolmen aseiden kalisteluun keskittyneen vuoden jälkeen yhtäkkiä muuttunut rauhanenkeliksi ...” (HS 29.1.1984)

Edellinen esimerkki myötäilee neuvostoliittolaisten lehtien reaktioita Reaganin puheeseen: siellä rauhanomainen viesti tulkittiin vain sotaisten aikeiden peittelyksi (Petersson & Persson 2011, 77).

”... tämä muusta maailmasta piittaamattomuus on ehkä vaikuttavin syy sille, että esimerkiksi eurooppalaisten on ajan mittaan pakko nousta nykyistä enemmän omilleen.” Nyt kirjoittaja näyttäisi puhuvan omissa nimissään kutsuessaan Yhdysvaltain politiikkaa muusta maailmasta piittaamattomaksi.

Neuvostoliitto näkyy myös puheen ulkopuolisten teemojen käsittelynä (kuten aserajoi-tusneuvotteluiden tilanteesta puhumisena):

”Yhdysvaltain johto ei ole luopunut pyrkimyksästään käydä neuvotteluja kanssamme lähtökohtanaan voima, uhkaukset ja kiristys’, sanoi Neuvostoliiton presidentti Juri Andropov hiljan Pravdalle.” (AL 29.1.1984.)

Nyt ei kommentoida laisinkaan Reaganin puhetta vaan otetaan esiin puheen konteksti, Neuvostoliiton johtajan esittämä mielipide Yhdysvaltain toiminnasta suorana lainauksena.

Yhdysvaltain presidentin linjapuhetta vuonna 1984 puheen tarkastellaan ennalta arvatavasti myös suurvaltapolitiikan ja Neuvostoliiton reaktioiden kontekstissa. Kylmä sota-diskurssin löytyminen ei yllätä, mutta jättää pohtimaan sen muotoja syvällisemmin. Neuvostoliittoon liittyvien tekstinosien ilmaantuminen näyttää melkein liian ilmeiseltä. Toisaalta kaksinapainen maailma ja suurvaltojen vastakkainasettelun näkyminen teksteissä oli varmasti myös ajalle luonteva tapa käsitellä aiheita.

6.5 Pettymysdiskurssi: ”Ulkopolitiikka on rakennettu pehmeälle pohjalle”

Puhetta kommentoivia artikkeleita yhdisti pettymys Reaganin puheen sisäpoliittisen annin suureen määrään verrattuna ulkopoliittisiin teemoihin (vaikka toisaalta esiin nousi Reaganin ojentama rauhan käsi ja suurvaltojen välinen kamppailu). Tähän reagoitiin toteamalla esimerkiksi, että:

”Sisäpolitiikkaan jyrkästi painotetussa puheessaan presidentti viitoitti vapauden neljä seuraavaa askelta ...” (HS 29.1.1984).

Puhe painottui *jyrkästi* sisäpolitiikkaan – adjektiivi korostaa painotusta.

Suuria odotuksia oli myös ennen puhetta kirjoitetussa sen odotettua sisältöä kommentoivassa artikkelissa. Kirjoittaja arvelee Reaganin painottavan ulkopoliitiikkaa esimerkiksi Lähi-idän ja Keski-Amerikan tilanteisiin liittyen.

”Ulkopolitiikan alalla Reaganin odotettiin puolustelevan voimakkaasti Lähi-idän politiikkaansa ... mikä on herättänyt yhä kiivaampaa vastustusta sekä konferenssissa että yleisessä mielipiteessä. --- Hän aikoi myös ... käsitellä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton [sic!] suhteita.” (AL 26.1.1984.)

Puhe sisälsi kuitenkin paljon sisäpolitiikkaa, ja sitä kommentoidaan esimerkiksi seuraavassa:

”... vaikka liittovaltion budjettialijäämä on muun maailman kauhuksi revennyt huikeisiin lukemiin ..., Yhdysvaltain talous on selvästi kohentunut.” (AL 29.1.1984.)

Ilmaisut ovat värikkäitä: *muu maailma on kauhuissaan* seurattessaan vierestä budjettialijäämää joka on *revennyt* ja vieläpä *huikeisiin lukemiin*. Tapahtumia kuvaillaan värikkäin sanankääntein ja kritiikki tulee esille, mutta samalla myönnetään Reaganin ansiot: "Kasvu on rohkaiseva, inflaatio matala ja työttömyyskin on vähentynyt. Reaganin mukaan Yhdysvallat on nyt vahvempi ja turvallisempi kuin aikoihin." (AL 29.1.1984)

Yhdysvaltain taloudellisesta tilanteesta ei kuitenkaan olla yksimielisiä vaan eri lehtien välillä vallitsee erilainen käsitys taloudenpidosta ja ulkopoliitikasta.

"Sekä talousnousu että ulkopoliittikka on rakennettu niin pehmeälle pohjalle, että vakava takaisku saattaa tapahtua milloin tahansa." (HS 29.1.1984)

Metafora "pehmeä pohja" toimii jälleen abstraktin asian selkeyttäjänä – lukuja ei eritellä vaan todetaan tilanne suurpiirteisemmin. Kritiikkiä vahvistaa kirjoittajan tulevaisuuden visio takaiskusta, joka voi tulla täysin odottamatta.

Kiinnostavaa edellä esitetyissä kahdessa esimerkissä on kahden eri lehden hyvin erilainen suhtautuminen Yhdysvaltojen talouteen: Helsingin Sanomien kanta näyttää olevan se, että asia on huolestuttava kun taas Aamulehdessä esitellään myös sen valoisat puolet. Näkemys Yhdysvaltain ja sen presidentin taloudenpidosta ei siis ole yksimielinen.

Pettymysdiskurssissa kirjoittajat nostavat esiin sisäänpäin oman maansa asioihin katsovan Yhdysvallat, joka ole kiinnostunut ulkopoliitikasta. Sisäpolitiikassa suurin ongelma näyttää olevan alijäämäinen budjetti. Muu maailma seuraa kauhuissaan vierestä kun Yhdysvallat tuhkaa rahaa eikä kiinnitä huomiota ulkomaailmaan (vaikka siltä odotetaan juuri sitä). Toisaalta pettymyksen seurana on jonkinlainen myötätunto ja ymmärrys puheessa valittua linjaa kohtaan. Yhdysvalloilla on siis oikeus ja myös tarvetta keskittyä sisäpoliittisiin asioihinsa.

6.6 Yhteenveto: Suurvaltapoliittikkaa ja retoriikkaa

Vuoden 1984 Yhdysvaltain presidentin pitämää linjapuhetta kommentoitiin suomalaisissa sanomalehdissä erityisesti kylmän sodan asetelmien kautta. Kommentointi ammensi monella tapaa kylmän sodan tematiikasta ja kytkeytyi käsittelytavassaan omaksumiinsa maailmanpoliittisiin realiteetteihin. Supervaltaadiskurssissa Yhdysvallat oli suurvalta, joka harjoitti kirjoittajien näkökulmasta vastuutonta sisä- ja ulkopoliittikkaa

muista välittämättä. Se oli liian suuri ja vaikutusvaltainen, ja sen vuoksi huolestuttava. *Kylmä sota* -diskurssissa rakentui Neuvostoliiton vastapeluri, rauhan käden ojentanut mutta hieman epäilyttävä Yhdysvallat. Rauhaneleet Reaganin puheessa tulkittiin ainakin jollain tapaa vaalipeliksi tai muuten epäaidoiksi eleiksi. Reagan kyllä vetosi Neuvostoliittoon rauhan saavuttamiseksi, mutta teki sen yhteydessä jotain arveluttavaa, kuten yritti väkisin saada demokraatit puolelleen. Tämä diskurssi tasapainoili luottamuksen ja epäluottamuksen välillä ja oli epäyhtenäinen ja ristiriitainen.

Kylmä sota -diskurssissa tuli esiin myös Suomen ”erityisasema” (ks. luku 3.1) suurvaltakamppailun sivustaseuraajana ja huoli siitä, miten Neuvostoliitto reagoi. Diskurssissa rakentui kuva epäluotettavasta ja vaalipeliä pelaavasta Reaganista moskovalaisten kannottojen avulla. Reaganin puheen luotettavuus asetettiin vaakalaudalle, mutta kritiikki oli usein muotoa: ”kuten Moskovassa väitettiin” (AL 29.1.1984). Tässä diskurssissa jäi kuitenkin usein epäselväksi se, oliko kritiikki kirjoittajan omaa vai neuvostoliittolaista. Paikoin lähde kirjoitettiin näkyviin, aina ei. Tyypillistä oli kuitenkin Neuvostoliiton läsnäolon jonkinlainen huomiointi.

Neljäs mutta myös selkein vuonna 1984 esiin nousseista diskursseista oli palopuhediskurssi. Tässä diskurssissa näyttäytyi erityisesti presidentti Reaganin poliittinen retoriikka, mutta myös hänen johtajuutensa. Puheen ja esiintymisen sävyt ja muotoilut saivat suuren painoarvon ja kommentoijat kuvailivat niitä värikkäästi. Yhdysvaltojen johtohahmosta rakentui pöyhkeä, itsevarma ja kaunopuheinen kuva. Persoonan analysointiin käytettiin reippaasti palstamillimetrejä.

Kommenttien läpi kuului kuitenkin ajan maailmanpoliittinen tilanne sekä Yhdysvaltojen ja myös Suomen asema osana sitä (ks. luku 3.1). Suomea ei eksplisiittisesti mainittu nimellä kertaakaan, mutta huoli Suomesta tuli esiin kahdella tavalla. Osassa teksteistä suhtauduttiin varovaisen positiivisesti Reaganin politiikkaan ja johtajuuteen. Osassa kriittinen sävy vallitsi, mutta kritiikki tasapainoili kirjoittajan oman näkökulman ja Moskovan näkökulman välillä. Väillä siis näkyi selkeästi Neuvostoliiton esiin nostaminen. Osittain esitystapa selittynee kahden suurvallan jatkuvasti läsnä olevalla kamppailulla ja ajalle uskollisella tyylillä. Selitystä voidaan kuitenkin hakea myös jo edellä mainitusta tasapuolisuudesta ja symmetriasta (Salminen 1996).

Vuonna 1984 presidentin pitämää puhetta kohtaan suunnatut odotukset olivat suuret. Ulkopolitiikka oli merkittävä asia, Yhdysvallat oli hyvin näkyvä toimija suomalaisesta

näkökulmasta katsottuna. Värikkäät ilmaisut, runsaat adjektiivit ja puheen sävyjen kuvailu korostivat puheen ja itse puhetilanteen merkitystä. Puheen sisältö sinänsä jäi vähemmälle huomiolle, mutta selvästi siinä käsiteltiin kirjoittajien mukaan liikaa sisäpolitiikkaa eikä vastattu riittävästi ilmassa leijuviin suuriin kysymyksiin Lähi-idän tilanteesta tai suhteesta Neuvostoliittoon. Ilmaisujen värikkyys ja kuvailun runsaus piirsivät Yhdysvalloista ja erityisesti sen presidentistä räikeän kuvan. Pettymys yhdistyi raflavaan ilmaisuun. Supervalta oli selkeästi olemassa kirjoittajien käsityksissä. Se oli toimissaan huikenteleva mutta katsoi liikaa sisäänpäin.

7 NEUTRAALI JA VETÄYTYVÄ, 1994

Vuonna 1994 suurvaltojen välinen kylmä sota oli jo päättynyt Neuvostoliiton hajoamiseen ja maailma oli uudenaikaisessa tilanteessa. Suomen geopoliittinen paikka oli muutoksessa ja Yhdysvaltojen rooli poikkesi selkeästi aiemmasta. Nyt ainoan suurvallan harjoittajilla olivat esimerkiksi eurooppalaiset kriisit ja suhteiden määrittely uudenaikaiseen Venäjään. (Ks. luku 3; Jakobson 2005, Rusi 2003, Penttilä 2008.)

7.1 Temaattinen rakenne

Tyypillistä vuoden 1994 aineistossa oli presidentti Clintonin puheen kuvailu melko erilaisin sävyin kuin Reaganin vuoden 1984. Temaattisella tasolla oli silti yhteneväisyyksiäkin: Clintonin puhe oli kirjoittajien mielestä sisäpoliittisesti yksityiskohtainen ja ulkopoliittisesti suppea. Sen merkitys koko maailmalle nähtiin kuitenkin suurena sillä "... Clinton sai nyt ensimmäisensä tilaisuutensa asettaa kansakunnan ja jopa koko maailman – onhan USA maailman ainoa supervaltta – ajankohtaisia kysymyksiä tärkeysjärjestykseen." (AL 27.1.1994). Vuoden 1994 puhe ei kommentoijien mielissä sisältänyt yllätyksiä, vaan heijasteli uskollisesti Clintonin aiemmin esittämiä sisäpoliittisia painotuksia.

Joistakin teksteistä näkyi lievä pettymys ulkopoliittisen osuuden suppeuteen, mutta toisaalta valinta ymmärrettiin. Joku taas kehuu sisäpoliittista osuutta rohkeaksi ja nimesi sen "Clintonin kolmanneksi tieksi". Muutokset sisäpolitiikassa nähtiin erittäin tarpeellisina, ja mainittiin esimerkiksi että "maailman ainoassa suurvallassa on 40 miljoonaa ihmistä, joilla ei ole minkäänlaista sairausvakuutusta ...". (HS 28.1.1994.) Suhtautuminen sisäpoliittiseen painotukseen oli siis melko erilaista kuin vuoden 1984 tapauksessa: nyt muutoksen tarpeellisuus tuotiin esiin selkeästi.

Kyseisenä vuonna puheen asiasisältö oli keskeisessä osassa eivätkä niinkään Clintonin persoona tai puheen sävyt. Puhetta ei kuvailtu värikkäin ilmaisin eikä se ollut kenenkään mielestä esimerkiksi "kaunopuheista" tai "runollista" kuten vuonna 1984.

Otsikointiin nousi Clintonin puheen keskittyminen sisäpolitiikkaan. "Clintonin kolmas tie" (HS 28.1.1994) ja "Clinton panee omaa taloa kuntoon" (AL 27.1.1994) viittaavat sisäpoliittisen teeman vahvaan merkitykseen. Samalla asialla, mutta vähän eri näkökulmasta oli myös "Huolia Clintonin ulkopoliitikasta" (Müller, 30.1.1994, TS).

Vuonna 1994 presidentti Bill Clintonin linjapuhe kirvoitti ainoastaan kolme kommenttia valituissa sanomalehdissä (ks. Taulukko 1). Maailmanpoliittinen tilanne oli muuttunut vuoteen 1984 verrattuna merkittävästi, ja Yhdysvallat oli ainoa ”todellinen” suurvalta. Koska Neuvostoliitto oli muutamaa vuotta aiemmin hävinnyt maailmankartalta, suomalaiset sanomalehdet saattoivat nyt ainakin pyrkiä unohtamaan painostavan kylmän sodan aikakauden varovaisen kommentoinnin. Yhdysvaltojen merkitys maailmanpolitiikassa oli siis suurempi mutta vastapelurin puuttuessa toisaalta merkityksettömämpi. (vrt. luvut 3.2; 2.3). Clintonin puhe ja kirjoittajien suhtautuminen siihen erosivat siten luonnollisesti vuoden 1984 teksteistä melkoisesti.

Taulukkoon 3 on koottu kirjoituksista esiin nousevat teemat. Yhdysvaltojen suurvalta-asema ja maailmanpoliittinen merkitys tai ”kansainvälinen johtajuus” (Müller, 30.1.1994, TS) näkyy teksteissä yhtä selvästi kuin ulkopoliittikan tärkeys. Ulkopoliitikkaa käsiteltiin kirjoituksissa paljon vaikka sitä ei itse puheessa ainakaan kirjoittajien mielestä käsitelty riittävästi. Sisäpoliittinen ”sisäänpäin kääntyminen” nousee selkeimmin esiin teksteissä – Clintonin puhe keskittyi kommentoijien mielestä liikaakin sisäpolitiikkaan, mutta toisaalta uudistusten tarpeellisuus auttoi ymmärtämään tätä painotusvalintaa. Kirjoittajat taustoittivat myös ongelmien laatua, amerikkalaista poliittista järjestelmää ja kansalaisten reaktioita. Tulevat vaalit ja niiden suuri merkitys amerikkalaisessa järjestelmässä olivat esillä, vaikka kyseessä ei ollut vaalivuosi.

Teema	lkm
Ulkopoliitikka ja sen vähäisyys	5
Sisäpolitiikka (vaalit, uudistukset ja eristäytyminen)	4
Yhdysvallat suurvaltana	3
Ongelmat, amerikkalaiset, poliittinen linja	1

Taulukko 3: Clintonin linjapuhetta kommentoivissa teksteissä esiintyvät teemat. Esiintymiskertojen lukumäärä aineistossa yhteensä.

Temaattisella tasolla näkyvä suurvaltaroolin korostaminen muodosti *toivodiskurssin*; jotain hyvää pitäisi tapahtua Yhdysvaltojen johdolla. Toisaalta vähäinen ulkopoliitikka ja Venäjän viimeaikaiset tapahtumat kytkeytyivät *huolidiskurssiin*. Suurista toiveista huolimatta, tuore maailmanpoliittinen muutos aiheutti huolta Yhdysvaltojen kyvystä ratkoa ongelmia. *Korjausdiskurssissa* näkyi sisäpoliittisen teeman painotus. Huolestuttava sisäänpäin kääntyminen oli kaikesta huolimatta perusteltua, sillä Yhdysvalloissa oli riittämiin myös sisäpoliittisia ongelmia.

Suppeahko aineisto edusti jo itsessään aiempaa välinpitämättömämpää suhtautumista Yhdysvaltoihin. Samoja piirteitä merkitsi myös esiin nousevien diskurssien vähäinen määrä ja maltillisuus. Haaleat kommentit kulkivat käsi kädessä haaleamman kohteensa kanssa.

7.2 Toivodiskurssi: ”Clinton panee omaa taloa kuntoon”

Vuonna 1994 kaikki kirjoittajat kiinnittävät huomiota puheen sisäpoliittiseen painotukseen, uudistuksiin, vaalisyklin vaikutuksiin ja Clintonin poliittisten valintojen paikkaan amerikkalaisessa järjestelmässä. Samalla näyttäytyi toiveikas tunnelma Yhdysvaltoja kohtaan. Kirjoittajat ovat tottuneet ulkopoliittiseen ja voimakkaaseen Yhdysvaltoihin, mutta heidän pettymyksekseen se onkin sisäpoliittinen ja sisäänpäin kääntynyt. Jos vuoden 1984 kommentointityyleissä oli yhteneväisyyttä suomalaisten ja saksalaisten välillä, niin on myös vuonna 1994. Vuonna 1994 saksalaisetkin nostivat esiin Clintonin voimakkaan sisäpoliittisen agendan ja passiivisuuden ulkopoliittisissa kysymyksissä (Pettersson 2011, 40–41.)

Tämän tutkielman aineistossa erityisesti kirjoitusten otsikot paljastavat odotuksen ja sisäpolitiikan sävyttämiä puhetapoja: ”Clinton panee omaa taloa kuntoon” otsikoi Aamulehti (AL 27.1.1994). Tässä talo-metafora viittaa tietysti Yhdysvaltoihin ja sen omiin ongelmiin – abstraktit asiat selvennetään lukijalle. Se, että ”talo” on tässä yhteydessä Clintonin oma, korostaa myös presidentin suurta merkitystä maansa keulakuvana.

Kirjoittajien valinnat paljastavat jotain myös puheen (ja Yhdysvaltojen roolin) kansainvälisestä merkityksestä. Puhe ei ole pelkästään oman maan kansalaisille suunnattu, vaikka eräs kirjoittaja (AL 27.1.1994) vertaakin sitä suomalaisen presidentin uuden vuodenpuheeseen. Kansakunnan tilaa käsittelevä puhe on tärkeä muulle maailmalle sillä ”onhan USA maailman ainoa supervalta” (AL 27.1.1994). Puheella on valta määrittellä ”poliittisen keskustelun toiminnan raamit ainakin Yhdysvalloissa”. (AL 27.1.1994)

Suurvaltarooli näkyy myös seuraavassa:

”Yhdysvallat oli kiistattomasti osoittanut kansainvälisen johtajuutensa.” (Müller, 30.1.1994, TS). Kuten vuonna 1984, nytkin suurvaltaroolia painotetaan. Yhdysvallat *on* suurvalta (halusi se sitä tai ei).

Suurvalta-asetaan huolimatta Clinton käytti ”vain muutaman minuutin” (Müller, 30.1.1994, TS) kansainvälisiin asioihin. Kirjoittajat suhtautuivatkin ymmärryksen ja ärtymyksen sekoituksella Clintonin sisäpoliittisiin painotuksiin puheessa:

”Se [puhe] heijasteli erittäin tarkasti Clintonin kaiken aikaa rummuttamaa teemaa: on aika paneutua Yhdysvaltain sisäisiin asioihin ja jättää ulkomaailma entistä vähemmälle huomiolle. --- Sisäpolitiikassa Clinton keskittyi odotetusti suuriin sosiaalipoliittisiin uudistuksiin ...” (AL 27.1.1994.) Clinton on jo aiemminkin ”rummuttanut” tätä asiaa – tuttu metafora korostaa viestin voimakkuutta. Muuten tässäkin näytteessä näkyy vuotta 1984 neutraalimpi suhtautuminen, sillä metaforia ja voimakkaita adjektiiveja on selvästi aiempaa vähemmän. Adjektiivit ovat kuvailevia, mutta maltillisia, kuten seuraavassa:

”... puhe oli sisäpoliittisesti yksityiskohtainen, voimakas ja haasteellinen. Sen ulkopoliittinen (lähinnä turvallisuuspoliittinen) osa sitä vastoin rajoittui lähinnä kiittämään Clintonin ... matkan tuloksia ...” (Müller, 30.1.1994, TS.)

”[Yhdysvaltojen] on aika paneutua Yhdysvaltain sisäisiin asioihin ja jättää ulkomaailma entistä vähemmälle huomiolle. --- ... kansainvälinen osuus voi siten olla pettymys niille ulkomaisille tarkkailijoille, jotka odottivat siltä uusia avauksia ...” (AL 27.1.1994)

Vaikka kuvaillaan positiivisimmin ilmaisuin ja ulkopoliittisen osuuden suppeuskin tuodaan esiin melko neutraalisti, mutta mukana on myös pettymystä. Vaikka puhe on tärkeä koko maailmalle, se oli kuitenkin kirjoittajan mielestä erityisesti sisäpolitiikkaan keskittyvä. Yhdysvaltojen presidentin puheen ja koko maan politiikan tarkastelua värittivät siis suuret odotukset. Samalla maa rakentui ison veljen asemaan, jonka pitäisi välittää muun maailman asioista. Yhdysvallat aiheutti kommentoijille pettymyksen värittömyydellään ja ulkopoliittisella laimeudellaan. Totuttu aktiivinen rooli väistyy ja toivodiskurssiin tulee mukaan ymmärtäviä pettymyksen sävyjä:

”[Puhetta] arvostellessa [olisi] syytä muistaa myös se, miten ulkomaailma on suhtautunut kansainvälisesti aktiivisempaan USA:han: silloin ovat herkästi sinkoilleet syytökset toisten maiden asioihin sekaantumisesta” (AL 27.1.1994).

”... ulkopoliittiset kysymykset ovat pääasiassa kaukaisia eivätkä oikeastaan kosketa Yhdysvaltoja. Ainoana poikkeuksena tästä on kauppapolitiikka. --- Clintonin kiinnostus, [Eurooppaa kohtaan] jos sellaisesta voi puhua, [vaikuttaa] lähinnä akateemiselta.” Tämä herät-

tääkin kirjoittajan mukaan ”huolestuneita tunteita Euroopassa ja muualla”. (Müller, 30.1.1994, TS)

Laimea Yhdysvallat ei toiminut täysin totutulla tavalla, vaikka valinta ymmärrettiinkin. Tunnistaessaan tämän kirjoittajat tulivat samalla myös rakentaneeksi ajatusta Yhdysvalloista, jonka kuuluisi olla ulkopoliittisesti näkyvämpi ja toteuttaa aktiivisemmin rooliansa suurvaltana.

7.3 Huolidiskurssi: ”Huolia Clintonin ulkopoliitikasta”

Suppea ulkopoliittinen osuus ja tuoreet maailmanpoliittiset muutokset houkuttelevat kirjoittajat pohtimaan Venäjän muodostamaa aluepoliittista uhkakuvaa ja Clintonin naiiviutta näiden kysymysten suhteen (vrt. luku 3.2). Turun Sanomien kolumnistin, Richard Müllerin otsikointi ”Huolia Clintonin ulkopoliitikasta” kokoaa yhteen toteamukseen maan koko ulkopoliittikan tilan – siitä on syytä olla huolissaan.

”Clintonin vakavin väärinkäsitys on olettaus, että uudistusmielinen Venäjän hallitus automaattisesti luopuisi perinteisistä ulkopoliittisista tavoitteista.” (Müller, 30.1.1994, TS)

Superlatiivimuoto ”vakavin” viittaa siihen, että väärinkäsityksiä on useampiakin. Clintonin tietämys asioista kyseenalaistetaan myös käyttämällä tiedon sijaan sanaa ”olettaus”. Clinton ei siis ole aivan tehtäviensä tasalla, mitä tulee ulkopoliittikkaan. Näille väitteille kirjoittaja hakee tukea asiantuntijatahoilta. Hän ottaa tuekseen ulkopoliittiseen kritiikkiin Henry Kissingerin näkemykset. Hän siteeraa Kissingeriä, mutta luonnehtiesaan Clintonin ulkopoliittista suhtautumista esimerkiksi Venäjään hän kirjoittaa ilman referoivaa rakennetta tai lainausmerkkejä.

Clintonin vuoden 1994 politiikasta käytetään kylmän sodan kieltä: ”Clinton on omaksunut kylmän sodan aikaisten nk. poliittisten kyyhkysten kannan ...” (Müller, 30.1.1994, TS)

Kyseessä on ilmeisesti edelleen Kissingerin mielipide, ei kirjoittajan oma, mihin viittaa jäljempänä esiintyvä referoiva rakenne: ”Kissinger katsoo, ...”. Tässä diskurssissa pidetään tietyllä tapaa kiinni vanhoista asetelmista.

”Jatkuvalla vaikenemisella ja toistuvilla viittauksilla amerikkalais-venäläiseen kumppanuussuhteeseen Yhdysvallat hyväksyy Venäjän politiikan.” (Müller, 30.1.1994, TS)

Venäjän uhkaan ja Yhdysvaltojen liian laimeaan reagointiin viittaa myös Aamulehden teksti:

”Niitä [ulkopoliittisia linjanvetoja tai avauksia] ei puheeseen sisältynyt, ellei sellaiseksi laske- ta sen itsestäänselvyyden sisältävää varoitusta Venäjälle, ettei sen joukkojen pidä toimia naapurimaissa ilman niiden lupaa” (AL 27.1.1994).

Huolidiskurssi, Venäjän muodostama uhka ja Yhdysvaltojen reaktiot siihen ovat kes- keinen tapa lähestyä aihetta. Se heijastelee vasta äskettäin tapahtuneen maailmanpoliitti- sen muutoksen tuoreutta ja suomalaisten suhtautumista molempiin suurvaltoihin (vrt. luku 3.2; Rusi 2003; Penttilä 2008; Mead 1991). Yhdysvalloilta odotetaan tiukempaa linjaa ”lähiulkomaiden” suhteen ja samalla kritisoidaan Clintonin rauhallista suhtautu- mista. Jakobson kuitenkin selittää Clintonin rauhallisen tyylin johtuvan Venäjän alistu- misesta Yhdysvaltojen aseellisen ylivoiman edessä (mt. 2003, 344–345).

Huolidiskurssissa kirjoittajien mukaan olennaista puheessa ei ole ollut ainoastaan se, mitä sanottiin, vaan myös se, mitä jätettiin sanomatta. Kaipaus Yhdysvaltojen suojele- vuutta kohtaan ja epävarmuus Venäjän suhteen tähdentyvät tässä diskurssissa. Kirjoitta- jat epäilevät Clintonin kykyjä ja tietoja ja ylläpitävät huolidiskurssia muistellessaan kylmän sodan aikaisia asetelmia. Huolestuneita olivat tuolloin myös ruotsalaiset kom- mentaattorit, sillä saman aikakauden kommenteissa myös ruotsissa pelättiin kylmän sodan aikoja ja suhtauduttiin varauksella Venäjän toimiin esimerkiksi Sarajevossa (Hammarlund & Riegert 2011, 24). Suomalaiset kommentaattorit eivät siten ole yksin huolissaan Venäjän muodostamasta uhasta – huolidiskurssi näyttääkin pohjoiseurooppa- laisittain jaetulta tavalta suhtautua sekä Yhdysvaltoihin että Venäjään.

7.4 Korjausdiskurssi: ”Clinton esitti ohjelman Yhdysvaltain suunnan muuttami- seksi”

”Clintonin kolmas tie” (HS 28.1.1994) rakentaa otsikosta lähtien kuvaa uudistavasta presidentistä ja toisaalta uudistuksia kaipaavasta maasta. Clintonin uudistushenkisyys tulee esiin esimerkiksi toteamuksella Clintonin linjapuheesta, joka ”vahvisti, että hän on pysynyt uskollisena päämäärilleen”. Nuo päämäärät liittyvät ”Yhdysvaltain suunnan muuttamiseen”. ”Kolmas tie” auttaisi siis amerikkalaista yhteiskuntaa pääsemään kahtia jakautuneisuudesta ”perinteisen liberalismiin ja tiukkaoppisen vanhoillisuuden” vastak-

kainasettelusta. Luottamus Clintonin uudistuskykyyn on vahva, mutta diskurssilla on myös kääntöpuolensa: samalla rakentuu kuva Yhdysvalloista, joka tarvitsee uudistuksia ja uutta suuntaa.

Yhdysvalloissa on kirjoittajan mukaan kaksi poliittista suuntaa: ”perinteinen liberalismi” ja ”tiukkaoppinen vanhoillisuus”. Clinton voisi löytää kolmannen vaihtoehdon näiden välistä ja onnistuessaan muuttaa ajattelutapaa kohti ”keskitietä” ja parantaa hyvinvointivaltion mahdollisuuksia (HS 28.1.1994). Edelliset presidentit ovat harjoittaneet oikeistolaista politiikkaa, mutta nyt ”hyvinvointiyhteiskunnan varjelu” voisi olla ajankohtaista myös muualla. Tässä kirjoittaja viittaa kenties kotimaan tilanteeseen ja laman vuoksi kärsineeseen hyvinvointiin. (HS 28.1.1994)

Kirjoittajat näkevät Clintonin painotuksen tarpeellisuuden:

”Clintonin painopistevalinta on sikäli ymmärrettävä, että amerikkalaisia äänestäjiä kiinnostavat ensisijaisesti vain kotimaiset asiat.” (AL 27.1.1994)

Muotoilu korostaa kuitenkin ristiriitaa kansainvälisen yhteisön odotusten ja amerikkalaisten äänestäjien toiveiden välillä. Toiset odottavat Yhdysvalloilta merkittävää ulkopolitiittista panosta, mutta asiasta päättävät tahot eivät ole kovin kiinnostuneita.

Helsingin Sanomien pääkirjoittaja puolestaan kiittää Clintonia ja hänen ohjelmaansa rohkeudesta:

”Clinton esitti puheessaan rohkean ohjelman Yhdysvaltain muuttamiseksi.” (HS 28.1.1994)

Myöhemmin kirjoittaja myös perustelee, miksi maata pitäisi muuttaa:

”Työsarka on mittava ... --- Maailman ainoassa suurvallassa on 40 miljoonaa ihmistä, joilla ei ole minkäänlaista sairausvakuutusta ...” (HS 28.1.1994)

Yhdysvallat on siis maailman ainoa suurvalta ja samanaikaisesti epätasa-arvoinen maa, ainakin jos sairausvakuutus on mittarina. Yhdysvalloissa on myös muita vakavia, sisäpoliittisia ongelmia ja esimerkiksi ”rikollisuus on kasvanut järkyttävää vauhtia ...” (Emt.)

”Perinteisiä liberaaleja arvoja edustaa erityisesti sairausvakuutus, kun taas rikosten torjuntaan tähtäävä ohjelma nojaa amerikkalaisen yhteiskunnan vanhoilliseen ajattelutapaan”. (HS 28.1.1994)

Abstraktit asiat kytetään johonkin konkreettiseen, jotta lukija ymmärtää paremmin kirjoittajan pohdintaa (vrt. Heikkinen 1999). Samalla rakennetaan vastakkainasettelu ”perinteisten liberaalien arvojen” ja ”vanhoillisen ajattelutavan” välille. Näin kirjoittaja luo tietynlaista kuvaa Yhdysvalloista maana ja yhteiskuntana. Clintonin toimet ovat ristiriitaisia, mutta niin on amerikkalainen yhteiskuntakin.

Myös ulkopoliitikasta löytyy jotakin korjattavaa:

”Talous- ja sisäpolitiikasta toivotaan laastaria ulkopoliitiikan haavoihin.” (HS 28.1.1994)

Sairaudenhoitometafora viittaa vahvasti siihen, että ulkopoliitikassa on tapahtunut jotain ongelmallista, suorastaan haavoittavaa. Mitä tämä tarkemmin on, ei kerrota, eikä myöskään ”laastarin” toimintaperiaatetta. Passiivimuotoinen predikaatti ei paljasta sitä, ketkä toivovat: kansalaiset, ulkomaalaiset vai ketkä.

Uudistusten suhteen ”Clintonilla on kiire”, sillä vaalisykli paineistaa aikataulua. Myös konkreettisia tekoja kaivattaisiin ”presidentin ohjelmat ovat pysyneet pitkään julistusasenteella”. (HS 28.1.1994) Vaikka Clinton onkin periaatteessa rohkea uudistaja, hän ei kuitenkaan ole käytännössä saanut mitään aikaiseksi.

Korjausdiskurssi on yhtä aikaa myötäilevä ja kriittinen. Se kiittää Clintonia rohkeudesta ja muutoshalukkuudesta, mutta samalla nostaa esiin muutosten tarpeellisuutta. Se korostaa Clintonin liberaalia uudistushenkisyyttä, mutta liittää hänet kuitenkin myös vanhoillisiin arvoihin. Korjausdiskurssissa ongelmat tuodaan esiin, ja samalla keuhataan Clintonia. Yhdysvalloissa on korjattavaa, mutta onneksi presidentti on nyt tekemässä jotain asian suhteen.

7.5 Yhteenveto: Poissaoleva ja väritön Yhdysvallat

Vuonna 1994 odotukset Yhdysvaltoja kohtaan olivat suuret, sillä muuttuneessakin tilanteessa maalla oli suuri maailmanpoliittinen merkitys. Toisaalta, vaikka presidentin puhe oli tärkeä, ja ulkopoliittisia avauksia odotettiin innolla, puhe meni kommentoijilta vähän ”ohi”. Aiheeseen ei tartuttu vuoden 1984 kaltaisella innolla – agendalla oli muitakin tärkeitä asioita.

Vuonna 1994 merkittäväksi diskurssiksi nousee tapa tarkastella Yhdysvaltoja sen suurvaltaroolin ja maailmanpoliittisen toimijuuden kautta. Toivodiskurssi kasaa odotuksia ja summaa pettuneitä tunnelmia Clintonia kohtaan tunnetun sympatian siivittämänä. Tässä diskurssissa Yhdysvallat nähdään entisen vahvan ulkopoliittisen roolinsa kautta, mutta todetaan nykytilanteen laimeampi rooli. Vaikka odotukset ovat kovat, pettymykset ovat hyvin peiteltyjä. Yhdysvallat on selvästi suurvalta-asemassaan erilainen kuin aiemmin. Vanhaa suurvaltaroolia peräänkuulutetaan, mutta todellisuus ei enää vastaa tuota kuvaa.

Suomalaisten kirjoittajien huolenaiheena on ruotsalaisten kollegoidensa tavoin kuitenkin edelleen se, mitä Venäjällä tapahtuu. Mennyt kylmä sota ja kahden suurvallan kamppailun kuihtuminen näkyvät teksteissä, ja tekstit myös pitävät yllä jonkinlaista kamppailuasetelmaa. Tästä kielii *huolidiskurssin* esiintyminen puhetta arvioivissa teksteissä. Clintonin liian pehmeää suhtautumista Venäjän aluepoliittisiin aikeisiin kritisoidaan, sillä Venäjän lähialueisiin suuntautuva kiinnostus vaikuttaa suomalaisittain uhkaavalta.

Ulkopolitiikasta huolestuneet kirjoittajat kuitenkin ymmärtävät presidentin valintoja. Yhdysvalloissa on sisäpoliittisia haasteita, joihin presidentin tuleekin paneutua. Häneen ladataan suuret odotukset tarpeellisista muutoksista ja samalla korostetaan sitä, että maassa on paljon korjattavaa. Samalla kun ulkopoliittista linjaa arvostellaan liian pehmeäksi tai välinpitämättömäksi, sisäpoliittisesti Clinton nostetaan onnistujien joukkoon *korjausdiskurssissa*. Kirjoittajia miellyttää se, että Clinton ei ole luopunut kunnianhimoisista tavoitteistaan maansa uudistamiseksi. Clinton on sankari, vaikka häneen ei suhtauduta aivan täydellä luottamuksella.

Vuonna 1994 aineiston rajauksen puitteissa löydettyjen artikkelien määrä oli varsin vaatimaton, vain kolme tekstiä. Myös se kertoo laimeasta mielenkiinnosta Yhdysvaltojen tapahtumia kohtaan. Yhdysvallat on teksteissä kaukainen, sisäänpäin kääntynyt ja suurvalta-asemaansa jollain tapaa laiminlyövä. Yhdysvallat on erityisesti poliittinen toimija jolta odotetaan ulkopoliittisia tekoja, mutta joka on ongelmiseen ymmärrettävästi keskittymässä sisäpoliittisiin asioihin. Neutraali on myös tapa, jolla asioita kommentoidaan. Toivo- ja korjausdiskurssit ovat molemmat samansuuntaisia: jotain pitäisi tapahtua sisäpolitiikassa ja Clinton varmasti pystyy muutoksiin. Molemmat olivat myös neutraaleja eikä asioista tehty suurta numeroa kuten vuonna 1984. Laimaus ja neutraalius olivat leimallisia vuoden 1994 puheen kommentoinnille lukuun ottamatta huolta Yhdysvaltain tärkeästä asemasta Venäjän valvojana ja keskustelukumppanina.

8 EPÄLUOTETTAVA JA EPÄILYTTÄVÄ, 2004

Vuoden 2004 tilanteessa Yhdysvaltojen suurvalta-asema selkeään valtiollisen kilpikumppanin puuttuessa on kiistaton, mutta huolenaiheet ovat uudenslaisia. Vuoden 2001 tapahtumat ja George W. Bushin ”sota terrorismia vastaan” ovat horjuttaneet tasapainotilaa. Bushin politiikka on alkanut saada osakseen kritiikkiä muualta maailmasta, myös Euroopasta. (Ks. luku 3; Jakobson 2005; Ekholm 2004; Rusi 2003.) Suomi on liittynyt Euroopan Unioniin ja suomalaiset sanomalehtikommentaattorit katselevat asioita nyt usein eurooppalaisesta näkökulmasta (ks. esim. Salovaara-Moring 2009; luku 3).

8.1 Temaattinen rakenne

Vuoden 1994 niukka linja vaihtuu ilmaisujen runsaudeksi vuoteen 2004 tultaessa. Bushin puhe kirvoittaa sitä arvioivilta värikkäitä lauseita. Kirjoittajien mukaan Bushin puhe ”korosti voittoja”, ”sivuutti epäonnistumiset”, ”maalasi myönteisen tai ruusuisen kuvan”, ”puolusteli” eikä ”pyydellyt anteeksi”. Vuonna 2004 läsnä on vertailu Bushin edellisiin puheisiin, erityisesti vuoteen 2002, jolloin hän lanseerasi käsitteen ”pahan akseli”¹⁰ (esim. AL 22.1.2004). Kirjoittajien mielestä tämän vuoden puheessa ei kuulu ”uusia avauksia” tai mitään merkittäviä ulkopoliittisia linjauksia. Sen sijaan Bush keskittyi sisäpolitiikkaan ja tekojensa puolusteluun.

Otsikointi kuvasteli vaalipuheenomaisuutta, menneiden tekojen puolustelua ja toisaalta suurempaa varovaisuutta kun mihin Bushilta oli totuttu. ”Bushin paras maailma” (AL 22.1.2004) viittasi epäonnistumisten kuittaamiseen olankohautuksella, kuten teki myös ”Bushin yllätyksetön mainospala” (HS 22.1.2004). Varovaisuutta ja aiempaa puolusteluvampaa sävyä viestittivät ”Bush puolustuskannalla” (KA 22.1.2004) ja ”Vaalivuoden puheessa entistä varovaisempi sävy” (Kivenheimo, 22.1.2004, TS). ”Suositut presidentti – epäsuositut ohjelmat” (Müller, 27.1.2004) ruoti Bushin persoonaa, tyyliä ja hänen suosionsa syitä – teoista huolimatta.

Kuten taulukosta 4 ilmenee, teemojen tasolla tarkasteltuna Bushin pitämä puhe innoitti kommentoijat jälleen arvioimaan puheen tyyliä ja sananvalintoja melkein pä sisältöä enemmän. Tilanne muistuttaakin kiinnostavalla tavalla vuoden 1984 tilannetta jolloin

¹⁰ Pahan akselilla George W. Bush viittasi Yhdysvaltojen ”vihollismaihin” Irakiin, Iraniin ja Pohjois-Koreaan (ks. esim. Korhonen 2009, 180).

presidentti Reaganin puheen sisällön arviointi jäi lähes kokonaan kuvailevien ilmaisujen jalkoihin. Kun vuonna 1994 Bill Clintonin puheen sävyjä ei kommentoitu lainkaan, vuonna 2004 kommentoivissa teksteissä tartuttiin herkästi Bushin esiintymiseen. Puheen merkitys vaalipuheena ja se, miten Bush asiat esitti, nousi hallitsevaksi teemaksi. Moni kiinnitti huomiota myös siihen, mitä Bush *ei* sanonut.

Teema	lkm
Vaalit	11
Puheen sävyt	8
Sisäpolitiikka ja eristäytyminen	3
Yhdysvallat (suurvaltana)	2
Ulkopolitiikka	2
Ongelmat, äänestäjät, poliittinen linja	1

Taulukko 4: Bushin linjapuhetta kommentoivissa teksteissä esiintyvät teemat. Esiintymiskertojen lukumäärä aineistossa yhteensä

Muita teemoja vuonna 2004 olivat sisäpolitiikka ja se, kuinka vaalit vaikuttavat puheen sisältöihin ja poliittisiin linjauksiin. Vaaliteema nousi esiin jokaisessa tekstissä useampaan kertaan: puhetta tarkasteltiin presidentinvaalien ehdokasasetannan kontekstissa. Lukijalle tehtiin selväksi, että puhe on juuri nyt tällainen, koska Bush haluaa varmistella asemiaan tulevissa vaaleissa. Lisäksi kirjoittajien mukaan painottuminen sisäpolitiikkaan selittyi vaalien läheisyydellä: enää ei Bushin ilmaisuissa vilahdellut ulkopoliittinen uhmakkuus eikä kuuluisaa ”pahan akselia” mainittu kertaakaan. Kommentoijat tosin muistivat mainita tuon käsitteen useampaan kertaan verratessaan puhetta Bushin aiempiin esiintymisiin.

Vaalitematiikka ja toisaalta puheen sävyjä esiin nostava puhetapa alkoivat näyttää piirteitä Yhdysvaltoja ja sen presidenttiä kohtaan tunnettavasta epäluottamuksesta. *Mainospuhediskurssi* haki perustelunsa Bushin menneistä sanomisista ja vaalien voimakkaasta vaikutuksesta. *Tyytymättömyysdiskurssi* näytti hieman eri puolta samasta teemasta: Bush ei ole tehnyt mitään oikein, eikä todennäköisesti teekään. Kommentoijien puhe pelkistyi näiden diskurssien ympärille, suurvalta näyttäytyi vain sivuosassa kun päärooliin nousi epämiellyttävä presidentti.

8.2 Mainospuhediskurssi: ”Kaikki asiat kuvataan ruusunpunaisessa valossa”

Luottamuksen puute kaikkea Bushin sanomaa kohtaan on näkyvillä vuoden 2004 aineistossa. Kommentoijat viittaavat taajaan presidentin värikkääseen retoriikkaan sodasta terrorismia vastaan” tai ”pahan akselista”. Aineistossa hallitsevimmat tavat lähestyä Bushin puhetta ovatkin puheen retorisen tyylin ja esiintyjän arviointi ja ongelmien etsiminen. Tämä tulee selvästi esiin myös kirjoitusten otsikoinnissa. Esimerkiksi ”Bush puolustuskannalla” (KA 22.1.2004) viittaa esiintymistapaan, ja samalla ohjaa lukijaa tulkitsemaan Bushin aiempia toimia: on olemassa syytä puolustautumiseen.

Vuonna 2004 Bushin sanomiset tulkitaan usein mainospuheeksi, selittelyksi tai onnistumisien korostamiseksi. Bush on kommentoijien mukaan liian itsevarma ja puheissaan suurpiirteinen. Menneisiin ”synteihin” viitataan taajaan, ja jonkinlaisia tunnustuksia tai myönnytyksiä odotetaan.

”... Bush käynnisti ... vaalikampanjansa kansakunnan tilaa käsittelevällä puheellaan, jossa hän korosti hyviä saavutuksiaan ja unohti tai vähätteli epäonnistumisiaan.” (AL 22.1.2004)

”Korostaminen”, ”unohtaminen” ja ”vähätteleminen” toistavat totuttua tapaa suhtautua Bushin puheisiin. Alla olevassa näytteessä on mukana lisäksi ilmeinen ironinen sävy:

”Kaikki asiat kuvataan ruusunpunaisessa valossa; ongelmatkin ovat vain sellaisia, joita presidentti on juuri ratkaisemassa.” (AL 22.1.2004)

”Ruusunpunainen valo” kuulostaa hyvin ironiselta ja samaa viestiä jatkaa virkkeen loppuosa. Kritiikissä keskitytäänkin usein siihen, miten Bush asiat muotoili. Yhteys Bushin aiempiin puheisiin on selvästi läsnä ja diskurssi eksplisiittisellä tavalla intertekstuaalinen:

”Tänä vuonna Bushin esiintyminen oli sävyltään erilainen. Hän oli enemmänkin puolustuskuin hyökkäyskannalla. --- Siksi nyt on aika selittää kaikki tehty parhain päin ... --- Irakista ei ole löytynyt joukkotuhoaseita, mikä on täysin vastoin sitä, mitä Bush itse kansakunnalleen ja maailmalle vuosi sitten uskotteli.” (KA 22.1.2004)

Yllä mainittu näyte tuo esiin ilmeisen epäluottamuksen. Bush oli aiempina vuosina uskottellut kansalleen joukkotuhoaseiden olemassaoloa, eli kertonut jotain paikkansa pitämätöntä. Nyt asia osoittautui olevan ”täysin vastoin” tuota tarinaa, eli valetta ja tämän-

vuotinen puhe on asioiden ”selittämistä parhain päin”. Sama valheesta kiinni jääminen näkyy myös seuraavassa:

”Kaksi vuotta sitten Bush varoitteli ’pahan akselista’ ja vuosi sitten Irakin väitetyistä, mutta yhä kateissa olevista joukkotuhoaseista”. (AL 22.1.2004)

Kirjoittaja käyttää ”pahan akselin” yhteydessä lainausmerkkejä, näin hän voi korostaa käsitteen kiistanalaisuutta. Sama pätee joukkotuhoaseisiin, sillä niiden yhteydessä käytetään sanaa ”väitetyt” ja ”yhä kateissa olevat”. Kirjoittajan mielestä Bushin olisi pitänyt myöntää erehdyksensä, mutta toisaalta hän ei uskonut tunnustuksen mahdollisuuteen ja epäluottamus näyttäytyy jälleen: ”Tunnustusta ei tietenkään saatu ...”.

Myös Bushin kiertoilmaisut ja yksityiskohtien heikko tuntemus saavat odotetusti näpäytyksen ”Osaako sitä enää täsmällisemmin ilmaista?” (HS 22.1.2004), kirjoittaja kysyy viitatessaan Bushin muotoiluun ”tusinoittain joukkotuhoaseita sivuavia ohjelma-aktiiviteetteja”.

Bushin puheen luotettavuutta kommentoijien silmissä vähentää myös heidän näkemyksensä sen roolista vaalimainospuheena. Kommenteissa pidetään selvänä, että elleivät vaalit lähestyisi, Bush olisi puhunut jotain muuta tai muulla tavoin:

”Bush aloitti kampanjansa epävirallisesti pitämällä ”’valtakunnan tilaa’ koskevan jokavuotisen puheensa”. (Müller, 27.1.2004)

”Vaalivuonna esityksessä on väistämättä myös kampanjapuheen aineksia ... --- Bush käytti sen [tilaisuuden päästä ääneen] täysin määrin.” (HS 22.1.2004)

”Verrattuna kahteen edelliseen ... puheeseensa Bush oli tällä kertaa paljon toiveikkaampi sekä sisä- että ulkopolitiikassa. --- Se sopikin paremmin vaalikampanjan lähtölaukaukseksi ...”. (AL 22.1.2004)

Vaalipuhe vaikuttaa tulkintaan puheen aitoudesta ja epäluottamus näyttäytyy jälleen:

”Vaalipuheessa ei olekaan ”ratkaisevaa ... yksityiskohtien tarkkuus, vaan vakuuttavuus, ja sellaisen esiintymisen Bush hallitsee.” (KA 22.1.2004)

Bushin ansio ovat siis esiintyminen ja taidokas retoriikka. Yhdysvaltojen presidentinvaaleissa kirjoittajien mukaan ratkaisevaa on myös se ”miten paksulta amerikkalaisten äänestäjien lompakko tuntuu”. (AL 22.1.2004) Siksi presidentin puhe keskittyikin kir-

joittajien mielestä korostamaan taloudellisia saavutuksia – kyseessä on kuitenkin vaalimainos.

Puolusteleva tai hyökkäävä, selittelevä tai valehteleva presidentti rakentuu Bushin puhetta koskevissa kommenteissa. Kirjoittajat odottivat edes jotain viittauksia aiemmin tehtyihin selviin virheisiin. Pettymys itsevarmaa esiintymistä ja epäkohtien sivuttamista kohtaan purkautuu kriittisinä adjektiiveina ja rakenteina. Teksteissä rakentuu epäluotamuksen ja mainostamisen diskurssi, joka viittaa Bushin aiempiin ”valheisiin” ja kyseenalaistaa myös nykyiset sanomiset.

8.3 Tyytymättömyysdiskurssi: ”Presidentti luistelee liukkailla jäillä”

Tyytymättömyysdiskurssissa esiin nousevat Bushin aiemmat epäonnistumiset, ja syytä kritiikille löytyy niin sisä- kuin ulkopolitiikasta. Seuraavassa huomio kiinnittyy erityisesti sisäpoliittisiin epäonnistumisiin:

”... paisuvilla sotabudjeteillaan ja veronalennuksillaan valtion kassan ennätysajassa tyhjentäneellä presidentillä ei todellisuudessa juurikaan ole julkista rahaa jaettavanaan pahasti velkavetoiseksi muodostuneessa taloudenpidossaan. Niinpä hän joutui puheessaan vakuuttamaan veronalennusten ennen pitkää osoittautuvan ihmelääkkeeksi moneen sosiaaliseen ongelmaan. --- Osoittamalla huomiota kotimaan ongelmille Bush pyrkii vastaamaan syytöksiin, joiden mukaan hän on ... jättänyt monet asiat kotimaassa retuperälle. --- ... presidentti luistelee tänä vuonna liukkailla jäillä ...” (Kivenheimo 22.1.2004, TS)

Bushin toiminta näyttäytyy yllä olevassa näytteessä huimapäisenä, riskejä kaihtamattomana ja vastuuttomana. Värikkäät metaforat ja adjektiivit säestävät kirjoittajan analyysia: sotabudjetit ”paisuvat”, valtin kassa tyhjenee ”ennätysajassa” ja hän ”luistelee liukkailla jäillä”. Referoiva rakenne ”joutui vakuuttamaan” viittaa jonkinlaiseen pakkotilanteeseen, johon Bush on joutunut. ”Ihmelääke” on ironinen muotoilu – näyttää siis epätodennäköiseltä että tuo *ihme* tapahtuisi.

”Viimeaikaisia amerikkalaisia mielipidetiedusteluja mukaillen Bush pyrki vaalivuonna painottamaan ... amerikkalaisäänestäjiä kasvavasti huolestuttavia kotimaisia huolenaiheita ...” (Kivenheimo 22.1.2004, TS)

Myös äänestäjät ovat siis huolissaan maansa tilanteesta ja nyt kirjoittaja ymmärtää Bushin painotuksia. Huoli Bushin toimintaa kohtaan tuntuu yhdistävän kirjoittajat ja amerikkalaiset äänestäjät.

Sisäpolitiikan lisäksi ulkopoliittikka saa osakseen kritiikkiä. Nyt viitataan kuitenkin erityisesti menneisiin "synteihin" sillä kirjoittajat ovat tottuneet Bushin voimakkaaseen ulkopoliittikkaan, sotiin ja itsevarmoinhin elkeisiin. Nyt presidentti ei kuitenkaan puhu 'pahan akselista' eikä Irakin joukkotuhoaseista (KA 22.1.2004).

"Puheesta voi päätellä sen, että uusia ulkopoliittisia seikkailuja Bush ei tänä vuonna suunnittele." (KA 22.1.2004)

Aiemmin kyse on siis ollut "seikkailuista", joita nyt ei ole tulossa, sillä hän ei käyttänyt aiempien vuosien kaltaisia voimakkaita ilmaisuja tai ollut "hyökkäyskannalla". Metaforinen seikkailu ohjaa tulkitsemaan Bushin toiminnan ulkomailla jollain tapaa jännittäväksi ja vastuuntunnottomaksi. Hänen tyyliinsä on erään kirjoittajan mukaan kuulunut sodilla uhkailu, mutta nyt "presidentti ei uhannut entiseen tapaan ulkomaita uusilla sodilla". (Kivenheimo 22.1.2004, TS) Maalla ei nyt suuresta koostaan huolimatta ole varaa aloittaa uusia sotia. Myös kansalaisten mielipide sotia kohtaan on merkittävä: "sotaväsytys voi iskeä amerikkalaisiin" (emt).

Kirjoittajat arvelevat Bushin itsekin oppineen aiemmista puheistaan jotain ja "siksi myös puheensa ulkopoliittisessa osassa Bush asetti sanansa varovaisemmin kuin viime vuonna, jolloin hän tuli esittäneeksi kansakunnalle mm. täysin perättömäksi osoittautuneen väitteen Irakin Nigeristä ostamasta uraanista." (Kivenheimo, 22.1.2004, TS) Viimevuotisessa puheessa Bush siis "tuli esittäneeksi" väitteen, ikään kuin vahingossa. Tällä kertaa Bush oli varovaisempi, eikä lipsautellut perättömiä väitteitä ulkopoliittikkaan liittyen.

Taajat viittaukset aiempiin seikkailuihin, perättömiin väitteisiin ja sotaväsytymykseen kertovat sekä toteutuneista tapahtuneista että kirjoittajien asenteista niitä kohtaan. Se, että tämän vuoden puheesta puuttuivat pahan akselit ja joukkotuhoaseet, ei merkittävästi tylsytä kritiikin kärkeä. Menneet toimet riittävät perustelemaan kriittisen suhtautumisen myös tänä vuonna. Teksteissä rakentuu myös looginen syy- ja seuraussuhde; Bush on aiempina vuosina seikkaillut ja sotinut ulkomailla, tänä vuonna jäljellä on tyhjä kassa ja sotaväsytymystä poteva kansa. Äänestäjät ovat huolissaan, ja kirjoittajat suhtautuvat epäillen Bushin mahdollisuuksiin korjata tilanne. Tyytymättömyysdiskurssi pitää yllä

negatiivista mielialaa ja nojautuu menneisiin tapahtumiin. Tässä diskurssissa Bush on leimattu epäonnistujaksi ja hänen puheensa aiempien epäonnistumisten selittelyksi.

8.4 Yhteenveto: Epäluottamusta ja pettymyksiä

Vuonna 2004 selkeimmin nousevat esiin mainostamisen tai epäluottamuksen ja tyytymättömyyden diskurssit. Kirjoittajat haluavat muistuttaa lukijoita Bushin aiemmista virheistä tai valheista, ja jatkavat kuin vanhasta tottumuksesta näitä tuttuja puhetapoja. Joitakin viitteitä positiivisemmasta suhtautumisesta antavat lausumat Bushin esiintymistaidoista, mutta lähemmässä tarkastelussa nekin paljastuvat voittopuolisesti kriittisiksi kannanotoiksi.

George W. Bushin linjapuhetta kommentoivat kirjoittajat tarttuvatkin hanakasti Bushin liioiteltuihin puolitotuuksiin ja niiden paljastumiseen *mainospuhediskurssissa*. Bushilta peräänkuulutetaan tunnustusta tai erehdysten myöntämistä, mutta tosiasiaa puhetaivat paljastavat, että kirjoittajat eivät itsekään usko niiden mahdollisuuteen. Samalla Bushin persoona, ulkopolitiikka ja johtamistyyli joutuvat tarkkaan syyniin. Moneen asiaan, kuten budjettiin suhtaudutaan epäilevästi.

Tyytymättömyysdiskurssi pohjaa sekin historiaan ja on kriittinen. Kaikkiin Bushin tekemisiin ja sanomisiin ollaan tyytymättömiä, olipa viesti mikä hyvänsä. Virhe toisensa perään nostetaan esiin ja ongelmien suuruus tehdään selväksi lukijalle. Totuttu puhetapa tuntuu estävän asioiden käsittelyn millään muulla ja uudella tavalla.

Kaikkien kommentoijien tulkintaa painavat siis jollain tavoin joko Bushin aiemmat teot, sodat, ilmaisut tai ainakin vaalien läheisyys. Puheeseen suhtaudutaan kriittisesti, eikä Bushin puheita haluta uskoa. Epäluotettava presidentti ja sen johtama maa eivät aiempaa maltillisemmasta linjapuheesta huolimatta saa avointa kohtelua. Diskurssien valossa tarina Bushin sotaisasta tyylistä, epätarkkuudesta ja valeista uusiintuu.

Bushin puhe kerää huomattavasti enemmän huomiota osakseen kun Clintonin vastaava. Nyt ollaan jälleen kriittisten sävyjen ja Yhdysvaltojen suuren merkityksen äärellä, kuten vuonna 1984. Yhdysvaltojen merkitys vaikuttaa kommentointiin käytetyn vaivannäön ja ilmaisujen värikyyden valossa suurelta. Huomionarvoista vuonna 2004 on edellä mainittujen tulkintojen lisäksi myös teksteistä esiin nousevien diskurssien pieni määrä. Useat tarkastelukerrat tiivistivät puhetaivat yllä mainituiksi kahdeksi diskurssiksi. Tämä

puolestaan kertoo vuoden 2004 kommentoinnin yksipuolisuudesta ja tietyllä tapaa yksiu-
lotteisuudesta: muut asiat jäävät peittoon kun pettymykset ja epäluottamus kertautuvat
teksteissä. Monipuolisemmasta temaattisesta rakenteesta huolimatta diskursiivisesti
rakentuva Yhdysvallat on yksipuolinen ja pelkistyy Bushin menneiden ja mahdollisten
tulevien epäonnistumisien ruotimiseen.

9 ODOTUKSIA JA UUDELLEENARVIOINTIA, 2010

Vuonna 2010 maailma on Yhdysvaltojen suhteen odottavalla kannalla. Presidentti Barack Obama on palkittu Nobel-palkinnolla ja hänen ensimmäinen vuotensa presidenttinä on päättynyt. George W. Bushin perinnöksi jättämät sodat ja heikko taloustilanne rasittavat Obamaa. Vuonna 2009 valittu demokraattipuolueen presidentti, jota eurooppalaiset ovat kovasti odottaneet, joutuu nyt ensimmäistä kertaa arvioitavaksi. Euroopasta suunnataan suuria odotuksia tuoretta presidenttiä kohtaan, mutta olosuhteet kotimaassa mutkistavat tilannetta. Obama on ollut jotain uutta ja tuoretta verrattuna edeltäjiinsä (ks. esim. Mörä, 5.2.2008), mutta jatkuuko Obama-huuma?

9.1 Temaattinen rakenne

Barack Obaman ensimmäinen linjapuhe tuottaa huomattavan suuren määrän kirjoituksia aiempiin vuosiin verrattuna (ks. Taulukko 1, s. 24), yhteensä kahdeksan kommentoivaa tekstiä. Obaman vuodentakaiset virkaanastujaiset ja niiden aiheuttama huuma ovat nyt historiaa. Nyt kommenteissa keskitytään asiakysymyksiin sekä Obaman ja hänen edustamansa demokraattisen puolueen viimeaikaisiin vaikeuksiin.

Obaman puhe on kirjoittajien ilmaisuissa muun muassa ”sisäpolitiikkaa painottava”, ”kurssinkorjaus”, ”käyttöproosaa”, ”kadunmiehelle suunnattu”, ”yritys palauttaa presidenttiys raiteilleen” ja ”pyrkimys rauhoittaa arvostelua”. Monien mielestä Obaman puheen ulkopoliittinen niukkuus on hämmentävää, sillä Eurooppakin mainittiin ”vain ohimennen” (Kurki, 29.1.2010, AL). Kirjoittajat toteavatkin puheen keskittyneen vain sisäisiin asioihin ja olleen ”talouspuhe kotimarkkinoille”, joka ei siten täyttänyt eurooppalaisten odotuksia. Puhetta kuvailevat ilmaisut ovat maltillisia – viittaus käyttöproosaan on räväkimmästä päästä. Obaman puhetta moititaan kuitenkin liian asialliseksi ja tylsäksi.

Otsikkotasolla Obaman kytketään menneisyyteen toteamalla esimerkiksi että ”Bushin oppi jätti Obaman tienhaaraan” (Virta, 28.1.2010, HS) ja kysymällä ”Tekeekö Obama Clintonit?” (KA 30.1.2010). Obaman tukalaa tilannetta laskevan suosion ja hankalien uudistusten pyörteissä kuvataan otsikoimalla puhetta käsittelevät artikkelit esimerkiksi että ”Presidentti Barack Obama joutuu tarkentamaan kurssiaan” (Rutanen, 4.2.2010, TS) tai että ”Obaman kurssinkorjaus lisäsi lupausten sumaa” (HS 29.1.2010). Myös

”Obama yrittää vastaiskua” (Mykkänen, 27.1.2010, HS) viittaa tulevan puheen odotettuun sisältöön ajamiensa ohjelmien tukena. Yhdysvaltojen ulkopoliittinen merkitys ja pettymys tuon osuuden vähäiseen painoarvoon puheessa kirvoittivat kirjoittajan otsikoimaan: ”Euroopan huuto kuuroille korville” (AL 29.1.2010).

Vuonna 2010 kirjoittajat liittivät Barack Obaman pitämään puheeseen useita erilaisia teemoja. Nyt näkyy uudenlaisia painotuksia esimerkiksi vuoteen 2004 verrattuna.

Teema	lkm
Suosio	8
Sisäpolitiikka ja ongelmat	6
Puheen sävyt	6
Yhdysvallat maana ja järjestelmänä	5
Ongelmat, äänestäjät, poliittinen linja	4
Historia	3
Ulkopolitiikka (suhde Eurooppaan)	2
Uudistukset	2
Talous	2
Vastakkainasettelu (eliitti vs. rahvas)	2

Taulukko 5: Obaman linjapuhetta kommentoivissa teksteissä esiintyvät teemat. Esiintymiskertojen lukumäärä aineistossa yhteensä.

Selkeimmin esiin nousi Obaman kansansuosiota käsittelevä teema. Kirjoittajat toivat esiin huolestumisensa tai kritiikkinsä Obaman ensimmäisen kauden selvästi alentuneesta kansansuosiesta. Tämä yhdisti lähes kaikkia aineiston kirjoituksia.

Myös puhetta itsessään, sen sävyä, merkityksiä ja historiaa käsiteltiin melko ahkerasti. Obaman tyyliä verrattiin edeltäjän, George W. Bushin tyyliin, ja hänen älyllistä otettaan veikattiin liian korkealentoiseksi upotakseen kansalaisiin. Koska itse puhe painottui sisäpolitiikkaan, kirjoittajat käsitelivät myös tätä teemaa runsaasti. Yhdysvaltojen ongelmista, Obaman ratkaisuista ja vaikeista uudistuksista puhuttiin aktiivisesti.

Uusia näkökulmia aiempiin vuosiin verrattuina olivat ”eliitti vs. rahvas” eli Yhdysvaltojen eri ryhmien vastakkainasettelu. Kirjoittajat kommentoivat tämän teeman yhteydessä sitä, miten tavallinen kansa oli etäällä poliittisen eliitin kielenkäytöstä ja maailmasta. Historia nousi niin ikään esiin vuoden 2010 kirjoituksissa: Obamaa tarkasteltiin sekä Bushin jättämän perinnön että edellisen demokraattipresidentin, Clintonin, linjan jatkajana.

Obaman kansansuosion näkyminen vallitsevana teemana näyttäytyi *romahdusdiskurssissa*. Huippusuosion laskeminen vuodessa merkitsi uudenlaista puhetapaa suhteessa Obamaan. *Menneisyysdiskurssi* ammensi sekä sisäpoliittisista ongelmista, joita edeltäjä(t) oli jättänyt Obamalle perinnöksi ja toisaalta kauempaa historiasta, edellisen demokraattipresidentin Clintonin kaudelta. Uudenlainen puhetapa muihin vuosiin verrattuna oli *vastakkainasetteludiskurssi*, jossa tällä kertaa Yhdysvaltain kansalaiset joutuivat arvostelun kohteiksi presidentin sijaan. *Pikkuvelidiskurssissa* näyttäytyi puolestaan ulkopoliittikka ja erityisesti suhde Eurooppaan. Eurooppalaisten uusi into Yhdysvaltoja kohtaan ei ollut saanut riittävää vastakaikua.

9.2 Romahdusdiskurssi: ”Ymmärtämättömyyden kuilu”

Keskeisimmäksi tavaksi käsitellä linjapuhetta nousee Barack Obaman kansansuosio ja onnistuminen presidenttinä ensimmäisen vuoden jälkeen. Monet tekstit tuntuvat jollain tapaa myötäilevän Keijo Korhosen pamfletissa esiintyviä toteamuksia: ”Obamaniaa ei enää ole” ja ”hurmuriprinssin piti laskeutua valtaistuimeltaan tavallisten poliitikkojen tylsään seuraan” (Korhonen 2009, 230). Tässä diskurssissa kerrataan suuria odotuksia ja arvioidaan niiden toteutumista. Selkeimpänä rakentuu suuri romahdus: vuoden takainen ”unelma-Obama” ei kelpaakaan kansalaisilleen.

Obaman suosion lasku tulee esiin esimerkiksi kommentissa, jonka mukaan Obaman tulevaa puhetta ”pidetään merkittävänä käännekohtana yrittää palauttaa vaikeuksiin ajautunut presidenttiys raiteilleen” (Mykkänen, 27.1.2010, HS). Obaman presidenttiys on siis ”ajautunut vaikeuksiin” – ikään kuin itsestään (vrt. Heikkinen 1999, 136–140) – ja nyt hänen pitää *yrittää* sen palauttamista *raiteilleen*. Metafora on melko luonnollistunut, mutta kirjoittaja ei sano suoraan, että Obama on epäonnistunut presidenttinä, mutta joltain ongelmallista hänen ”presidenttiydessään” on. Obama ei ole lauseessa aktiivinen tekijä, tekijänä on *presidenttiys*.

Obama on kirjoittajien mukaan aloittanut suosittuna, mutta nyt kansa ei enää ymmärrä, mitä presidentti tekee tai tarkoittaa:

”Kohtalokkaan tappion tulkittiin osoittaneen, että kansan ja Obaman väliin on revennyt ymmärtämättömyyden kuilu.” (HS 29.1.2010.)

"Yhdysvalloissa on ajateltu, että senaattorivaalin tappio ... kertoi kansan olevan raivoissaan ..." (Mykkänen, 27.1.2010, HS).

Raivoissaan olevat kansalaiset on varsin voimakas ilmaisu. He eivät kirjoittajan mukaan ole siis esimerkiksi pettyneitä tai tyytymättömiä. Kansalaisia on kuitenkin yritetty lepytellä:

"Puhe oli tavallaan kadunmiehelle suunnattu vastaus siihen poliittiseen tyrmäykseen, jonka Obaman demokraattinen puolue koki ... senaattorinvaaleissa." (HS 29.1.2010.)

On tapahtunut poliittinen *tyrmäys* – nyrkkeilytermi kuvastaa tässä yhteydessä tapahtuman voimakkuutta. Lähes yhtä voimakas metafora on *ymmärtämättömyyden kuilu*, joka on *revennyt* kansan ja presidentin väliin.

Myös seuraavissa näytteissä nostetaan värikkäin sanankääntein esiin presidentin alentunut suosio:

"Äänestäjien kärsimättömyys on alkanut näkyä Obaman suosiossa, joka on laskenut romahdusmaisesti alkukauden huippulukemista." (TS 29.1.2010.)

Suosio on ollut huipputasolla, mutta nyt se on *romahtanut*. Suosion muutos virkaanastujaisien lukemista nykyiselle tasolle tulee esiin myös toisessa kirjoituksessa.

"... Obaman kannatusluvut ovat laskeneet nopeasti." (Mykkänen, 27.1.2010, HS.) Kannatusluvut eivät siis pelkästään ole laskeneet, vaan tehneet sitä *nopeasti*.

"Huuma on karissut niin nopeasti, että Obama jää valitsematta uudelleen ... ellei yllätyksiä satu tai ellei hän reivaa linjaansa." (KA 30.1.2010)

Jälleen asiat tapahtuvat nopeasti. Obaman on syytä ottaa vähän varovaisemmin ja "reivata linjaansa".

Seuraava kirjoittaja kuvailee tapahtunutta maltillisemmin:

"Yhdysvaltain presidenttien ensimmäisen virkavuoden suosiolukemat ovat olleet vain harvoin korkeat." (Rutanen, 4.2.2010, TS)

Toisaalta: "Obama voi olla maailmalla yhä unelmapresidentti, mutta Yhdysvalloissa hän on epäsuositumpi kuin yksikään edeltäjistään ensimmäisen virkavuoden jälkeen." (KA 30.1.2010)

Kirjoittajat käyttävät Obaman alentuneesta kansansuosioista voimakkaita metaforia ja ilmaisuja. ”Romahdusdiskurssissa” Obaman tilanne kuvataan erittäin vaikeana: presidenttiys on suistunut raiteiltaan ja Obaman aiempiin lupauksiin on vaikea uskoa. Toisaalta Obama näyttää olevan ainakin osittain olosuhteiden uhri; kirjoittajat kuvaavat tapahtumia usein jonkin muun toimijan nimissä tai passiivimuotoisella predikaatilla. Tekstuaalisella tasolla Obama ei ole yhtä aktiivinen toimija kuin Bush. Myös Yhdysvaltojen ja esimerkiksi eurooppalaisten ero rakentuu selvänä. Pettyneet kansalaiset eivät arvostakaan eurooppalaisten unelmapresidenttiä. Selkeimmin esiin nousee dramaattinen suosion muutos ja ristiriita aiemmin rakentuneiden odotusten ja toteutuneiden tapahtumien välillä.

9.3 Menneisyysdiskurssi: ”Bushin oppi jätti Obaman tienhaaraan”

Tässä diskurssissa Obaman puhumiset ja tekemiset peilautuvat historiaan. Kirjoittajat pyrkivät vertailemaan Obamaa hänen edeltäjiinsä ja perustelemaan hänen vaikeuksiaan edeltäjien teoilla. Obaman edeltäjään, George W. Bushiin viitataan esimerkiksi Helsingin Sanomien otsikossa: ”Bushin oppi jätti Obaman tienhaaraan” (28.1.2010). Obama on metaforisessa tienhaarassa, eli hänen täytyy valita, mihin suuntaan lähtee. Vaikea valintatilanne ei ole yksin Obaman syytä vaan Bushin, jonka ”oppi” on tilanteen taustalla.

Menneisyysdiskurssissa viittaukset entisiin presidentteihin, heidän tekoihinsa ja maalleen sekä ulkopoliitikalle aiheuttamiinsa ongelmiin rakentavat selvää eroa Obaman ja Bushin välille. Bush on tehnyt jotain väärin, ja Obaman pitäisi korjata se. Korhosen mukaan Obama onkin yrittänyt pyrkiä Bushin perinnöstä eroon myös retorisisilla muutoksilla eli luopumalla esimerkiksi ”sodasta terroria vastaan” ainakin kielenkäytössä (Korhonen 2009, 128). Vuoden 2010 aineistossa Obama rakentuu osittain historian uhrina, toisaalta aktiivisena toimijana, jonka tulisi jo päästä asioissa eteenpäin. Vuonna 2004 havaittu Bushin toimintaa luonnehtiva tyytymättömyysdiskurssi jatkuu vuovuo-teen 2010 menneisyysdiskurssina. Vivahteikkaat ilmaisut uusintavat tuota diskurssia:

”On syytä palauttaa mieleen, mitä jälkiä Obaman edeltäjä George W. Bush jätti tällä alueella. --- Bushin linjaa muokkasivat ... terrori-iskut mutta myös republikaanisessa puolueessa

vaikuttaneet uuskonservatiivit, omavaltaisen voimapolitiikan idealistit." (Virta, 28.1.2010, HS)

"Obaman ensimmäinen vuosi kului äänestäjien näkökulmasta paljolti ylällmoissa: päällekkäy-
vän finanssikriisin torjumisessa ja irtautumisessa edeltäjän ulko- ja arvopoliittisista virheis-
tä." (HS 29.1.2010)

Bushin jättämä perintö on siis "uuskonservatiivinen", "voimapolitiikkaa" käyttävä ja terroristeja vastaan taisteleva turvallisuuslinja. Värikkäät nimeämiset ja sanastolliset valinnat kuten "omavaltaisen voimapolitiikan idealistit" korostavat kirjoittajan ilmaisua. Puhetapa on tuttu vuoden 2004 aineistosta. Bush on tehnyt nimenomaan ulko- ja arvo-
poliittisia virheitä. Oletus on myös se, että Obama irtautuu niistä: "Obaman on valittava suuntansa" (Virta, 28.1.2010, HS).

Yhdysvaltain sisäpolitiikan ilmapiiriä kuvaillaan tulehtuneeksi ja republikaanien vastus-
tusta "kipakaksi". Kirjoittaja nostaa tärkeäksi asiaksi muun maailman osalta sen, että "terrorismin uhka ja ulkopoliittikka jäivät Obaman puheessa vähälle huomiolle. Ero George W. Bushin viimeiseen vuosikatsaukseen ... oli silmiinpistävä." (HS 29.1.2010) Kiintoisa on predikaattiverbin persoonamuodon valinta – terrorismin uhka ja ulkopoliittikka *jäivät* vähälle huomiolle. Obama ei tässäkään ole aktiivisena toimijana – kirjoittaja ei sano "Obama jätti...". Kirjoittaja näkee tärkeänä myös verrata tätä puhetta Bushin linjaan ja osoittaa niiden erot.

Bushin perinnön ruotiminen langettaa pitkän varjon Bushin kaudelta Obaman kaudelle. Obama toimii edeltäjänsä ehdoilla siinä mielessä, että hänen pitää määritellä kantansa suhteessa aikaisempaan. Silti muistetaan myös Obaman oma vastuu: "... Obama ei voi kuitenkaan loputtomiin syyttää ongelmista edeltäjänsä George W. Bushia." (TS 29.1.2010)

Vertailupohjaa aiempien presidenttien toimiin haetaan myös kauempaa historiasta. "Te-
keekö Obama Clintonit?", kysyy Kalevan otsikko 30.1.2010. Nokkela tekemisen ni-
meäminen ohjaa lukijaa vertailemaan kahta saman puolueen presidenttiä. Tässä yhtey-
dessä löydetään monia yhteneväisyyksiä kahden demokraattipresidentin väliltä. Oba-
man "ahdinko" muistuttaa Clintonin tilannetta, jolloin "Clinton yritti ajaa läpi mitäpäs
muuta kuin terveydenhuoltojärjestelmän uudistusta, joka on Obamankin sisäpoliittisen asia-

listan ykkönen". (KA 30.1.2010) "Mitäpä muuta" korostaa asiaan itsestään selvää luonnetta.

Obama kuvataan tässä diskurssissa painiskelemassa historiallisen painolastin kanssa. Bush on tehnyt virheitä, joita Obama korjaa. Toisaalta kaikkia nykytilanteen ongelmia ei sentään sysätä Bushin harteille: Obamankin on jo aika ottaa vastuuta. Enimmäkseen Obama näyttäytyy kuitenkin edeltäjäänsä passiivisempänä toimijana, jolle asiat tapahtuvat tai ovat tapahtuneet. Tämä diskurssi osoittaa historian merkityksen nykyisen presidentin puheita ja toimia arvioitaessa. Se tuo näkyville myös kahden puolueen välillä ailahtelevan politiikan ja kritisoi sitä.

9.4 Vastakkainasetteludiskurssi: "Kansalaisten kasvava tietämättömyys ja epä-älyllisyys"

Tämä diskurssi muodostuu erilaisista amerikkalaiseen yhteiskuntaan ja kansalaisiin kohdistuvista kommentteista: on puhetta amerikkalaisesta poliittisesta järjestelmästä, sisäpoliittisista uudistuksista ja maan jakautumisesta kahtia joko kahden puolueen tai eliitin ja kansan leireihin. Yhdistävää näille kaikille on puhe Yhdysvalloista ongelmallisena maana.

"Amerikkalaisiin paradokseihin kuuluu, että republikaanipresidentin jäljiltä maan yksityistalous tökkii ja julkinen talous on kuralla. --- Melkoinen osa amerikkalaista älymystöä näki kuitenkin samaan aikaan, että Amerikkaa lamaanuttavat kansalaisten kasvava tietämättömyys ja epä-älyllisyys." (Rutanen, 4.2.2010, TS)

Yllä olevan tekstin kirjoittaja on ottanut ilmaisullisesti reippaan otteen kuvaillessaan Yhdysvaltoja ja sen järjestelmää. Samalla hän kytkeytyy osaksi luonnollistunutta diskurssia, tapaa jossa amerikkalaisuus on jollain lailla paradoksaalista tai ongelmallista – ja maa on jakautunut kahteen ryhmään, rahvaaseen ja eliittiin (vrt. luku 3.3). Metaforien käyttö oikoo mutkia: kirjoittajan ei tarvitse selittää lukijalle tarkasti, mikä on yksityistalouden ja julkisen talouden tila. Riittää, että hän toteaa niiden "tökkivän" ja olevan "kuralla". Amerikka on "lamaanumassa" koska kansalaisten "tietämättömyys kasvaa". "Kasvaa" viittaa siihen, että tietämättömyyttä ja epä-älyllisyyttä on ollut ennenkin, ja kohta sitä on entistä enemmän.

Jakautunut, tai ”polarisoitunut” yhteiskunta rakentuu myös seuraavassa näytteessä:

”... amerikkalaisen politiikan vanhoillinen perusvire on säilynyt entisellään. Samalla maa on vajonnut takaisin takavuosien poliittiseen vihanpitoon. Polarisoituneessa Washingtonissa jokainen päivä on yhä vaalipäivä. --- Poliitikko on tässä asetelmassa ollut ... vihanpitoa populistisen ‘aidon Amerikan’ ja korkeasti koulutetun eliitin välillä” (Rutanen, 4.2.2010, TS)

Yhteiskunta on siis jakautunut kahtia sekä kansan että eliitin ja poliittisten puolueiden välille. Tapa käsitellä maan jakautumista kahteen ryhmään, eliittiin ja ”rahvaaseen” rakentaa ja ylläpitää tietynlaista käsitystä amerikkalaisesta yhteiskunnasta ja ihmisistä. Koulutettu ja vähemmän koulutettu väestönosa tuntuvat asettuvan jollain tapaa vastakkain. Myös Korhonen viittaa tähän kuvailemalla amerikkalaisten suhtautumista koulutukseen: siellä akateemiset ”munapääät” [alkup. lainausmerkit] ovat kouluttamattomien keskuudessa jollain tapaa epäilyttäviä (Korhonen 2002, 230–231).

Myös Turun Sanomien kolumnisti väittää, että yhteiskunta on jakautunut: aito Amerikka merkitsee korkean koulutuksen vastakohtaa. Aito Amerikka tosin on lainausmerkeissä – valinta korostaa käsitteen monitulkintaisuutta. Aitoon Amerikkaan viittasivat jo Bushin kaudella myös jotkut ruotsalaiskommentaattorit: presidentistä huolimatta olisi olemassa joku ideaalinen ja aito Amerikka, jota ei sovi unohtaa (Hammarlund & Riegert 2011, 27). Kiintoisaa suomalaisten ja ruotsalaisten aidon Amerikan välillä on käsitteeseen liittyvä sävyero: suomalaisille se on populistinen ja rahvaanomainen kun taas ruotsalaisille se edustaa mytologista, oikeanlaista Amerikkaa (emt).

Tässä diskurssissa Yhdysvallat kuvataan yhteiskuntana, joka jakautuu kahtia erilaisista syistä. Suurin osa kirjoittajista esittää syyksi yhteiskunnan kahtiajakautuneisuuden: eliitti ja rahvas eivät kohtaa toisiaan. ”Aito Amerikka” on jotain muuta kuin se, missä poliittiset päätökset syntyvät. Muutos ja sen tarve tulevat esiin teksteissä sillä muutoksen odotettiin tapahtuvan, mutta sitä ei tullutkaan.

9.5 Pikkuvelidiskurssi: ”Euroopan huuto kuuroille korville”

Yhdysvallat on tasapainoillut läpi historiansa osallistumisen ja eristäytymisen välillä: puuttuako muun maailman asioihin vai keskittykö mieluummin vain sisäpolitiikkaan

(Korhonen 2002, 40). Muu maailma on tottunut viime vuosien aktiiviseen Yhdysvaltoihin. Vuonna 1994 eräs aineistosta esiin nousevista diskursseista oli tapa puhua Yhdysvalloista Euroopan ”vastahakoisena isoveljenä”. Se nähtiin valtiona, jonka huomiota Euroopassa kaivattiin, mutta joka kääntyi mieluummin omien ongelmien ja sisäpoliittisten kysymystensä pariin.

Tutulta näyttää siten Aamulehden 29.1.2010 pääkirjoituksen sävy. Kirjoitus viittaa ulkoministeri Alexander Stubbin pitämään puheeseen, jossa todettiin että ”Atlantin yli ulottuviin, periaatteessa hyviin mutta jotenkin väljähtyneisiin suhteisiin pitää saada uutta eloa.” Kirjoittaja toteaa, että vastakaikua ei kuulunut. ”Miten Obama vastasi puheessaan Euroopan huutoon? Ikävä kyllä ei juuri mitenkään.” (AL 29.1.2010) Eurooppalaisilla on siis tarve olla tekemisissä Yhdysvaltojen kanssa ja kun sieltä ei huomioida, asia on ikävä. Euroopasta on siis suorastaan ”huudettu” Yhdysvaltoihin, mutta Obama (eli Yhdysvallat) ei vastannut. Suhteet todetaan väljähtyneiksi – metafora taiten valittu kuvastamaan harmitonta mutta epätydyttävää asiantilaa.

Kirjoittaja kuitenkin myöntää, että tavallisesti ”katsaus ... keskittyy nimenomaan Yhdysvaltain kansakuntaan. Muu maailma on vain sille alisteinen alaviite.” Alisteinen alaviite viittaa siihen, että Yhdysvallat on jossain ylempänä – ainakin puheessa. Toisaalta puheen kuuluukin kertoa Yhdysvaltain tilasta, ei muista maista. Oikeutus painopistevalintaan tulee siten esiin.

Kirjoittajan korostama teema kuvastaa kuitenkin, että Yhdysvalloilta odotettiin edes kommenttia muista maista ja tässä tapauksessa erityisesti suhteesta Euroopan maihin. ”Obama mainitsi puheessaan Euroopan vain kerran ... Nimeltä hän mainitsi kaksi Euroopan maata ... ja nekin vain ohimennen.” (AL 29.1.2010) Euroopassa tuntuu olevan hyvin tärkeää tulla mainituksi Yhdysvaltojen presidentin puheessa. *Vain* kerran ja *vain* ohimennen mainituksi tuleminen ei eurooppalaiselle kommentoijalle riitä. Arvovaltaerot ja Yhdysvaltojen suurvalta-asema tulevat esiin, kun kirjoittaja toteaa, että ”tähän on Euroopankin tyytyminen.” (AL 29.1.2010) Eurooppa on pikkuveli, joka joutuu tyytymään siihen huomioon, mitä sattuu saamaan.

Eurooppa ja Yhdysvallat asettuvat tässä diskurssissa vastakkain vaikka Obamasta odotettiin Atlantin eri puolien yhdistäjää (vrt. Korhonen 2009). Kirjoittajien pettymys Yh-

dysvaltojen ja presidentti Obaman laimeaa kiinnostusta Eurooppaa kohtaan rakentaa pikkuvelidiskurssia: Eurooppa huutaa, Yhdysvallat ei kuule. Tähän diskurssiin kuuluu selkeä turhautuminen epäsuhtaista tilannetta kohtaan, vaikka samalla alisteisesta asemasta käsin kerjätään edes jotain huomiota. Sama ilmiö näkyy ruotsalaisessa tutkimuksessa: vaikka Yhdysvaltojen rooli näytti Obaman kaudella rauhanomaiselta ja sovittelvalta, eurooppalaisittain Yhdysvallat oli ruotsalaiskommentaattoreiden mielestä itsekäs ja eristäytyvä (Hammarlund & Riegert 2011, 26).

Eräs luonnolliselta tuntuva mutta varsin merkittävä seikka on kirjoittajan asemoituminen nimenomaan eurooppalaiseksi. Hän kuvailee Yhdysvaltojen ja Euroopan välisiä suhteita ja sijoittaa itsensä ja myös lukijan mukaan Eurooppaan. Mukana on selkeä jako meihin ja muihin. Pieneltä vaikuttava seikka eroaa huomattavasti vaikkapa vuosien 1984 ja 1994 puhetavoista. Eurooppa oli tuolloinkin mukana, mutta ei yhtä selkeänä me-muotoisena toimijana.

9.6 Yhteenveto: Obamaniasta romahdukseen

Obaman ensimmäinen linjapuhe suomalaisten sanomalehtikommentaattoreiden teksteissä kytkeytyy Obaman edeltäjien – erityisesti Bushin – poliittiseen perintöön, Obaman omiin lupauksiin sekä eurooppalaisten kaipuuseen hyviä transatlanttisia suhteita kohtaan. Itse puheen arvioinnissa keskitytään erityisesti siihen, miten Obaman puhe vastaisi eteen tulleeseen haasteeseen, laskeneeseen suosioon ja presidentin ja kansan välille ”renneeseen kuiluun”.

Romahdusdiskurssissa Obaman presidenttiys nähdään kansalaisten pettymysten kohteena. Virkaanastujaisten aikaisesta onnistujasta on tullut ainakin kansalaistensa silmissä epäonnistuja. Kansalaiset puolestaan rakentuvat presidenttinsä vastakohtana, uudistuksille kriittisenä ja kärsimättömänä. Teksteissä muu maailma ja erityisesti Eurooppa tukisi mielellään uutta presidenttiä, mutta eurooppalaisten suosikkipresidentti ei enää ole omien kansalaisten suosiossa, ja kritiikki on kovaa. Mielikuvaa ”rahvaaseen” kansaan ja valtaapitävään älymystöön jakautuneesta maasta rakentaa myös *vastakkainasetteludiskurssi*. Epä-älyllinen ”aito Amerikka” tuodaan esiin melko luonnollisena käsitteenä ja lukijoidenkin jakamana kuvana todellisuudesta.

Menneisyysdiskurssissa Obamaa seuraa historian painolasti, joka pohjautuu Bushia kohtaan tunnettuun antipatiaan ja vuonna 2004 aineistosta nousevaan tyytymättömyyteen. Bush on onnistunut sekoittamaan Yhdysvaltojen asiat niin pahasti, että jopa Obamalla on vaikeuksia niiden selvittelyssä.

Pikkuvelidiskurssi paljastaa Yhdysvaltoja kohtaan kohdistuvat suuret odotukset. Eristäytyminen ja oman maan ongelmiin keskittyminen ei ole suomalaiskirjoittajien mieleen. Vaikka Obaman ratkaisu saakin ymmärrystä osakseen, aktiivisempaa Yhdysvaltoja toivotaan. Ainakin jotain huomiota olisi Euroopan suuntaan pitänyt puheessa herua. Kuva eristäytyvästä Yhdysvalloista piirtyy teksteissä selvästi. Se ei käynnissä olevia sotia lukuun ottamatta ole ulkopoliittisesta asemastaan kovin innostunut. Bushin ajan yliaktiivinen ja sotaisa suurvalta on nyt vetäytynyt omien ongelmiensa pariin. Valta-aseman peräänkuuluttaminen rakentaa kuitenkin kuvaa siitä, miten asioiden pitäisi olla ja miten Yhdysvaltojen tulisi toimia.

Obama kerää runsaasti huomiota kommentoijien suunnalta. Kiinnostus hänen puhettaan, suosiotaan ja linjauksiaan kohtaan on suurta. Kiinnostus on täysin erilaista kuin edellisen demokraattipresidentin, Clintonin tapauksessa. Kirjoittajat haluavat penkoa Obaman suosion ja presidenttiyden pohjamutia myöden. Yhdysvallat saa paljon huomiota osakseen kuten Bushinkin kaudella, mutta nyt erilaisin painotuksin.

10 MUUTTUVA SUURVALTA?

10.1 Presidentit kommentoinnin kohteena

Kansakunnan tilaa koskevaa puhetta arvioivat kirjoitukset eivät minään vuonna käsitelleet pelkästään puhetta ja sen sisältöä. Eri vuosina huomio kiinnittyi vaihtelevalla intensiteetillä puhujaan eli Yhdysvaltain presidenttiin kansakuntansa keulakuvana, ulkopoliittikan määrittelijänä ja kritiikin kohteena. Puheen kritiikki kohdistui joskus lähes yksinomaan presidentin puhetyyliin tai puhujan luotettavuuteen. Esiintymistä korostavissa diskursseissa suhtautuminen Yhdysvaltoihin sai perustelunsa siitä, miten luotettava, epäluotettava, kaunopuheinen tai asiassa pysyttelevä presidentti kunakin vuonna oli.

Presidentin persoonaan ja esiintymistapaan ei kiinnitetty kuitenkaan jokaisena vuonna samanlaista huomiota. Selkeästi Ronald Reaganin puhetapaa ja esiintymiskykyä korostava palopuhediskurssi vuonna 1984 oli poissa kun arvioitiin Bill Clintonin puhetta vuonna 1994. ”Reaganin sanallinen säilä heilui mestarillisesti...” (HS 27.1.1984), mutta Clintonin persoona jätettiin vähemmälle huomiolle ja pääpaino oli puheen sisällössä. Presidentin persoona nousi jälleen voimakkaasti esiin vuoden 2004 aineistossa, kun laajalti kritisoitu George Bush piti puheensa. Tuolloin kritiikin kohteena ei ollut presidentin esiintymistaito tai puhetyyli sinänsä, vaan kritiikki meni syvemmälle puheen sisältöön ja erityisesti Bushin luotettavuuteen puhujana ja kansakuntansa edustajana. Ilmaisut, sananvalinnat ja vaikenemiset otettiin esiin huolella ja kärjistäen.

Kun Bushin kausi loppui ja puhujana oli eurooppalaisten kannattama Barack Obama, persoona nostettiin esiin lähinnä vastakohtana edeltäjänsä tyyliin. Päinvastoin kuin aiemmin, nyt presidentti oli liian väritön, kuiva ja ”yläilmoissa” (HS 29.1.2010). Eli puhujaan voitiin nyt luottaa, mutta hänen karismansa riittävyys suhtauduttiin epäilevästi. Kansa sen sijaan sai osansa kritiikistä, nyt vastakohtana presidentilleen. ”Kohtalokkaan tappion tulkittiin osoittaneen, että kansan ja Obaman väliin on revennyt ymmärtämättömyyden kuilu” (HS 29.1.2010), ”... Amerikkaa lamaannuttavat kansalaisten kasvava tietämättömyys ja epä-älyllisyys” (Rutanen, 4.2.2010, TS).

Presidentin persoona ja puhetilanne nousivat esiin merkittävänä diskurssiivisena sääntönä. Se vahvistaa ajatusta presidenttivetoisesta valtiosta ja presidentin vallasta. Kiintoisa poikkeus, vuosi 1994 pyrkii pois tästä mallista, ehkä kylmän sodan päättymisen mer-

keissä. Paluu presidenttivetöisyyteen tapahtuu kuitenkin vuonna 2004 ja jatkuu 2010 vaikkakin erilaisena.

Puhetavoissa näkyvät maailmanpoliittisten olosuhteiden muutokset sekä Yhdysvaltain harjoittama ulkopoliittika, mutta niissä näkyvät myös presidenttien puoluekantojen vaihdokset. Kuten todettu, tämän tutkielman puitteissa esitelty aiempi tutkimus ei ota voimakkaasti kantaa presidentin puoluekannan merkitykseen, mutta eittämättä demokraattipresidentti saa suomalaisessa sanomalehdistössä erilaisen kohtelun kuin republikaanipuolueen edustaja. Samansuuntaisia tuloksia on noussut esiin myös ruotsalaistutkimuksessa: republikaanipuolueen presidentit saavat kritiikkiä osakseen demokraattisia enemmän (Hammarlund & Riegert 2011, 28). Tämän tutkielman aineistossa demokraattipresidentit esitetään ongelmia korjaavina ja amerikkalaista normaalipoliittikkaa vastaan kamppailevina. ”Clinton esitti puheessaan rohkean ohjelman Yhdysvaltain muuttamiseksi” (HS 28.1.1994). Republikaanipuolueen presidentit puolestaan ovat sotaisia, suuripuheisia ja epäluotettavia – mutta kansan keskuudessa suosittuja. ”Bushin linjaa muokkasivat ... terrori-iskut mutta myös republikaanisessa puolueessa vaikuttaneet uuskonservatiivit, omavaltaisen voimapolitiikan idealistit.” (Virta, 28.1.2010, HS). Kun presidentti on ”oikeanlainen”, kritiikki kohdistuu kansaan. Jos taas presidentissä on jokin vikaa, kansa ja sen edustaja niputetaan yhteen selvemmin.

10.2 Odotus ja pettymys historiallisena jatkumona

Eri aikakausien ja aineiston läpi kulki lisäksi implisiittisempi mutta sitäkin kiinnostavampi historiallinen diskurssi. Suomesta käsin Yhdysvaltoja ja sen presidentin pitämää puhetta koskettavaa kommentointia leimasi vuodesta riippuen lievä ja hyvin verhottu, tai ilmiselvä ja asioita erittelevä pettymys. Pettymyksen diskurssi oli ilmetessään usein ristiriitainen: Yhdysvalloilta odotettiin näkyvää ulkopoliittista roolia, mutta samalla sitä kritisoitiin liiasta näkyvyydestä ja merkityksestä. Odotukset ja pettymykset limittyivät toisiinsa, ja näyttää siltä, että jokaisena vuotena Yhdysvalloilta odotettiin enemmän kuin mihin se pystyi tai mitä sen presidentti puheessaan nosti esiin. Pettymysdiskurssissa Yhdysvalloille annettiin suuri rooli maailmassa, ja sen ulkopoliittisia toimia tarkasteltiin tuota roolia vasten.

”Ulkopolitiikan alalla Reaganin odotettiin puolustelevan voimakkaasti Lähi-idän politiikkaansa...” (AL 26.1.1984).

”Irakista ei ole löytynyt joukkotuhoaseita, mikä on täysin vastoin sitä, mitä Bush itse ... vuosi sitten uskotteli.” (KA 22.1.2004).

Toisaalta pettymystä tuotti usein myös sisäpolitiikka, taloudenpito tai yksilöidyt maan sisäiset ongelmat vaali- ja kaksipuoluejärjestelmän ongelmista rikollisuuteen ja alijäämäiseen budjettiin.

”...[puheen] kansainvälinen osuus voi siten olla pettymys niille ulkomaisille tarkkailijoille, jotka odottivat siltä uusia avauksia...” (AL 27.1.1994).

”Huuma on karissut niin nopeasti, että Obama jää valitsematta uudelleen ... ellei yllätyksiä satu tai ellei hän reivaa linjaansa.” (KA 30.1.2010).

Odotusten ja toteutuneen politiikan ristiriita oli vallitseva tapa puhua Yhdysvalloista, oli pa kyseessä kommentoijien näkökulmasta vuoden 1984 arvaamaton ja räikeä maailmanpolitiikka, vuoden 1994 sisäpolitiikan ongelmia ratkova linja tai vuoden 2004 ”puolitotuksille” perustunut toiminta. Jopa vuonna 2010 oltiin pettynyttä vaikka vallassa oli suosikkipresidentti Obama: nyt oltiin pettynyttä Obaman toimintaan ja toisaalta suosion laskuun kotimaassa eli tavallaan pettymys kohdistui amerikkalaisiin äänestäjiin. Myös Hellman on saanut samansuuntaisia tuloksia tutkiessaan ranskalaisten suhtautumista Yhdysvaltojen toimiin: suuri koko ja suurvaltarooli tuovat mukanaan vastuuta muun maailman asioista, eikä Yhdysvallat hoida kommentoijien mukaan roolinsa mukaisia tehtäviään riittävän hyvin (Hellman 2011, 60–61).

Vuonna 1984 odotettiin suurvaltojen kilpavarustelun ja kylmän sodan jännitteiden purkautumista ja hämmästeltiin Reaganin liian itsevarmoja elkeitä maailmanpolitiikan näyttämöllä. Samalla kuitenkin petyttiin liian suppeaan tarjontaan noiden kysymysten ratkaisemiseksi. Vuonna 1994 peräänkuulutettiin mennyttä suurvaltaroolia ja petyttiin Clintonin sisäpoliittiseen linjaan – vaikkakin se sai myös ymmärrystä osakseen. Vuonna 2004 oltiin jo valmiiksi pettynyttä Bushin toimiin maailmalla ja suhtauduttiin kriittisesti kaikkeen, mitä hän sanoi. Vaikka painotukset siis vaihtelivat, pettymykset seurasivat odotuksia.

Pettymyksen käänköpuoli, odotus, kertoo myös ominaisista tavoista tarkastella ja Yhdysvaltoja. Se, että Yhdysvallat nähtiin tärkeänä maailmanpoliittisena toimijana, suur-

valtakiistojen ratkaisijana ja taloudellisena mahtina, rakensi myös positiivista kuvaa Yhdysvalloista. Kirjoittajat näyttivät implisiittisellä tasolla suhtautuvan suurin odotuksin maata kohtaan huolimatta siitä, että eksplisiittisellä tasolla toiveet kätkeytyivät kritiikin taakse. Selkeimmin tämä näkyi vuosina 1994 korjausten ja parannusten odotuksina, ja 2010 ”pikkuvelikompleksina”. Euroopasta käsin Yhdysvallat näyttäytyi suurena ja merkittävänä, joten myös huomio sen suunnalta oli tavoittelemisen arvoista.

”... ulkopoliittiset kysymykset ovat pääasiassa kaukaisia eivätkä oikeastaan kosketa Yhdysvaltoja. --- Clintonin kiinnostus [Eurooppaa kohtaan vaikuttaa] lähinnä akateemiselta.” (Müller, 30.1.1994, TS).

”Obama mainitsi puheessaan Euroopan vain kerran...” (AL 29.1.2010).

Yhdysvallat oli kuin luokan suosituin oppilas, joka ei huomionnut riittävästi näkymättömämpää ja ystävyyttä toivovaa Eurooppaa. Maailmanpolitiikan näyttämöltä ei sopinut vetäytyä, sillä pääroolin esittäjää tarvittiin. Petterssonin (2011) mukaan Yhdysvalloille annetaan saksalaisessa mediassa samankaltainen rooli – hän vertaa Yhdysvaltoja isähahmoon tai sisarukseen, jota kritisoidaan, mutta johon kuitenkin luotetaan hädän hetkellä (mt., 48).

10.3 Muutoksia ja pysyvyyttä

Maailmanpoliittinen tilanne jokaisen vuoden taustatekijänä näyttäisikin selittävän vaan osaltaan sitä puhetapojen muutosta, joka kommentoivissa teksteissä näkyi. Oli varsin ennalta odotettavissa että vuonna 1984 Yhdysvaltoja ja presidentin linjapuhetta tarkasteltaisiin nimenomaan kylmän sodan kontekstissa yhtä aikaa Neuvostoliiton reaktioita peläten ja Reaganin voimakasta retoriikkaa kritisoiden. Myös kritiikki liian suurta ja vaarallista supervaltaa kohtaan kumpusi nähdäkseen osaltaan maailmanpoliittisen tilanteen pohjalta. Pettymyskin näytti olevan siten osa oman aikansa henkeä, sillä viittaukset neuvostoliittolaisiin mielipiteisiin ryydittivät kritiikkiä. Muuttunut maailmanpoliittinen tilanne sai kuitenkin pohtimaan muutosten sijaan yli kylmän sodan päättymisen jatkuvia diskursseja. Kylmän sodan päättymisestä huolimatta Yhdysvallat säilytti kommentoijien silmissä suurvaltaroolinsa, tärkeän osansa Venäjän ulkopoliitikasta huolta kantavana ja maailmanpoliittisena valvojana. Pysyvyys oli leimallista myös ranskalaiskommentoijien näkemyksille Yhdysvalloista: maailmanpoliittisista muutoksista ja henkilövaihdoksista

huolimatta ranskalaisnäkökulma Yhdysvaltoihin oli pysyvä vastakkainasettelu näiden kahden maan kulttuurien ja elämäntapojen välillä. Toisaalta muutos näkyi siinä, miten Yhdysvaltojen rooliin suurvaltana suhtauduttiin. (Hellman 2011, 67.)

Jos vuodesta 1984 vuoteen 1994 Yhdysvallat säilyi Venäjän vastavoimana, vuoden 2004 Yhdysvallat oli muuttunut huomattavasti aiemmasta. Suuremmalta näyttääkin muutos vuodesta 1994 vuoteen 2004 tultaessa kuin edellinen muutosjakso. Muutos on tapahtunut erityisesti suhtautumisessa Yhdysvaltojen tarpeellisuuteen johtavana maailmanpoliittisena toimijana, ainakin jos johdossa olisi presidentti George W. Bush. Merkittävä muutos mielenkiinnossa Yhdysvaltoja kohtaan näkyy kirjoitettujen kommenttitekstien määrässä. Antipatia Bushia kohtaan on odotetustikin selvästi esillä vuoden 2004 aineistossa, ja häntä syytetään epäonnistumisista sekä suoranaisestä valehtelusta. Ero Clintonin puheen käsittelyyn on merkittävä: Bush ei saa lainkaan ymmärrystä osakseen. Yhdysvallat on suomalaisessakin keskustelussa ajalle tyypilliseen tapaan epäsuosittu, epäluotettava ja epämiellyttävä (lähde).

On siten luonnollista, että vuonna 2010 Yhdysvallat ja sen presidentti ovat suosituimpia, parempia ja onnistuneempia Suomesta ja Euroopasta käsin katsottuna. Bushin aika on ohi ja Barack Obaman odotetaan pelastavan sekä transatlanttiset suhteet että oman maansa. Toisaalta muutos on selkeä ja nähtävissä, mutta edelleen ollaan kriittisiä, tosin Bushin kritiikistä poikkeavalla tavalla. Obamankaan kaudella ei muuteta täysin diskursiivista tapaa käsitellä Yhdysvaltoja. Epäkohdat ja kritiikki painottuvat nyt presidentin sijaan kansaan, amerikkalaisäänestäjiin ja presidentin vaikeaan taipaleeseen omassa maassaan. On tavallaan tultu ”ojasta allikkoon”: aina löytyy korjattavaa. Ennakkoletuksena toiminut suuri muutos positiivisempaan suuntaan kutistuu osittain pettymykseksi. Näkökulma ja sävy ovat erilaiset, mutta pettymys pysyy.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut analysoida tapoja kommentoida Yhdysvaltain presidentin pitämää linjapuhetta erilaisina maailmanpoliittisina kausina vuodesta 1984 vuoteen 2010. Oletuksena tähän tutkimukseen lähtiessä oli se, että lähihistorian muutokset maailmanpolitiikassa, suurvaltojen suhteissa ja myös Suomen geopoliittisessa asemassa, ovat vaikuttaneet merkittävästi siihen, millaisena Yhdysvallat erilaisina aikoina rakentuu.

11.1 Kylmän sodan ajan kommentoinnista 1990-luvulle

Tässä tutkielmassa merkittävä tulkintakehys on ollut geopolitiikan viitekehys. Luvussa 3.1 todettiin, että Suomen ja Yhdysvaltojen suhdetta on sanellut erityisesti kylmän sodan kilpailuasetelma sekä YYA-sopimuksen tuoma erityisasema. Suomi on pyrkinyt puolueettomuuteen, ja tämä on näkynyt joidenkin tutkimusten valossa jopa itesesensuurina: Neuvostoliittoa mutta myös Yhdysvaltoja koskeva kirjoittelu tai kommentointi on ollut varovaista ja ainakin jossain määrin Neuvostoliiton valvonnan alaista. (ks. luku 3.1; Jakobson 2005; Rusi 2003.) 1980-luvulla kylmässä sodassa elettiin erityisen ”jäätävää” aikaa (Riegert & Pettersson 2011), mikä oletettavasti näkyi myös suomalaisten suhtautumisessa Yhdysvaltain presidentin linjapuheeseen.

Vuonna 1984 tämän tutkielman aineistossa näkyikin selvästi kylmän sodan tematiikka. Suurvaltojen kilpailuasema, rauhanneuvottelut ja Yhdysvaltain ulkopolitiikka nousivat selkeästi esiin niissä tavoissa, joilla Yhdysvaltoja kommentoitiin. Kylmän sodan asetelmien näkyminen ei ollut kuitenkaan suomalainen erityispiirre, vaan sama oli havaittavissa myös muissa Euroopan maissa. Tämän tutkielman aineiston valossa näyttää kuitenkin siltä, että jonkinlaista varovaisuutta (vrt. Salminen 1996, Hemánus 1972 ja 1983; Salokangas 1998) on nähtävissä suomalaisessa kommentoinnissa. Mukana on suorja ja epäsuoria lainauksia ”Moskovasta”, ja asioiden käsittelyssä mukana on usein neuvostoliittolainen ääni – implisiittisesti tai eksplisiittisesti.

On esitetty, että suomalainen kylmän sodan aikainen kommentointi olisi ajan hengen tai pitkien perinteiden velvoittamana neutraalia ja niukasti argumentoivaa. Pääkirjoitustenkin suurin anti olisi siten informaation tarjoaminen ja taustoittaminen. (Pietilä 2008,

Tirkkonen-Condit & Liefländer-Koistinen 1989.) Tämä väite asettuu uudelleenlaiseen valoon tämän tutkielman tulosten perusteella: suomalaiset kommentaattorit eivät suinkaan olleet neutraaleja tai niukasti argumentoivia Yhdysvaltain presidentin pitämän puheen suhteen vuonna 1984. Sen sijaan kommentoinnin ote oli varsin reipas ja ilmaiset värikkäitä. Runsaat metaforat siivittivät kommentoijien analyysia Yhdysvaltain presidentistä, hänen puheestaan ja maan sisä- ja ulkopoliitikasta. Kuten edellä on todettu, kommentointi painottui Reaganin retoriikkaan ja puhetilaisuuteen. Toisaalta esimerkiksi värikäs Reaganin esiintymisen kuvailu saattaa kertoa vain siitä, että Reagan oli värikäs esiintyjä. Suomalaiset olivat siis varovaisia huomioidessaan Neuvostoliiton näkökulman (esimerkiksi sitaatteja esittämällä), ja kuitenkin argumentoivia värikkään kielenkäyttönsä perusteella.

Odotettavissa oli selkeä muutos sekä kommentoinnin olosuhteissa että ulkopoliittisessa todellisuudessa vuoteen 1994 tultaessa. Suomen erityisasema päättyi, kylmän sodan ajat sekä YYA-sopimuksen ajat olivat ohi. (ks. luku 3.2; Rusi 2003; Jakobson 1998, 2005; Mead 1991). Toisaalta on esitetty, että kylmän sodan päättyminen ei välttämättä merkinnyt erityisasetelman loppua, vaan että Suomessa ei vielääkään olisi osattu määritellä ollaanko osa länttä vai ei (Penttilä 2008, Jeppersson et al. 1996). Ainakin virallisesti kommentoinnin olosuhteet vapautuivat Neuvostoliiton hajottua (Salminen 1996, 2003). On mahdollista, että vanha geopoliittinen muisti (vrt. Le 2006) vaikutti vielä vuonna 1994 kun kirjoittajat esittivät huolestuneita lausuntoja Venäjän toimista ja Yhdysvaltain reaktioista niihin *huolidiskurssissa*.

Tämän tutkielman valossa jää epävarmaksi, oliko vuoden 1994 suhtautuminen kommentoinnin vapautta, välinpitämättömyyttä vai aseman epäselvyyttä. Yhdysvaltain presidentin linjapuhe ei kuitenkaan kiinnostanut suomalaisia vuoden 1984 tavoin. Välinpitämätön, neutraali ja varovaisen positiivinen suhtautuminen olivat tuolle ajalle leimallisia tapoja lähestyä aihetta Suomessa. Monissa muissa Euroopan maissa peräänkuulutettiin voimakkaasti Yhdysvaltain suurvaltaroolia ja arvosteltiin eristäytymisestä (vrt. Pettersson 2011). Yhdysvallat oli edelleen suurvalta, Venäjän tapahtumat jollain tasolla huolestuttavia, mutta suomalaisten mielenkiinto kohdistui enimmäkseen muihin aiheisiin (ks. luku 5.2). Uudennlaisista itsesensuurin mekanismeista (Salovaara-Moring 2009, Jakobson 1998) on vaikea tehdä tämän tutkielman valossa johtopäätöksiä.

11.2 Epäsuosiosta suosioon, Bushista Obamaan

Vuoden 2001 tapahtumien jälkeen Yhdysvaltain harjoittama ulkopolitiikka herätti Euroopassa suurta vastustusta, ja presidentti George W. Bushia sekä hänen toimiaan tarkasteltiin äärimmäisen kriittisesti myös Suomessa (ks. luku 4.2, Jakobson 2005, Ekholm 2004.) Tämän tutkielman tulosten valossa kriittisyys näyttää olevan normaali puhetapa kun Bushin tekemisiä kommentoidaan pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Kirjoittajien näkökulma Bushin puheeseen ja hänen tekemisiinsä oli yksiselitteisen kriittinen. Vaikka Bush ei tällä kertaa julistanut sotaa tai puhunut pahan akselista, kirjoittajat muistuttivat lukijoita menneistä. Tyytymättömyys ja epäluottamus näyttäytyivät selvästi. Voidaankin Riebertin ja Petterssonin tavoin kysyä, oliko 2000-luvun alkupuolen eurooppalainen anti-amerikkalaisuus itse asiassa anti-Bushismia (Riebert & Pettersson 2011, luku 3.3). Ainakin suomalaisen aineiston perusteella näin voisi päätellä. Amerikkalaisen yhteiskunnan sijaan arvostelun keskiöön joutui presidentti Bush.

Bushin kauden päättymiseen liittyvä odotus Euroopassa palkittiin kun Barack Obama valittiin presidentiksi – Euroopassa ajateltiin uuden kauden koittavan transatlanttisissa suhteissa (Penttilä 2008, Korhonen 2009). Niin tavallaan kävikin, ainakin eurooppalaisten puolelta. Kommentoijien pettymykseksi Yhdysvalloista ei kuitenkaan vastattu Euroopan huutoon (AL 29.1.2010). Obamaa kohtaan ladatut odotukset kuitenkin purkautuivat huoleksi sisäpoliittisista vaikeuksista, mistä kertoo erityisesti *romahdusdiskurssi*. Bushin aiempiin virheisiin viitattiin, ja Obama oli osittain olosuhteiden uhri. Amerikkalaiset kansakuntana eivät kuitenkaan päässeet merkittävästi parempaan valoon: nyt ongelma oli presidentin sijaan kansassa.

11.3 Diskursiivinen Yhdysvallat

Kommentoivista teksteistä esiin nousevia tapoja määritellä, rakentaa ja lähestyä Yhdysvaltoja ja sen presidenttiä, on lähestytty tässä tutkielmassa nimenomaan diskursianalyttisen tutkimusperinteen näkökulmasta. Syy tälle lähestymistavalle on jo aiemmin mainittu ajatus diskurssien luonteesta tekstuaalisen ja sosiaalisen todellisuuden välissä. Näkökulman valintaa ovat tukeneet myös menetelmällisiä työkaluja tarjonneet edellä esiin nostetut aiemmat tutkimukset.

Muutosta korostavaa ennakkohypoteesia tukevien löydösten lisäksi tutkielmani aineistosta nousi myös uudenlaisia näkemyksiä, jotka liittyvät Yhdysvaltain olemukseen suomalaisessa mediassa. Vaikka tekstien aihe, presidentin linjapuhe, pysyi vuosittain samana, sitä ei suinkaan esitelty lehdissä sellaisenaan tulkinnoista vapaana. Puhe suhteutettiin oman aikansa kontekstiin, tarjottiin lukijoille tulkintaohjeita ja esitettiin mielipiteitä joko puheen sisällöstä tai esittäjästä. Nämä käsittelytavat olivat diskursiivisia siinä mielessä, että pääkirjoitusten ominaisuudessa ne sisälsivät ainakin jossain määrin ideologisia ulottuvuuksia, jotka ilmenivät arvottavina ilmaisuina, metaforina ja esitystapavalintoina (vrt. Heikkinen 1999; diskurssin ja ideologian suhteesta ks. Kress 1985, 30–31). Todellinen tapahtuma, puhe, kytkettiin osaksi ympäröivää todellisuutta ja todellisuus näyttäytyi tulkinnan jälkeen kenties hieman erilaisena kuin ilman sitä. Mielipidetekstit toimivat siten roolissaan vahvistamassa ”totuutta” [sitait alkuperäisestä] (González Rodríguez 2007, 51).

Yhdysvaltoihin ja sen presidenttiin kytketyt diskurssit eivät rakenna sosiaalista todellisuutta, kuten Suomen ulkopoliittista asemaa suhteessa Yhdysvaltoihin todellisista tapahtumista riippumatta. Kommentoivienkin tekstien taustalla on todellisia tapahtumia. Valitut ja valikoituneet puhetavat kuitenkin osallistuvat siihen tapaan, jolla Yhdysvaltoja määritellään. Ne myös rajaavat mahdollisuuksia, joilla tapahtumista puhutaan eli diskursiiviset käytänteet on huomioitava tekstiä kirjoitettaessa (Heikkinen 1999, 224). Näin ollen voidaankin ajatella, että puhetavat toimivat välittäjinä sosiaalisen ja tekstuaalisen välillä (Fairclough 1992). Näin ollen esiin nousevat tavat lähestyä Yhdysvaltoja ovat myös diskursiivisia

Ennakkohypoteesin mukainen muutos tavoissa kommentoida Yhdysvaltoja maailmanpoliittisten muutosten mukaisella tavalla näyttää toteutuvan vain osittain. On selvää, että vuoden 1990 jälkeen Venäjän mielipiteillä ei ole ollut niin suurta merkitystä, että niitä olisi toistettu Yhdysvaltoja käsittelevissä kommentoivissa teksteissä. Toisaalta jonkinlainen kylmän sodan jälkipuinti näyttäisi olleen käynnissä vielä vuonna 1994 kun teksteissä hahmoteltiin Venäjän uhkaa. Antipatia George W. Bushia kohtaan ja jopa anti-amerikkalainen (ks. luku 4.3) asenne näyttäytyivät odotetusti vuoden 2004 teksteissä. Bushin puhe kyllä kytkettiin osaksi hänen aiempia ”lipsauksiaan”, ja myös Obama sai kannettavakseen osan Bushin painolastista. Toisaalta Bushin ja Obaman Yhdysvaltoja yhdistää myös jokin muu kuin ”Bushin oppi”. Obama kyllä nähdään positiivisemmassa valossa kuin edeltäjänsä, mutta mukana on kuitenkin varovaisuutta. Varovaisuus ei vält-

tämättä olekaan sitä suomalaisen kommentoinnin neutraaliutta, jota edellä käsiteltiin. Se saattaa olla yleisempää eurooppalaista varovaisuutta (vrt. Hammarlund & Riegert 2011, Pettersson 2011), tai läpi aineiston kulkevan diskursiivisen pettymyksen perintöä.

Geopoliittisten muutosten merkitys näyttää todellista vähäisemmältä tekstejä analysoitaessa. Tämä osoittaa, että tekstiin sisältyvä merkitys ei synny ulkopuolisen vaikutuksen tuottamana vaan prosessi monitahoisempi ja historiallisempi. Yhdysvallat on määritelty jo paljon aiemmin ja vaikka muutokset geopolitiikassa näyttäytyvät diskursiivisella tasolla, myös pysyvyys on ilmeistä. Historiallinen ja totuttu Yhdysvaltain rooli suurvaltana uusiintuu kommentoijien puhetavoissa. Samalla tavoin pysyy kuva myös Yhdysvaltojen kansasta, joka nähdään joko presidentilleen vastakohtaisena ja ”epä-älyllisenä” demokraattipresidentin kaudella, tai presidenttiään tukevana ja yksityiskohdista piittämättömänä republikaanipresidentin kaudella. Tietyllä tapaa suhtautuminen itse maahan ja sen kansalaisiin pysyy kuitenkin samankaltaisena. Ehkäpä pilkahdus ylikriittistä tai jopa antiamerikkalaista asennetta näyttäytyy näissä sitkeissä mielikuvissa.

Pysyvinä näyttäytyvät odotuksen ja pettymyksen diskurssit. Ne muuttavat muotoaan, mutta eivät katoa geopoliittisten muutosten myötä. Suomalaiset kommentoijat lähestyvät Yhdysvaltoja eri aikakausina erilaisista asemista. Silti he kantavat mukana historiaan perustuvia odotuksia ja pettyvät Yhdysvaltoihin yhä uudestaan. Ulkopoliittinen linja, Suomen asema tai Yhdysvaltain presidentin puheen sisältö, eivät täysin määrittele tekstuaalista todellisuutta. Tietynlainen konteksti mahdollistaa tiettyjä diskursseja, mutta ei sanele sitä. Yhdysvallat ja se, miten siitä puhutaan, on ilmiö, jossa pienemmät osajoukot tai diskurssit, linkittyvät toisiinsa interdiskursiivisesti. Interdiskursiivisuuden ilmeneminen tämän tutkielman aineistossa näyttäytyy hyvin selkeästi erityisesti historiallisissa odotusten ja pettymysten diskursseissa, mutta myös tavassa, jolla eri toimijat kytetään osaksi historiallista jatkumoa. Yhdysvallat on todellinen toimija, joka muuttuu maailmanpoliittisten muutosten mukana, mutta samalla se on myös diskursiivinen ilmiö, jonka muutoksia tai pysyvyyttä sosiaalisen todellisuuden olosuhteet eivät täysin selitä.

12 DISKUSSIO

Edellisen luvun johtopäätös jättää tiettyjä kysymyksiä avoimeksi. Se, miksi ja miten kirjoittajat valintoja tekevät ja tekstiä tuottavat, ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Samoin vastaamatta jää se, miten lukijoiden tulkinnat pohjautuvat teksteihin, ympäröivään todellisuuteen ja tulkitsijan omaan taustaan. Faircloughn (1992) ajatus diskurssikäytännöstä voisi kenties avata tämän ilmiön rakentumista paremmin ja samalla kytkisi tutkimuksen selkeämmin kriittisen diskurssianalyysin perinteeseen. Kuten jo luvussa 4 totesin, kriittinen diskurssianalyysi ei kuitenkaan ole perusteiltaan ristiriidaton ja siksi tietyllä tapaa ongelmallinen tutkimuksen lähtökohta.

Tämän tutkimuksen ongelmaa olisi ollut mahdollista lähestyä eri tavoin, vaikkapa kehysanalyysin tai muiden tekstinanalyttisten menetelmien avulla. Minua kuitenkin inspiroi ilmiön diskursiivinen luonne, se miten geopoliittinen todellisuus toisaalta rakentuu myös teksteissä. Pelkästään todellisuuden heijastumista ja sen esittämistapaa tutkiva näkökulma ei olisi kenties paljastanut tämän ilmiön kaikkia puolia.

Diskurssianalyttisten lähtökohtien, ovatpa ne kriittisiä tai eivät, ongelmallisuus piilee suuntauksen epäyhtenäisyydessä ja toisaalta tulkintojen synnyssä. Kriitikoiden mielestä (kriittinen) diskurssianalyysi ei pysty vastaamaan esimerkiksi yllä esittämäni pohdintaan tulkintojen synnystä tai siitä, missä ja miten diskurssi toimii. Eri näkökulmat, erityisesti Faircloughn ja van Dijkkin tarjoavat siihen erilaisia ratkaisuja, joita pohdin jo luvussa 4. Tällä hetkellä selvää on ainoastaan se, että tämän teoreettis-metodologisen lähestymistavan käyttöön liittyy aina tiettyjä varauksia.

Olen pyrkinyt välttämään diskurssianalyysiin liitettyjä suurimpia karikkoja pitäytymällä melko tiukasti kriittisen lingvistiikan piirissä erityisesti Heikkisen (1999) analyysitapaa mukaillen. Näin en ole edes pyrkinyt tekemään ”diskurssianalyysia” puhtaassa merkityksessä. Diskurssianalyttinen lähestymistapa on lähinnä tarjonnut tavan ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä ja rajata käytettävien analyysimenetelmien kirjoa. Tukea omalle metodologiselle lähestymistavalleni ovat tarjonneet lukuisat samantyyppisiä ilmiöitä ja aineistoja tutkineet tutkijat, joiden viimeaikaisimpia tuotoksia käsiteltiin luvussa 2. Myös se, että kohteenani olivat nimenomaan pääkirjoitukset, joiden arvottava luonne on ilmeinen, puolsi näkökulmani valintaa.

Tämän tutkielman tarkastelukohteena on ollut nimenomaan geopoliittisiin muutoksiin liittyvä diskursiivinen muutos, jonka Yhdysvallat käy läpi eri aikakausina suomalaisten kommentoijien käsissä. Tulosten ja johtopäätösten yhteydessä esiin nousi muutoksen lisäksi pysyvyys. Diskursiivinen pysyvyys yhdistää erilaisia maailmanpoliittisia kausia ja niissä rakentuvaa Yhdysvaltoja toisiinsa.

Tutkielmani analyysiosassa olen pyrkinyt mahdollisimman suureen läpinäkyvyyteen, jotta lukija voisi seurata tehtyjä tulkintoja esimerkkien valossa. Tämä ei kuitenkaan poista käyttämäni menetelmän tulkinnallisuutta ja tutkijan olemusta osana menetelmää. Niinpä tämäkin tutkielma kärsii tietyssä määrin laadullisen tutkimuksen ongelmasta, tapaustutkimuksen luonteesta ja tutkijan omista lähtökohdista nousevien tulkintojen suuresta merkityksestä. Toisaalta tulkintoja ja diskurssien havaitsemista on häirinnyt teoreettis-metodologisen viitekehyksen epämääräisyys ja mahdollinen ylitulkintojen mahdollisuus. Kun etsii aineistosta jotain diskursiivista, on todennäköistä, että sellaista myös löytyy. Olen pyrkinyt oman tulkintaprosessini kriittiseen tarkasteluun peilaamalla tekstejä huolellisesti todellisiin tapahtumiin ja vertailemalla omia huomioitani muiden tutkijoiden huomioihin. Näin uskon karsineeni karkeimmat ylitulkinnat ja ensivaikutelmasta kumpuavat päätelmät.

Tämän tutkielman avoimeksi jättämiä kysymyksiä olisi kiintoisaa tarkastella esimerkiksi diskurssien syntyä ja pysyvyyttä avaavien keinojen avulla. Se olisi mahdollista esimerkiksi haastatteleamalla toimittajia, ja tekemällä vertailuja muiden maiden vastaavien tulosten välillä. Näin päästäisiin kenties lähemmäs jo edellä mainittua Faircloughn diskurssikäytäntöä yhtälöä täydentävänä tekijänä. Toisaalta kriittisen diskurssianalyysin kiistanalaisuus asettaisi jatkotutkimukselle myös haasteita. Mielekästä olisi kuitenkin syventää näkemystä siitä, miten Yhdysvallat *rakentuu* ja toisaalta mitä se on – tätä tarkastelua varten aineisto voisi olla tämän tutkielman rajausta laajempi ja kattaa myös muuta kuin Yhdysvaltojen poliittista olemusta koskevat mielipiteet ja keskustelut.

LÄHTEET

Address Before a joint Session of the Congress on the State of the Union, 25.1.1984.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=40205&st=state+of+the+union&st1>
 =. Katsottu 18.2.2010 klo 9.30.

Alaketola-Tuominen, Marja 1989. Jokapojan amerikanperintö: yhdysvaltalaisia kulttuurivaikutteita Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Gaudeamus, Helsinki.

Alonso Belmonte, Isabel 2007. Newspaper editorials and comment articles: A “Cinderella” genre? Teoksessa *Revista Electrónica de Lingüística Aplicada (RAEL)*, Volumen Monográfico 1 (2007), 1–9.

Berman, Russel A. 2004. *Anti-americanism in Europe: a cultural problem*. Hoover institution Press, publication no. 527. Stanford, California.

Boyd, Richard & Turner, Brandon 2007. *Anti-Americanism and the American Personality*. Teoksessa O’Connor, Brendon (toim.) 2007. *Anti-Americanism: history, causes, and themes. 3 Comparative perspectives*. Oxford, Westport Conn. Greenwood World Publications.

Chew, William L. III (toim.) 1997. *Images of America: Through the European Looking-Glass*. Vubpress, Brussels.

Cox, Michael 2004. *The 1980s Revisited or the Cold War as History – Again*. Teoksessa Njølstad, Olav 2004 (toim). *The Last Decade of the Cold War. From Conflict Escalation to Conflict Transformation*. Frank Cass Publishers, London.

Ekholm, Peter 2004. *Transatlanttinen suhde. Yhdysvallat Euroopan unionin peilinä*. Edita, Helsinki.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.

Fairclough, Norman 1992. *Discourse and social change*. Cambridge. Polity Press.

Fairclough, Norman 1997. *Miten media puhuu*. Vastapaino, Tampere.

Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge, New York.

Gamson, William A. 1992. *Talking politics*. Cambridge University Press.

Garret, Peter & Bell, Allan 1999 (toim.) *Approaches to Media Discourse*. Blackwell Publishes, USA.

González Rodríguez, Maria José, 2007. On the interpretation of ideology through comment articles: two views in opinion discourse, 49–98. Teoksessa Alonso Belmonte, Isabel 2007 (toim.) *Different Approaches to Newspaper Opinion Discourse*. Volumen Monográfico 1, *RaeL-Revista Electrónica de Lingüística Aplicada*.

Greenstein, Fred I. 2002. *The Qualitative Study of Presidential Personality*. Teoksessa Valenty, Linda O. & Feldman, Ofer (toim.), 2002. *Political Leadership for the New Century. Personality and Behavior Among American Leaders*. Praeger, USA.

Haavisto, Ilkka – Kiljunen, Pentti – Nyberg, Martti 2007. *Satavuotias kuntotestissä. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2007*. EVA, Taloustieto Oy.

Hall, Stuart 1997 (toim.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. SAGE Publications, London.

Hammarlund, Johan & Riegert, Kristina 2011. Understanding the prime mover: Ambivalent Swedish press discourse on the USA from 1984 to 2009. *Teoksessa International Journal of Cultural Studies* 2011;14 15-33. SAGE Publications.

Heikkinen, Vesa 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Hellman, Maria 2011. 'Le petit coq gaullois' or 'the global diplomat?': How France's self-image is reflected in the press discourse on the United States, 1984-2009. *Teoksessa International Journal of Cultural Studies* 2011;14 53-70. SAGE Publications.

Hemánus, Pertti 1972. *Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista*. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.

Hemánus, Pertti 1983. *Journalistinen vapaus*. Gaudeamus, Helsinki.

Hoffman, Lindsay H. & Slater, Michael D. 2007. Evaluating public discourse in newspaper opinion articles: Values-framing and integrative complexity in substance and health policy issues. *Teoksessa Journalism and Mass Communication Quarterly*, Vol. 84, No. 1, Spring 2007, 58–74. AEJMC.

Hollander, Paul 1994. *Anti-Americanism: irrational & rational*. New Brunswick, NJ. Transaction Publishers.

Huang, Ying & Chen, Jian-ping, 2009. Discursive democratization in Mainland China. A diachronic study of the New Year's editorials in People's Daily. *Journal of Asian Pacific Communication* 19:2 (2009), 199–217. John Benjamins Publishing Company.

Jakobson, Max 1998. Finland in the New Europe. The Center for Strategic and International Studies. United States of America

Jakobson, Max 2003. Tilinipäätös. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Jakobson, Max 2005. Tulevaisuus? Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Jepperson, Ronald L – Wendt, Alexander – Katzenstein Peter J. 1996. Norms, identity and culture in national security. Teoksessa Katzenstein, Peter 1996 (toim.). *The Culture and National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press. New York.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere.

Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise 2002 (2010). *Discourse Analysis as Theory and Method*. SAGE Publications, London.

Klinge, Matti 2001. Ecce Finnia tridentem! – Tässä Suomi valtikaksi! Teoksessa Bäckman, Johan (toim.) 2001. *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.

Korhonen, Keijo 2002. Haavoitettu jättiläinen. Yhdysvallat syyskuun 2001 jälkeen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Korhonen, Keijo 2009. Obaman oppivuosi. Amerikan idoli putosi maan pinnalle. WSOY, Helsinki.

Kress, Gunther 1985. Ideological Structures in Discourse. Teoksessa Van Dijk, Teun A. (toim.) 1985. *Discourse and Communication. New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*. Water de Gruyter, Berlin, New York.

Kroes, Rob 1996. If you've seen one, you've seen the mall: Europeans and American mass culture. University of Illinois, USA.

- Kuhn, Raymond & Neveu, Erik 2002 (toim). Political journalism: new challenges, new practices. Routledge, New York.
- Kulha, Keijo K. 2002. Elämää apinalaatikossa. Päätoimittajan näkökulma julkisuuteen. Edita, Helsinki.
- Lacorne, Denis –Rupnik, Jacques –Toinet, Marie-France (toim.) 1990. The rise and fall of anti-Americanism: a century of French perception. Basingstoke, Macmillan Press.
- Le, Élisabeth 2006. Collective memories and representations of national identity in editorials. Obstacles to a renegotiation of intercultural relations. *Journalism Studies*, 1469-9699, Volume 7, Issue 5, 2006, Pages 708 – 728. Routledge.
- Lee, Francis L.F. & Lin, Angel M.Y. 2006. Newspaper editorial discourse and the politics of self-censorship in Hong Kong. Teoksessa *Discourse & Society*, Vol. 17 (3), 331–358. SAGE Publications.
- Li, Juan 2009. Intertextuality and national identity: discourse of national conflicts in daily newspapers in the United States and China. Teoksessa *Discourse & Society* Vol 20(1): 85–121. SAGE Publications.
- Markovits, Andrei S. 2007. The Anti-Americanism Mindset. Teoksessa O'Connor, Brendon (toim.) 2007. *Anti-Americanism: history, causes, and themes. 3 Comparative perspectives*. Oxford, Westport Conn. Greenwood World Publications.
- Mead, W. R. 1991. Finland in a changing Europe. Teoksessa *The Geographical Journal*. Vol. 157, No. 3 (Nov., 1991), 307-315. Royal Geographical Society, Blackwell Publishing. <http://www.jstor.org/stable/635504>
- Mörä, Tuomo 1999. EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos.
- Mörä, Tuomo 2008. Fiktio Obaman tukena. *Helsingin Sanomat* 5.2.2008.
- McNair, Brian 2000. *Journalism and democracy: an evaluation of the political public sphere*. Routledge, London.
- Nordenstreng, Kaarle 2001. Me, media ja menneisyydenhallinta. Teoksessa Bäckman, Johan (toim.) 2001. *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Paletz, David L. 1987 (toim). *Political Communication Research: Approaches, Studies, Assessments*. Ablex Publishing Corporation, USA.

Penttilä, Risto E. J. 2008. Suomen ulkopoliitiikan idea. EVA. Taloustieto Oy, Helsinki.

Petersson, Bo & Persson, Emil 2011. Coveted, detested and unattainable?: Images of the US superpower role and self-images of Russia in Russian print media discourse. Teoksessa *International Journal of Cultural Studies* 2011;14 71-89. SAGE Publications.

Petersson, Lucas 2011. Changing images of the USA in German media discourse during four American presidencies. Teoksessa *International Journal of Cultural Studies* 2011;14 35-51. SAGE Publications.

Pietikäinen, Sari 2000. Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts. University of Jyväskylä.

Pietilä, Jyrki 2008. Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismin juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1777–2000. Jyväskylän yliopisto.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret 1987. *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. Sage Publications Ltd, London.

Riebert, Kristina & Petersson, Lucas 2011. 'It's complicated': European media discourse on the USA from Reagan to Obama. Teoksessa *International Journal of Cultural Studies* 2011;14 3-14. SAGE Publications.

Rusi, Alpo 2003 (toim.). Ei enää erityistapaus. Suomen kansainvälinen asema kylmän sodan jälkeen. WSOY, Helsinki.

Salminen, Esko 1996. Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968–1991. *Kleio ja Nykypäivä*. Edita, Helsinki.

Salminen, Esko 2003. Suomalaisen sensuurin läpileikkaus. Teoksessa *Kirja tietoverkkojen maailmassa*. Helsingin yliopiston kirjasto. Elektroninen kirja http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/verkkonayttelyt/kirjatietoverkkojenmaailmassa/ebook03_aihepiirit.html

Salovaara-Moring, Inka 2004. *Media Geographies. Regional newspaper discourses in Finland in the 1990s*. Department of Communication, University of Helsinki.

Salovaara-Moring, Inka 2009. *Mind the Gap? Press Freedom and Pluralism in Finland*. Teoksessa Czepek, Andrea – Hellwig, Melanie – Nowak, Eva 2009 (toim.). *Press Freedom and Pluralism in Europe. Concepts & Conditions*. Intellect Books.

Salovaara-Moring, Inka & Maunula, Kirsi 2011. Geographies of Power: The Image of the United States in Finnish Media Discourse 1984-2004. Teoksessa *International Journal of Cultural Studies* 2011;14 91-111. SAGE Publications.

Sanomalehtien Liitto. http://www.sanomalehdet.fi/files/842/levikit_2008.pdf

Sardar, Ziauddin & Davies, Meryll Wyn 2002. *Why do people hate America?* Cambridge, Icon.

Schudson, Michael 1995. *The Power of News*. Harvard University Press, Cambridge.

Tarkka, Jukka 1992. *Suomen kylmä sota. Miten viattomuudesta tuli voima*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

The United States and Finland: An Enduring Relationship, 1919-1989. Yhdysvaltain ja Suomen suhteiden kehitys. Historijoitsijan toimisto, Yhdysvaltain ulkoministeriö, Lehdistöasiain toimisto. Historian tutkimusprojekti nro 1537. The United States Information Service Helsinki, Finland. Suomennos: Mirja Lavanne.

Tirkkonen-Condit, Sonja & Liefländer-Koistinen, Luise 1989. *Argumentation in Finnish versus English and German Editorials*. Teoksessa Kusch, Martin – Schröder, Hartmut (toim.) 1989, *Text, Interpretation, Argumentation*. Helmut Buske Verlag, Hamburg.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo 1998. *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*. Edita, Helsinki.

Tumber, Howard (toim.) 2000. *Media Power, Professionals and Policies*. Routledge, London and New York.

Van Dijk, Teun A. 1985. *Structures of News in the Press*. Teoksessa Van Dijk, Teun A. (toim.) 1985. *Discourse and Communication. New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*. Water de Gruyter, Berlin, New York.

Van Dijk, Teun A. 1999. *Opinions and Ideologies in the Press*. Teoksessa Garrett, Peter – Bell, Allan 1999 (toim.) *Approaches to Media Discourse*. Blackwell Publishes, USA.

Wang, Wei 2006. *Newspaper Commentaries on Terrorism in China and Australia: A Contrastive Genre Study*. The University of Sydney, Faculty of Education and Social Work, Sydney, Australia.

Weiss, Gilbert & Wodak, Ruth (toim.) 2003. *Critical Discourse Analysis. Theory and Interdisciplinarity*. Palgrave Macmillan, New York.

Väliverronen, Esa 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Vastapaino.

LIITTEET

Liite 1: Aineistoon sisältyvien artikkelien otsikot ja ilmestymispäivät

Bush puolustuskannalla, Kaleva 22.01.2004

Bushin oppi jätti Obaman tienhaaraan, Virta, Kaija, Helsingin Sanomat 28.1.2010

Bushin paras mahdollinen maailma, Aamulehti 22.01.2004

Bushin yllätyksetön mainospala, Helsingin Sanomat 22.1.2004

Clinton panee omaa taloa kuntoon, Aamulehti 27.1.1994

Clintonin kolmas tie, Helsingin Sanomat 28.1.1994

Euroopan huuto kuuroille korville, Aamulehti 29.1.2010

Huolia Clintonin ulkopoliitikasta, Müller, Richard, Turun Sanomat 30.1.1994

Hyvät asemat, Aamulehti 29.01.1984

Kertaus on tunnetusti opintojen äiti, Kurki, Minna, Aamulehti 29.1.2010

Obama yrittää vastaiskua, Mykkänen, Pekka, Helsingin Sanomat 27.1.2010

Obaman kurssinkorjaus lisäsi lupauksen sumaa, Helsingin Sanomat 29.1.2010

Obaman linjapuhe. Menot jäihin, vajeet kuriin, Turun Sanomat 29.1.2010

Presidentti Barack Obama joutuu tarkentamaan kurssiaan, Rutanen, Pasi, Turun Sanomat 4.2.2010

Reagan runoili USA:n suuruudesta, Helsingin Sanomat 27.01.1984

Reagan vakuutti rauhantahtoa, Kopinski, Marketta, Aamulehti 27.01.1984

Reagan ylisti tuloksiaan, Kopinski, Marketta, Aamulehti 26.1.1984

Republikaanit määräävät Obamankin tahdin, Helsingin Sanomat 29.1.2010

Suosittu presidentti – epäsuositut ohjelmat, Müller, Richard, Turun Sanomat 27.1.2004

Tekeekö Obama Clintonit? Kaleva 30.1.2010

Vaalivuoden puheessa entistä varovaisempi sävy, Kivenheimo, Pirkka, Turun Sanomat 22.01.2004

Vaalivuosi heiluttaa maailmaa, Helsingin Sanomat 29.01.1984

Liite 2: Projektin ”Do They Hate Us That Much?": Stability and Change in European Media Discourses of the US Role in the World Since the Cold War”

Kansainväliseen tutkimusprojektiin kerättiin aineosta kuudesta eri maasta: Ruotsista, Saksasta, Venäjältä, Ranskasta, Yhdysvalloista ja Suomesta. Projektin ideana oli vertailla eri tavoin maailmanpoliittisen muutoksen läpikäyneitä maita ja niiden käsityksiä Yhdysvalloista. Onko eri tavoin kylmän sodan aikana rintamalinjoilla sijainneissa maissa eroja sen suhteen, miten Yhdysvaltojen ulkopoliittisia tapahtumia käsitellään? Miten suhtautumistavat muuttuvat maailmanpoliittisen voimatasapainon muuttuessa? Samankaltaistuuko eurooppalainen käsitys Yhdysvalloista nykyaikaa kohti tultaessa vai säilyykö kansallinen, perinteen näkemys?

Tutkimusprojektin teoreettisena lähtökohtana oli kahden suuren maailmanpoliittisen muutoksen merkitys: kylmän sodan päättymisen sekä syyskuun 11. päivän 2001 iskujen. Taustalla oli myös havainto lisääntyneestä anti-Amerikkalaisesta asenteesta ja eurooppalaisten tarpeesta asettautua Yhdysvaltojen vastakohtaksi asiassa kuin asiassa. Taustalla vaikutti myös tutkimuskirjallisuudessa havaittu ulkopoliittisen orientaation näkyminen kansallisen median tavassa suhtautua Yhdysvaltoihin. Eri maiden osaprojekteja yhdisti rajauksen lisäksi metodologinen lähtökohta: kaikki tutkijat analysoivat aineistoa diskurssianalyttisin menetelmin.

Tutkimusta varten jokaisen tutkimukseen osallistuvan maan lehdistöstä kerättiin otokset kansallisen median reaktioista Yhdysvaltojen tapahtumiin. Otos määriteltiin siten, että sen tuli edustaa jokaisen maan ”eliittilehdistöä” eli mukaan valittiin suurimmat sanomalehdet. Tavoitteena oli saada kerättyä noin 50 artikkelin näyte jokaiselta tutkimusvuodelta eli vuosilta 1984, 1994 ja 2004. Lisäksi pitkittäisvertailtavuuden parantamiseksi ja George W. Bushin kauden päättymisen tuomien muutosten havaitsemiseksi mukaan otettiin suppeampi näyte vuodelta 2009.

Rajauksen perustana oli poimia ajankohtia, jolloin Yhdysvallat ei ole huomion keskipisteenä tiettyjen tapahtumien vuoksi. Toisaalta ajankohdat olivat sellaisia, että niillä on merkitystä Yhdysvaltojen roolin ja sen muutosten kannalta.

Tutkimusprojektin tulokset julkaistiin *Journal of Cultural Studies* –julkaisussa tammi-kuussa 2011. Panoksensa antaneet tutkijat ja heidän tuotoksensa löytyvät tämän tutkielman lähdeluettelosta.